www.gulan-media.com
گوڵان
پەیامی ئەمڕۆ و سبەی

جوانی بەڵایەکە بۆ خۆی!!

د.کارزان جەلال شاە: خەمۆکی چارەسەری تەواوی هەیە

محەمەد گاسد: ناتوانم پێشبینی بکەم کام یانە دەبێتە پاڵەوانی خولی عێراق

مۆدەی کراسە کورتەکان

■ خاوەن ئیمتیاز
شەوکەت شێخ یەزدین
Concessioner
Shewket Sh. Yezdeen

■ سەرنووسەر
فوئاد سـدیق
Editor-in-Chief
Fuad Sideeq
fuadsdeeq@hotmail.com
☎ ٠٦٦ ٢٢٣٢٣٨٥
☎ ٠٦٦٢٢٣٠٣٠٠

■ جێگری سەرنووسەر
فەرهاد محەمەد
Deputy Editor-in-Chief
Farhad M.hassn
frhd_mhmd@yahoo.co.uk
Farhadmohmad@gulan_media.com
تەلەفون: ٢٢٣١٥٢٧

■ بەڕێوەبەری نووسین
شوان تاڤینگ
Managing Editors
Shuwan A. Mihemmad
taving@myway.com

■ بەڕێوەبەری هونەری
Art Manager
شاخەوان جەعفەر

■ بەرگ و دیزاین
لوقمان ڕەشیدی

■ بەڕێوەبەری پەیوەندیەکان
ساڵح عومەر قادر
Relation`s Manager
Mobil 0750 456 7070
salih_omer2003@yahoo.com

■ فایلەکان
شەماڵ نووری: ئابووری
خەلیل بلەیی: هونەری
هاوژین عومەر: کۆمەڵایەتی
مەهدی حاجی ساڵح: ڕەنگاورەنگ
د. عادل حوسێن: تەندروستی
ئەحمەد عەزیز: وەرزش

ناوونیشان: هەولێر - شەقامی ٤٠ مەتری
تەنیشت مەکتەبی ناوەندی ڕاگەیاندنی (پ.د.ك)

گوڵان
ژمارە (٧٤٢)
٢٠٠٩/٧/١٣

سەرۆکی سەدەی بیست و یەکەم
نەک تەنها دەنگ، دڵت دەدەینێ

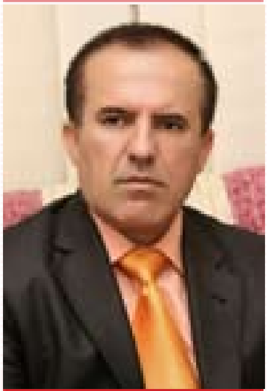

فوئاد سدیق

بەدرێژایی مێژوو، لە هەر قۆناخ و سەردەمێکدا، جیهان پڕە لە سەرۆکی وڵات و لە سەرکردە،بەڵام زۆر کەمن ئەوانەی توانای نووسینەوەی مێژووی وڵات و نەتەوەکەیان هەبووە. تەنها سەدەی بیستەم زۆرترین و بەناوبانگترین سەرۆك و سەرکردەی بەخۆوە بینیوە، بەڵام ئایا هەرکەسێك کە سەرۆکی یا سەرکردەی وڵاتێك بوو ئیتر تەواو، ئەگەر وابێ بۆچی ئەوانەی مێژووی گەل و وڵاتەکەی خۆیان دەنووسنەوە کەمن،سەدەی بیستەم زۆرترین خەباتی نەتەوەیی و شۆڕشگێری و رادیکاڵانەو تەنانەت ئاشتیخوازانەیشی تێدا کراوە، راستە ئێستا ئەم سەدەیە بووەتە بەشێك لە مێژوو، بەڵام بۆ هەموو سەرۆکەکانی ئەمڕۆهاوکات بەشێکیشە لە پەندو عیبرەت، بەشێکی تریشە لە خزمەتکردنی نەتەوە، بەشێکیشە لە بڕوابەخۆبوونی نەتەوەو سەرۆك لە یەککاتدا.

مێژووی بزووتنەوە رزگاریخوازەکانی دونیا، بوونەتە شەقڵ و مۆرکی هزرو ئیرادەو متمانە بەخۆبوونی سەرۆکەکانیان،ئەوەتا بزووتنەوە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی دونیاچەندە جۆراوجۆرن، ئەوەندە سەرۆك و سەرکردەی جۆراوجۆریشی بەرهەمهێناوە. لە بزووتنەوەی شۆڕشگێریدا سەرۆکی وەك لینین و ماوتسیتۆنگ بەرچاون، لە بزووتنەوەی نیشتمانیدا سەرکردەی وەك ئەحمەد سوکارتۆ لە ئەندۆنیزیا دژی داگیرکەری هۆڵەندی و...لە بزووتنەوە رەمزییەکانیشدا غاندی کە بە ناتوندوتیژی دەسەڵاتی بەریتانی دەرکردو ماندێلاش لە بەرامبەر رەگەزپەرستیدا نەرمترین و نوێترین و نموونەییترین خەباتی پێشکەش کرد، دیارە دیگۆل و بسمارك و...هتد هەریەك لەو سەرۆکانە شوێن پەنجەیان لە بوارێکی زیندووی نیشتمانیدا دیارە.

ئەوەی جێگەی سەرنجە، سەرۆك مەسعود بارزانی لە هەرسێ بزووتنەوە شۆڕشگێڕی و نیشتمانی و رەمزییەکاندا ئاوێتە بووە،خۆی پێشمەرگەبووەو رابردوویەکی پڕ لە گیانفیداکاری بۆ گەلەکەی رەنگرێژکردووە، کە کتێبێکی سەدهەزار لاپەڕەیی لە قۆناخی بزووتنەوەی رزگاریخوازیدا بۆ رەنگرێژکردووە، لە قۆناخی بزووتنەوەی نیشتمانی تەنها بە پشتبەستن بە نەتەوەکەی وتوویەتی نابێ جارێکی دی کوردستان ببێتەوە پێخوستی داگیرکەران و سەرۆك بارزانی گەورەترین کۆسپ بووە بۆ هاتن و دەستتێوەردانی وڵاتانی هەرێمی و هەر وڵاتێکی دیکە. سەرۆك بارزانی لەدوای راپەڕینەوە لەگەڵ بەغداش سیاسەتێکی حەکیمانەی پەیڕەوکرد کە نەیهێشت جارێکی دیکە خەڵك رووبەرووی کۆچڕەو ببێتەوە،لەو کاتەوە واتا دوای راپەڕین بارزانی کەوتە نێو قۆناخی بزووتنەوەی رەمزی بە تایبەتی کاتێك بۆ سەرۆکی هەرێم هەڵبژێردرا وتی سەرۆکایەتییەك ناکەم ئەگەر نەتوانم کۆتایی بە شەڕی ناوەخۆ بهێنم،ئەم خەباتە ناتوندوتیژییە هیچی لە خەباتەکەی غاندی کەمتر نەبوو، چونکە بەکردەوەش وایکرد نەك هەر کۆتایی بە شەڕی ناوەخۆ هێنا، بەڵکو خەریکە وا شوێنەواری ئەو شەڕەش رەشدەبێتەوە. هونەری سەرکەوتنی بارزانی لەوەدایە چەند شۆڕشگێڕ بووە ئەوەندەش دژی توندوتیژی بووە، لەکاتێکدا ئەم دوو چەمکە بە تەنها سەرۆکێك پەیڕەوناکرێ. ئەوکاتەی عێراق و ئەمریکا سەرقاڵی شەڕ بوون تورکیا بە هەلی زانی و سوپای خۆی هێنایە سەر سنووری هەرێم، بەڵام وەڵامی مەسعود بارزانی رێك وەڵامی سەرۆکێکی بەهێز و بڕوا بەخۆبوو بوو، کاتێك وتی دەبابەی تورکی ئەوکاتە دەتوانن وڵاتەکەم پێشێل بکەن کە بەسەر جەستەی مندا بپەڕنەوە، لێرە ورەی هەموو میللەتی کردە یەك ورەی پۆڵایین و یەك هێزو یەك سیاسەت.یان ئەو کاتانەی میللەت چاوەڕوانی قسەیەکی سەرۆکەکەی دەکرد تا دڵنەواییەك، ئارامییەك، بداتە میللەتەکەی، لەو کاتەی کە لە بیرناکرێ لە نەورۆزی (٢٠٠٣) هەموو خەڵك بەڕێگاوەبوو کۆچڕەوێکی تر بکات و ماڵو حاڵی خۆی جێدەهێشت، یان ئەوەی ماشبوو چاوەڕێ بوو لە هەر چرکەیەکدا ماڵو حاڵەکەی جێبهێڵێت، بەڵام سەرۆك بارزاني ئەمجارەش وەك سەرۆکێکی نموونەیی وەك سەرۆکێکی سەدەی بیست و یەك هاتە سەر شاشەی تەلەڤزیۆن و داوای لە خەڵکی کوردستان کرد کە هیچ کەسێك ماڵ و حاڵی خۆی جێنەهێڵێ و جارێکی دیکە نیشتمان بۆ کەس جێناهێڵین. ئەم لێدوانەی مەسعود بارزانی لەم رۆژە پڕ تەنگانەیەدا بەقەد راگەیاندنی سەربەخۆیی بۆ کوردستان گرنگ بوو.ئەوەیە سەرۆکی گەورە لەکاتی تەنگانەکاندا دەگەڕێتەوە ناو میللەت و لەناو قووڵایی نەتەوەکەیەوە بەرز و مەزن دەبێتەوە. چونکە دەبێتە باشترین پەناگە بۆ میللەتەکەی.

زۆر خاڵی دیکەی گرنگی مەسعود بارزانی وایان کردووە، کە بە یەکێك لە بەهێزترین سەرۆکەکانی سەدەی بیست و یەك ناوزەد بکرێت، چونکە ئەرکی سەختی مەسعود بارزانی دروستکردنی ئەو قەوارە سیاسییەیە کە بە درێژایی مێژوو لێیان زەوت کردین،بارزانی بە حیکمەتەکانی خۆی خەریکە وەریدەگرێتەوە، بۆیە دەبێت هەموومان بۆ ئەو سەرۆکە ئامادەی قوربانیدان بین، مادام ئەو بۆ گەلی کوردستان لە خەباتی نەپساوەو قوربانیدانە .

پاش هەڵبژاردن.. ئێران گۆڕەپانە یان دەوڵەت

فەیسەڵ دەباغ

تایبەت بۆ گوڵان دەینووسێ

> ئێرانی پاش ١٣ی حوزەیران، ئێرانی پێش ئەو ڕۆژە نییە، چونکە لەو ڕۆژەدا ئێرانێکی نوێ لە دایک بوو، براوەی ڕاستەقینە لەو هەڵبژاردنانە گەلانی ئێران بوون

هەڵەیەکی گەورە دەکەین گەر بڵێین سەرکەوتنی ئەحمەدی نەژاد لە هەڵبژاردنەکانی ئێراندا دوا لێکدان دەبێت بۆ ئەو شەڕە دەسەڵاتەی کە چەند دەیەیەکە نێوان خامەنەئی و هاشمی ڕەفسەنجانیدا بەردەوامە، چونکە شەڕەکە تازە بە تازە دەستی پێکردووە.

ئەوەی ئەمڕۆ لە ئێراندا روو دەدات، گەورەترە لە ساختەکارییەکانی هەڵبژاردن، ئێستا ململانێییەکە گەیشتۆتە ستوونەکانی شۆڕشی ئیسلامی ئێران، بۆیە هەموو جیهان بەتایبەتی ڕۆژئاوا بە بایەخەوە سەیری دەکەن.

ئەگەر ئەحمەدی نەژاد دەربارەی یەکێك لە ڕکابەرەکانی گوتبووی: سەرەڕای چرای سور ئۆتۆمبێلەکەی لێخوڕیبوو، ئەوا هاشمی ڕەفسەنجانی بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی لەگەڵ ڕەهبەر چرای سەوزی هەڵکرد، بەمەش شەڕەکەی بن بەڕەکەی هێنایە سەر بەڕە، کە ئەم کارەش ئەوەندە ئاسان نییە، چونکە وتاری ڕەهبەر لە ئێراندا هەروەك فەتوا وایە و کەسیش ئەو جورئەتەی نییە لەو پایەبەرزەی بیهێنێتە خوار، بەڵام سەرەڕای داواکاری ڕەهبەر، بەتایبەتی لە وتاری ڕۆژی هەینیدا بە قبوڵکردنی سەرکەوتنی نەژاد و ئاگادارکردنەوەی ڕکابەرەکانی لە هەر کارێکی ئیستفزازی، خۆپیشاندانەکان بەردەوامن.

لێرەدا پێویستە لە بەرامبەر مێژووی ململانێیەکە کەمێك بووەستین تا بزانین کە شەڕی نێوان ڕەفسەنجانی و خامەنەئی تا ئێستا لە کۆتایی نزیك نەبۆتەوە، بەڵکو لەسەرەتایدایە بەرلە چوار ساڵ ڕەفسەنجانی بەشداری لە هەڵبژاردنەکانی سەرۆك کۆمار کرد و پێی وابوو کە ئەو پیاوەی بە خۆی کردوویەتییە ڕەهبەر ناتوانێ وا بە ئاسانی و لەسەر حیسابی ئەحمەدی نەژاد پشتی بشکێنێ و لەو بڕوایەشدا بوو کە لەو هەڵبژاردنەدا سەردەکەوێ، بەڵام ئەوەی ڕوویدا پێچەوانە بوو، ڕەهبەر لەگەڵ نەژاد وەستاو دەریشیچواند. ڕەفسەنجانی ئەم ئەنجامەی بەدڵ نەبوو، بە ناخۆشییەکی زۆرەوە قبوڵی کرد، کە ئەوەش بەخاڵێکی لاوازی ئەو حیساب کرا، چونکە هەرچەند باوەڕی بە بێگەردی هەڵبژاردنەکە نەبوو، بەڵام بێدەنگی هەڵبژارد، کە ئەمەش وای لێکرد ئەو هەیبەتەی کە لەناو ئێرانییەکاندا هەیبوو، لە دەستی بدات.

ئەمڕۆ پاش ئەوەی نەژاد خۆی هەڵبژاردەوەو لەیەکێك لە هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن ڕەفسەنجانی و خانەوادەکەی بە گەندەڵی تۆمەتبار کرد، کە ئەمەیش لە سیستەمی ئێراندا بەکارێکی ئاسایی دانانرێت، چونکە ئەو زاتە ژمارەیەکی قورس پێك دەهێنێ لە سیستەمی حوکمڕانی ئێراندا، پێش و پاش شۆڕشی ئیسلامی، ئیتر ڕێوییە ئێرانییەکە وەك ئەوەی کە هەندێ لە ئێرانییەکان بەو شێوەیە ناوی دەبەن، بە دەرفەتی زانی کە قەرزە کۆنەکە بداتەوە ڕەهبەر، ڕەفسەنجانی تێبینی ئەوەی کرد کە ناڕەزاییەکی گەورەی جەماوەری دژ بە نەژاد هەیە، بەهۆی باری ناوخۆی ئێران و دابڕانی وڵاتەکەی لە جیهان، بۆیە ویستی بورکانەکە نەك هەر لە بەرامبەر نەژاد، بەڵکو لەسەرووی خۆیشەوە بتەقێنێتەوە، بۆیە زۆر بە زیرەکایەتییەوە نامەیەکی کراوەی ئاراستەی ڕەهبەر کرد، کە ئەمەش هەمدیسان پێشتر شتی وا نەکراوەو، تیایدا داوای لە ڕەهبەر کرد کە بەخۆی تەدەخول بکات و بەرگەی بەرپرسیارێتی وەزعەکە بگرێت، بەمەش کردییە بەرپرسی یەکەم لە ڕوودانی هەر ئەگەرێك لەبەردەم گەلانی ئێراندا.

بە فیعلی هزرەکەی سەرکەوت و ڕادەی توڕەبوونی ئێرانییەکان زیادیکرد، بەتایبەتی پاش ئەنجامدانی کاری ساختە لە هەڵبژاردنەکەدا.

سەرەڕای ئاگادارییەکانی ڕەهبەر ئێرانییەکان ڕژانە سەر شەقامەکان و بڕیارەکانی قەدەغەبوونی خۆپیشاندانیان شکاند، تا کار گەیشتە ئەوەی هێرش بکەنە سەر باڵەخانەیەکی بەسیج، وەك دژایەتیکردنێك بۆ بڕیار و ئاگادارییەکانی وەلی فەقیه، ئەو وەلیەی کە هەر زوو هەستی بەو تەڵەیە کرد کە ڕەفسەنجانی بۆی دانابوو و داوای کرد لێکۆڵینەوە دەربارەی ئەنجامەکانی هەڵبژاردن بکرێ، ئەمەیش بەهەموو حیساباتێکەوە پاشەکشەیەکی زۆرە، هەرچەندە بچووکیش بێت و ئەوەی لە سەر شاشەی تەلەفزیۆنەکانیشدا بینیمان دەمانگەیەنێتە ئەو باوەڕەی کە ئەمە سەرەتایەکە بۆ شەڕی ئێسك شکاندن لە نێوان ئەرکانەکانی ڕژێمی ئێران، بەڵام ئەمجارە بەشێوەیەکی ئاشکرا.

دەکرێ بڵێین ئێرانی پاش ١٣ی حوزەیران، ئێرانی پێش ئەو ڕۆژە نییە، چونکە لەو ڕۆژەدا ئێرانێکی نوێ لە دایك بوو، غەیری ئەو ئێرانەی کە لە ساڵی ١٩٧٩ دەماننناسی.

لە ڕاستیدا نە ئەحمەدی نەژاد و نە ڕەهبەری شۆڕش عەلی خامەنەئی لەو هەڵبژاردنە سەرکەوتوو نەبوون. بەڵکو زەرەرمەندی گەورە بوون، چونکە ئەو سەرکەوتنەی کە وەزارەتی ناوخۆ ڕایگەیاند و خامەنەئی لاگیری کرد، بەرلەوەی ئەنجوومەنی پاراستنی دەستوور بڕیار لەسەر ئەنجامەکە بدات، لە زەرەری سێ پاڵێوراوەکەی دیکە (میرحوسێنی موسەوی و مەهدی کەڕوبی و موحسینی ڕەزائی) خراپتر بوو.

بەرای مــن براوەی راســتەقینە لەو هەڵبژاردنانە گەلانی ئێران بوون، ئاسەواری رووداوەکانــی پــاش رۆژی هەڵبژاردن لە دەرفەتێکی نزیکــدا بەدیار ناکەوێ، بەڵکو ئەو ئاســەوارە رۆژ لە دوای رۆژ جێی خــۆی لەناخی هاووڵاتییانی ئێران دەکاتەوە و برینەکانیش قوڵتر دەکاتەوە.

من گوێم لــە ئاخاوتنــی یەکێك لە لایەنگرانی میرحوســێنی موسەوی بوو کە دەیگوت: ئەحمەدی نەژاد تەدەخولی لە کاروباری لوبنان کرد و کردی بە چەند گروپ و لایەنێك و دەستیشــی تێکەڵی بە کاروبــاری عێراق کرد و تا ئێســتا عێراقییــەکان بە دوای ئاشــتەواییەکدا دەگەڕێن کە لەگــەڵ یەکتردا بیکەن. بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە هاریکارە بۆ کێشەی فەلەستین، کەچی هەربەخۆی لە ژێر ســایەی داگیرکاری ئیسرائیلدا گەلی فەلەستینی کردە چەند گروپێك کــە دژ بە یەك بن و هەمان شتیشــی ســەبارەت بە وڵاتانی کەنــداو و هەروا یەمەنیــش. ئەمــڕۆ نۆرەکە لەســەر ئێرانە، بەهۆی سیاسەتە چەوتەکانییەوە ئێرانییەکانــی دابەش کــرد و خەریکە یەکتر دەخــۆن. هەر ئــەو لایەنگرە بە گاڵتە جاڕییەوە باســی ئەوەی کرد کە چۆن ئەنجامــی هەڵبژاردنەکان لەلایەن وەزارەتی ناوخۆوە راگەیەنرا کە پێشــتر وەزیرەکــەی بەوە تۆمەتبــار کرابوو کە هەڵگــری بڕوانامەیەکــی دکتــۆرای ساختەکارییە.

رەنگدانەوەی ســەرکەوتنی نەژاد بە ویلایەتێکــی دووەم و بەمشــێوەیە، زۆر گەورە دەبــێ نەك هەر لەســەر ئێران، بەڵکو لەسەر داوارۆژی ناوچەکەش.

بــۆ رۆژئــاوا بەتایبەتــی بــۆ ئەمەریکییەکان بە دیار کەوت کە هەموو ئێرانییەکان پشتگیری لە سیاسەتەکانی ئەحمــەدی نــەژاد ناکەن، بــەڵام ئەو باهۆزەی کــە ئۆباما چاوەڕوانی دەکرد هێشــتا رووینەداوە، ئێســتا باهۆزەکە زیاتــر خۆڵاوییــە، کە ئەویــش وا لە وڵاتانی رۆژئــاوا دەکات کە لەمەودوا سیاسەتێکی توندتر بەرامبەر ئێران پیادە بکەن، بەتایبەتی ســەبارەت بە فایلەکان کــە دیارترینیان فایلــی ئەتۆمییە، بە ئیعتبــاری ئــەوەی ئــەو رژێمەی کە توانــای دەســتکاری ئەنجامەکانــی هەڵبژاردنــی هەبێ و هیــچ رێزێك بۆ ویســتی دەنگــدەران دانەنــێ ناتوانێ رێز بــۆ پەیمانــی نێودەوڵەتییەکانیش دابنــێ، بۆیە وا چــاوەڕوان دەکرێ کە وتووێژەکانــی داهاتوو لەگــەڵ ئێران توندی بەخۆیانەوە دەبینن و هەمیشەش ئەوە لــە بەرچاو دادەنرێ کە ئەو رژێمە ئەو جەماوەرەی نییە کە پێشــتر باسی لێوە دەکرا، کە ئەمەش لە هەموو بارێکدا گیروگرفتەکانــی ئێــران زیاتر دەکەن، بەتایبەتی ئەگەر زانیمان ئەو مۆڵەتەی کە بە ئێران دراوە لە کۆتایی ئەمســاڵدا بە کۆتا دێت.

گرنگ نییە تۆ بەهێز بێت یان گشت کارتەکان لەلای خۆتەوە کۆیان بکەیتەوە، تاقیکردنەوەکە لــەوە دایە کە تۆ چۆن رەفتار بــەو کارتانەی خۆت دەکەیت بۆ ئەوەی نەبنە بارگرانی لەسەرت. نەژاد پێویستە ئەوە بزانێ کە پاش هاتنی ئۆباما وێنەی شەیتانی گەورە گۆڕاوە و باری ناوخۆی ئێرانیش پێویستی بە چارەسەر کــردن هەیە. راســتە کاتــێ محەمەد خاتەمــی بوو بە ســەرۆك کۆمارێکی شــەکلی و نارەزایەتییەکانیشــی هەر لە چوارچێــوەی زانکۆدا مانەوە، بەڵام ئەمــڕۆ هێماکانــی ئۆپۆزســیۆن لە خاتەمی گەورەترن، خۆپیشــاندەران لە حەرەمی زانکــۆ هاتوونەتە دەر و رژانە سەر شەقامەکان.

کەواتە سەردەمی زێڕینی رژێمی ئێران تــەواو بوو، رژێمەکەش لەســەر هەمان ئــاوازی پێشــوو دەڕوات، واتە رژێمی شاهشــناهـ کــە نەك بەهۆی شــەڕی چەکدارییەوە رووخا، بەڵکو لە ئەنجامی گردبوونێکی جەماوەرییەوە.

ئێمــە رابینینــی خۆمــان لەســەر گۆڕانکارییەکــی خێرا بونیــاد نانێین، چونکە هێزی پاســدار بە دەســتێکی ئاســنینەوە هەمــوو دەزگاکانــی کۆنترۆڵکردووە، بەڵام دەکرێ ئەوە بڵێین کە رژێمەکە رووبەڕووی درزێکی گەورە بۆتەوە کە لەوانەیە پەنا بباتە بەر ئەوەی تۆمەتی خیانەت بداتە پاڵ نەیارەکانی و لەوانەشــە پەنا بباتە بەر شــەڕێکی دەرەکی بۆ ئەوەی ئەو دەســەڵاتەی پێ بپارێزرێ.

بەهەرحاڵ، ئێســتا زۆربەی خەڵکی ئێران چاویان بڕیوەتە بەر رەفسەنجانی کە ئایا کاردانەوەی دەبێ یان نە. بەتایبەتی رەهبەر لە وتارێکیدا ئەوەی راگەیاندبوو کە ئەو زاتە خەوشــدار نییە، بەڵام دەبێ لێپرسینەوە لەگەڵ خانەوادەکەیدا بکرێ.

رەفســەنجانی ئێســتا دوو پۆســتی زۆر گرنگی بەدەســتەوەیە کە ئەوانیش ســەرۆکی ئەنجوومەنــی دیاریکردنی بەرژەوەنــدی دەوڵــەت و ســەرۆکی ئەنجومەنــی خوبرەگانــە کــە ئەم دوو پۆســتەش بە دوو ســتوونی گەورەی و رژێمی ئێران دادەنرێK کە بە رووخانی ئەو دوو ســتوونەش بانی رژێمەکە دێتە لەرزین و ئەگەری رووخانی هەیە.

بەتایبەتــی ئەگەر زانیمان خامەنەئی وەك رەهبەر ئــەو هەیبەتەی کە هەیبوو لەدەســتی دا، کاتێ بــۆ بەرژەوەندی ئەحمەدی نــەژاد لاگیری لە ئەنجامی هەڵبژاردنەکــەی کردK کە ئەمەیش بە هیچ شێوەیەك کاری ئەو نەبوو.

باڵــی توندڕەوەکەی نــاو پارێزگاران دەیانەوێ ئەمری واقیع بەســەر ئێراندا فــەرز بکــەن، ئەویش بە داخســتنی فایلی ناکۆکییەکان و رەتکردنەوەی هەر تانەیەکی نوێ و هــەروا بڵاوکردنەوەی هێزی بەســیج لــە شــارەکانی ئێراندا.

رەهبەر و لایەنگرانــی ئەحمەدی نەژاد پێیان وایە دەســتیان بەســەر وەزعەکە داگرتــووە، بەڵام لە راســتیدا و لە ژێر بانەکە هەســت بــە بارگرژییەکی زۆر دەکرێ و رەوتی چاکســازیش ئێستا لە وتوێژێکــی چڕدایە بۆ دانانی پلانێکی گشتگر، بەتایبەتیت موسەوی و کەروبی، بۆ رووبەڕووبوونــەوە لەگەڵ ئەحمەدی نەژاد و محەمەد خاتەمیش لەسەر خەتە، پاش تۆمەتبارکردنی ئەو و موسەوی کە گوایە بە کرێگیراوی ئەمەریکان.

ئێســتا ئێــران بووەتــە گۆڕەپانــی ململانێ، ئەو ململانێیــەش تەنیا بەند نییــە بە ململانێی نێــوان پارێزگاران و چاکسازەکان، بەڵکو بەندیشە بە ململانێی ئەو رژێمەی کە لەســەر کورسی حوکم ماوەتەوە و ئەو وڵاتانەی کە هەســت بە مەترسی ئەو رژێمە دەکەن لەسەر ئاستی ناوچەکە و جیهانــدا، کە ئەویش باری ئەو رژێمە قورستر دەکەن.

ئێران بووەتە گۆڕەپانی ململانێ، ئەو ململانێیەش تەنیا بەند نییە بە ململانێی نێوان پارێزگاران و چاکسازەکان، بەڵکو بەندیشە بە ململانێی ئەو رژێمەی کە لەسەر کورسی حوکم ماوەتەوە و ئەو وڵاتانەی کە هەست بە مەترسی ئەو رژێمە دەکەن

ئێران و ئەمەریکا:
دایەلۆگ یان ئاڵۆزبوونەوەی ناکۆکییەکان؟

سامی شۆرش

تایبەت بۆ گوڵان دەینووسێ

پــێ دەچێت، کێشــەو ناکۆکییەکانی نێوان ئەمەریکاو ئێران روویان لە گێژاوی ئاڵۆزبوونێکی تــازە کردبێت، بە تایبەتی دوای تەواوبوونــی هەڵبژاردنەکانــی ئێران و ســەرکوت کردنی خۆپیشاندانی ریفۆرمیستەکان لە تاران و چەند شارێکی گەورەی دیکەی ئێران.

راستە سەرۆکی ئەمەریکا باراك ئۆباما لە کۆبونەوەی هەشت وڵاتە پیشەسازییە گەورەکەی جیهان، کە بەم دواییە لە ئیتالیا بەســترا، رایگەیاند بوو گوایە پێویستە ناکۆکییەکانی کۆمەڵگای نێودەوڵەتی و ئەمەریکا لەگەڵ ئێران و کۆریای باکوور لە ســەر بەرنامــەی ئەتۆمیی هەر دوو ئــەو وڵاتە، دەبێت لە رێگەی دایەلۆگ و گفتوگۆی سیاســی و دیپلۆماسییەوە چارەســەر بکرێت، بەڵام لە هەمان کاتدا ئەوەیشــی دووپات کردبووەوە کە پێویستە بەرنامە ئەتۆمییەکانــی ئەو دوو وڵاتە رابگیرێــن و هەڵوەشــێنرێنەوە، چونکە هەر دوو ئــەو بەرنامانە دەبنە فاکتەری زیادکردنی کێبڕکێی چەکی ئەتۆمی لە ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

مەعلوومە، ئۆباما هەر لە ســەرەتای گەیشتنی بە کۆشــکی سپی، مانگی کانوونی دووەمی ئەمساڵ، بەردەوام پێی لە ســەر مەســەلەی دایەلۆگ لەگەڵ ئێــران داگرتووە. هەروەهــا باس لەوەش دەکات کە مەبەست لەو دایەلۆگە دەبێت ئاسایی کردنەوەی پەیوەندییەکان بێت لە نێوان واشــنتۆن و تاران، بەڵام وەك زۆر لە چاودێرانی سیاســی بــۆی دەچن، ئۆباما هیوای بەوە بوو ریفۆرمیستەکان لــە دوا هەڵبژاردنەکانی ئێران زۆرینە بە دەست بهێنن و سەرۆکی ئێستا مەحموود ئەحمەدی نەژاد کە ئەمەریکا بە توندڕەوو شــەڕخواز لە قەڵەمی دەدات، دەســت لە فەرمانڕەوایەتــی کردنی وڵاتەکەی هەڵبگرێت و جێگەکەی بۆ ســەرۆکێکی ریفۆرمخــواز چــۆڵ بکات، بــەڵام بە پێچەوانەی خواســتی ئۆباما، تەوژمی توندڕەو لە ئێران، ســەر لــە نوێ بۆ ویلایەتێکی دیکەش هەڵبژاردنی بردەوە، بگرە هەر زوویش کەوتە تۆمەتبارکردنی ئەمەریــکاو ئەوروپا بە دەســتێوەردان لە کاروبــاری ناوخۆی ئێــران و هاندانی خۆپیشــاندەران بۆ ئەوەی ســیناریۆی ســاڵی ١٩٧٨ دووبارە بکەنەوە، ئەویش بەوەی بڕژێنە سەر شەقامەکانی تاران و لەو رێگەیەوە هەوڵی رووخاندنی رژێمی ئیسلامی بدەن.

ئەگــەر قســەکانی ئۆبامــا زۆرتر هێمایــەك پێــك بهێنن بــۆ بیرۆکەی گفتوگــۆو دایەلۆگ، ئــەوا هەر رێك لــە دوای قســەکانی ئــەوەوە، وەزیری دەرەوەی ئەمەریــکا هیلاری کلینتۆن لە چاوپێکەوتنێکی تەلەفزیۆنی دا، لەگەڵ یەك لە کەناڵە ئاسمانییەکانی فەنزەوێلا، گوتی: لــە هەلومەرجی ئەمڕۆدا، پێ دەچێت هەوڵەکانی ئەمەریکا بۆ دەســت پێکردنی دایەلــۆگ لە گەڵ ئێران بێ ئەنجام بێــت، بۆیە داوای لەکۆمەڵگای نێودەوڵەتی کرد تا هاوکاریی وڵاتەکەی بکەن لە ســەپاندنی سزای زیاتر بەسەر ئێران دا، لەمبارەیــەوە وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا رایگەیاند کە ئەگەر هەوڵەکانی وڵاتەکەی بۆ دایەلــۆگ لەگەڵ تاران ســەر نەگرێت، ئەوا واشــنتۆن داوا لە دەوڵەتانی جیهان دەکات ئەوانیش لەگەڵ ئەمەریکا بە یەکەوە ســزای سیاسی و ئابووری و ســەربازیی زۆرتــرو توندتر بخەنە سەر ئێران. شــایەنی باسە، ئێران تا ئێستا سێ جۆرە ســزای بەرکەوتووە لە لایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە سەبارەت بە بەرنامــە ئەتۆمییەکــەی، هەروەها ئەمەریکایش لــە باری خۆیەوە چەندین سزای ســەربازی و ئابووری و سیاسیی خستۆتە سەری.

لە لایەکی دیکــەوە، ژەنەراڵ مایکل مولن فەرماندەی ســتافی هاوبەشــی ســوپای ئەمەریکا، ئەویش لەو بارەیەوە چەند قســەیەکی گرنگی کرد. ئەویش دووپاتــی ئەگەری ســەربازی کردەوە. مولــن رایگەیاند کە تەنیــا ماوەیەکی کورت لەبەردەم راگرتنی هەوڵەکانی ئێران بۆ دەستخســتنی چەکی ئەتۆمی ماوە. هەروەها کاتێکی زۆر کورتتریش لەبەردەم رێگەگرتن لەوەی هێرشــی ســەربازی بکرێتە ســەر دامودەزگا ئەتۆمییەکانی ماوە. لەو بارەیەوە مولن دانی بە بایەخی مەبدەئی دایەلۆگ نا، بەڵام گوتیشــی کــە کات لەبــەردەم دایەلۆگدا کەمی ماوە، چونکە بە پێی گوتەکانی مولن، کارێکی زۆر ترســناکە رێگە بدرێت بە دەوڵەتێکی پشتگری تیرۆری وەکو ئێران تا ببێتە خاوەنی چەکی ئەتۆمی.

مولن، پێشــتر لەگەڵ سەرۆك ئۆباما سەردانی مۆسکۆی کرد بوو، بەڵام دوای تەواو بوونی ســەفەرەکەیان بۆ رووسیا، ئۆبامــا بەرەو ئیتالیاچــوو بوو، کەچی مولن گەڕایەوە واشــنتۆن و لە کۆڕێکدا

که سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیژی ڕێکی خستبوو، هیمای بە بابەتێکی زۆر گرنگ و پەیوەندیدار بە مەسەلەی ئێران کرد، ئەویش کاتێك گوتی: ئۆباما لە مۆسکۆ لە بارەی ئێرانەوە لەگەڵ رووسەکانیش قسەی کردووە. شایەنی باسە رووسیاو ئەمەریکا لەو سەفەرەی ئۆبامادا، هەشت ڕێککەوتننامەی ستراتیژییان بۆ هاوکاریی دوو قۆڵی مۆر کردووە.

دیارە، وەك ئەو بەرپرسە سوپاییە گەورەیەی ئەمەریکا لەو کۆڕەدا ڕوونی کردەوە، ئۆباماو بەرپرسە گەورەکانی رووسیا لە بارەی هەماهەنگی هەر دوو دەوڵەت لە بەرامبەر ئێران قسەیان کردووە. مولن هیچی ئەوتۆی لە بارەی ئەو قسانەوە ئاشکرا نەکرد، تەنیا ئەوە نەبێت کە ئەمەریکا داوای لە رووسیا کردووە هیچ جۆرە سیستەمێکی پێشکەوتووی دژەهەوایی نەداتە بەتاران، شایەنی باسە لەم دواییەدا، مقۆمقۆیەك بڵاو بووەوە گوایە تاران داوای لە مۆسکۆ کردووە بەڵکو سیستەمێکی زۆر پێشکەوتووی دژەهەوایی پێ بفرۆشێت. مولن پێی وا بوو ئەگەر رووسیا ئەم سیستەمە بفرۆشێتە ئێران، ڕەنگە ئیسرائیل پەلە لە هێرش کردنە سەر ئەو وڵاتە بکات.

بێجگە، لەو هەڵوێستە ڕەسمیانەی ئەمەریکا، دیارە پێش هەفتەیەك جێگری سەرۆکی ئەمەریکا جۆزێف بایدن لە دیدەنیەکی تەلەفزیۆنیدا لەگەڵ کەناڵێکی ئاسمانیی فەنزەوێلی گوتبووی کە وڵاتەکەی ڕێگە لە ئیسرائیل ناگرێت ئەگەر هێرشی سەربازی بکاتە سەر دامودەزگا ئەتۆمیەکانی ئێران. ڕاستە دواتر وەزارەتی دەرەوەی ئەمەریکا ڕایگەیاند کە ئەم قسانەی بایدن ئەوە ناگەیەنن ئەمەریکا هانی ئیسرائیل دەدات، یان ڕێگەی پێ دەدات، ڕوو لە هێرشی سەربازی بکات بۆ سەر ئێران. بەڵام چاودێران پێیان وایە کەشوهەوای قسەکانی بایدن بە گشتی ئەو ڕاستییەیان ڕوون کردەوە کە ئەگەر دایەلۆگ لەگەڵ تاران سەر نەگرێت ئەوا دوور نییە باس بێتە سەر باسی چارەسەری شەڕی چەکدارانە.

واشنتۆن ئێستا وای لێك دەداتەوە کە گەورەترین خەتەر لە بەرامبەر ئەمەریکادا دەوڵەتی ئێرانە، بە تایبەتی لە دوو بواری مەترسیداردا: یەکەم، لە بواری بەرنامەی ئەتۆمی و هەوڵی دەستخستنی تەکنەلۆژیای چەکی کۆمەڵکوژ. دووەم، لە بواری پشتگیری کردنی تیرۆرو ڕێکخراوە تیرۆریستیەکان لە ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا: واتە لە عێراق و لوبنان و ئەفغانستان و هەرێمی غەززەو وڵاتانی دیکەی ناوچەکە.

دیارە، کاتی خۆی چەند هێزێکی شیعەی سیاسی لە ناو حکومەتی عێراق دا ویستیان دەرگا لەبەردەم وتووێژێکی ئەمنی لە نێوان ئەمەریکاو ئێران بکەنەوە، بە تایبەتی لە فایلی عێراقدا، بەڵام دواتر ئەم هەوڵە سەری نەگرت ئەگەرچی سێ دانیشتنیش لەمبارەیەوە لە بەغدا پێك هات. بەم دواییە حکومەتی عێراق ڕایگەیاند کە ئیتر ئەمەریکاو ئێران لە مەسەلەی دایەلۆگدا پێویستیان بە ڕۆڵی بەغدا نەماوە.

شایەنی باسە هەر زوو چاودێران وایان لێکدایەوە کە ئەگەر بانگهێشتی دایەلۆگ لە نێوان واشنتۆن و تاران سەر نەگرێت، ئەوا دوور نییە، ئەمریکییەکان ناچاری ئەوە بن روو لە سیاسەتی توندکردنی سزای ئابووری بکەن لە دژی ئێران. هەروەها هەوڵ بدەن سیستەمێکی سزای نێودەوڵەتیش بەسەر ئێران بسەپێنرێت، بەڵام ئەوەی ئەم تابلۆیەی تا رادەیەك شێواندووە هەڵوێستی ئیسرائیلە. مەعلوومە ئیسرائیل وەك ئەمەریکا نییە لە بواری بڕیاری نێودەوڵەتی دا، وەك ئەو پێویستیی بە هاوکاریی نێودەوڵەتی و ناوچەیی نییە. وەك ئەویش دوو دڵ نییە لە بواری ئەنجامەکانی هێرشەکەی، بۆیە زۆر لە چاودێران پێیان وایە ئەوەی ڕەنگە دەست بە هێرش بکات بۆ سەر ئێران ئیسرائیل بێت نەك ئەمەریکا.

دیارە، بەم دواییە چەند ڕاپۆرتە هەواڵێکیش بڵاو بووەوە لە بارەی ئەوەی گوایە سعودی ڕازی بووە ئیسرائیل مەودا ئاسمانییەکەی ئەو بەکار بهێنێت بۆ هێرش کردنە سەر ئێران، ئەوەی ڕاستی بێت ریازو تەل ئەبیب، هەر زوو ئەم ڕاپۆرتانەیان بە درۆخستەوە، بەڵام چاودێران بە دووری نازانن ئیسرائیل پێویستیی بە یارمەتیی لۆژیستیکی چەند وڵاتێکی ناوچەکە هەبێت بۆ ئەنجامدانی هێرشە ئاسمانییەکەی، بەڵام ڕێگر لەو نێوانەدا ئەمەریکایە کە تا ئێستاش بە هیوای دایەلۆگە. ئەمریکییەکان پێیان باش نییە ئەو جۆرە چارەسەرە سەربازییە ئەنجام بدرێت. ترسیان ئەوەیە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و جیهانی عەرەبی و ئیسلامی لە ئەنجامی هێرش کردنە سەر ئێران، جا هێرشەکە ئەگەر ئیسرائیلی بێت یان ئەمریکی، تووشی پشێوی و ئاڵۆزیەکی زۆر بێن.

ئەوەی هەموو ئەم مەترسیانە زۆرتر دەکات ئەوەیە کە لە ئێران باڵی توندڕەوان هاتوونەتەوە سەر فەرمانڕەوایی. بگرە ئەمجارەیان بە ڕێژەیەکی گەورەی دەنگی هاووڵاتیانی ئێران هاتوونەتەوە. هەروەها توانیویشیانە ئەو خۆپێشاندانە گەورانەی شەقامەکانی تاران کپ بکەنەوە. ئەم خۆپیشاندانانە، کەشوهەوای نێوان تاران و واشنتۆنیان ئاڵۆزتر کرد. بۆیە چاودێرانی سیاسی بە دووری نازانن ئێرانییەکانیش لەمەودوا بە شێوەیەکی توندو ڕەق ڕەفتار بەرامبەر بە ئەمەریکاو کۆمەڵگای نێودەوڵەتی بکەن بە تایبەتی لە بواری بەرنامە ئەتۆمییەکانیان.

لە کاتێکدا حاڵ ئەوە حاڵەیە، هیچ ڕوونیەکی ئەوتۆ بە ئاسۆی پەیوەندییەکانی ئێران و ئەمەریکاوە دیار نییە. بگرە هەندێك لەو چاودێرانە پێیان وایە، واقیعی ئێستای ناکۆکییەکانی نێوان ئەو دوو وڵاتە لە کاتی فەرمانڕەوایەتی ئۆباما زۆر خەتەرناکترو ڕەشترو ئاڵۆزتر بێت لەوەی لە کاتی فەرمانڕەوایەتیی سەرۆکی پێشووی ئەمەریکاجۆرج دەبلیو بووش هەبوو. لەوەش بەولاتر ئەگەر تا ماوەیەکی کەمی دیکە، ئەگەری دایەلۆگ سەرنەگرێت، ئەوا بێگومان پەیوەندیی هەر دوو دەوڵەت دەگاتە لێوارێکی زۆر خەتەرناك. چارەسەر چییە؟ تا ئێستا وەڵامی ئەم پرسیارە گرنگە لە واشنتۆن و تاران دەست ناکەوێت و سەرانی هەر دوو وڵاتەکە نایزانن، جا چۆن لە شوێنی دیکە وەڵام لەو بارەیەوە دەست دەکەوێت؟

تەنیا ماوەیەکی کورت لەبەردەم ڕاگرتنی هەوڵەکانی ئێران بۆ دەستخستنی چەکی ئەتۆمی ماوە، کاتێکی زۆر کورتتریش لەبەردەم ڕێگەگرتن لەوەی هێرشی سەربازی بکرێتە سەر دامودەزگا ئەتۆمییەکانی ماوە

چاودێرانی سیاسی بە دووری نازانن ئێرانییەکانیش لەمەودوا بە شێوەیەکی توندو ڕەق ڕەفتار بەرامبەر بە ئەمەریکاو کۆمەڵگای نێودەوڵەتی بکەن بە تایبەتی لە بواری بەرنامە ئەتۆمییەکانیان

ئاکامی هەڵبژاردنی پارێزگاکانی عێراق کە تیایدا حزبی دەعوای ئیسلامی لە ٩ پارێزگا لە لایەنە بەشداربووەکانی دیکە زیاتر دەنگی بەدەست هێناوە، لەسەرەتا میدیای جیهانی بەگشتی و میدیای ئەمریکی بەجۆرێك پێشوازیان لێکرد وەك ئەوەی ئەمە هەنگاوێك بە ئاراستەی راست بۆ چەسپاندنی یاسا لە عێراق و وەرچەرخانێك لە دەسەڵاتێکی سیۆکراسیەوە بۆ دەسەڵاتێکی مەرکەزی بەهێز کە توانای چەسپاندن و پیادەکردنی سەروەری یاسای لە عێراقدا هەبێت و کۆتایی بەو شەڕ و کاولکاریە ئەتنی و مەزهەبیە بێت کە لەگەڵ دامەزراندنی دەوڵەتی عێراقەوە بوونی هەیە و لەماوەی ٦ساڵی رابردووش بە شێوەیەکی زۆر خوێناوی رەنگیداوەتەوە، تەنانەت باراك ئۆباماش هەڵبژاردنی رۆژی شەمەی ٣١ /١/ ٢٠٠٩ بە هەواڵێکی باش بۆ پەلەکردن لە کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا وەسفکرد و جیم هۆگلاندی گەورە ستوونووسی واشنتۆن پۆستیش بە نموونەیەکی باش (Good example) باسیکردووە، سام پارکەر بەرپرسی پرۆگرامەکانی عێراق لە ئامۆژگای ویلایەتە یەکگرتووەکان بۆ ئاشتی (USIP) لە رۆژی ٢٠٠٩/٢/٤ لە دیمانەیەکیدا لەگەڵ ئەنجوومەنی پەیوەندییەکانی دەرەوە CFR و هەروەها لە لێدوانێکی تایبەتیشی بۆ ئەم راپۆرتەی ئێمە، راشکاوانە ئاکامی هەڵبژاردنەکان بە ئاراستەیەکی پۆزەتیفانەی وەرچەرخانی دیموکراسی لە عێراقدا لە قەڵەم دەدات، لەم راپۆرتەدا دەقی ئەو دیمانە تایبەتە بڵاو دەکەینەوە کە لەگەڵ سام پارکەر ئەنجامدمان داوە، مەبەستیشمان ئەوەیە کە خوێنەری خۆمان ئاگادار بکەینەوە، کە ئاکامی هەڵبژاردنی پارێزگاکانی عێراق و سەرکەوتنی لیستی حزبی دەعوە و د.مالکی لەم هەڵبژاردنانە بە تایبەتی لە هەردوو شاری بەغدا و بەسرە، بۆچوونی جیاوازی لە ناوەندەکانی ئەمەریکا و لە ناو بریارسازانی ئیدارەی ئەمریکیدا دروستکردووە، هەر بۆیە دوای دامرکاندنەوەی ئەو کەفو کوڵەی ئاکامی هەڵبژاردنەکان بۆ خێراکردنی کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا لە میدیاکانی ئەمەریکا دروستیکرد، دەبینین لەسەر ئاستی چەندین ناوەندی گرنگی دیکە هۆشداری گرنگ ئاراستەی ئیدارەی ئۆباما دەکرێت لەوە ئاگاداردەکرێتەوە، هێشتا شەڕ لە عێراق کۆتایی نەهاتووە و جارێ زووە ئاکامی هەڵبژاردنەکان بەسەرکەوتوو لە قەڵەم بدرێت بەمجۆرە:

* **تۆماس ئی ریکس** کە یەکێکە لە پەیامنێرانی جەنگی واشنتۆن پۆست و گەورە تۆژەری سەنتەری ئاسایش بۆ ئەمەریکای نوێ لە رۆژی ٢٠٠٩/٢/١٥ راپۆرتێکی لە واشنتۆنپۆست بڵاو کردۆتەوە بە ناونیشانی (شەڕی عێراق کۆتایی نەهاتووە، ئەو رووداوە گەورانەی هەتا ئێستا روویاننەداوە، لەمەودوا روودەدەن،ئاماژە بە مەترسی کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا دەکات، بۆیە جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە ئەگەر هێزەکانی ئەمەریکا لە عێراق بکشێنەوە، ئەوا ئەوەی تائێستا لە عێراق روونەداوە روودەدات، لە راپۆرتەکەدا ئاماژەی بە وتەیەکی تۆبی دۆج کردووە کە پسپۆرێکی بواری بەرگری بەریتانیە و زۆر جار راسپاردەی داوەتە ژەنڕاڵ داڤید پەتریوس لە عێراقدا کە گوتویەتی (ئەم حکومەتەی ئێستای عێراق ئامادەیی تیدایە ببێتە دیکتاتۆر و داردەستی ئێران)

(The current Iraqi government is full of Iranian clients. You'll almost certainly end up with a rough and ready dictatorship...)

لەبەشێکی دیکەی وتارەکەیدا تۆماس ئی ریکس، باس لە سیاسەتی هەڵەی ئەمەریکا بەرامبەر تەیاری سەدر دەکات و دەڵێت : تەیاری سەدر نەك هەر لە رووبەڕووبوونەوەی لەگەڵ ئەمەریکا رزگاری بوو، بەڵکو زۆر بەهێزتر دەرکەوتووە و بووە بەشێك لەو هاوپەیمانییە سیاسییەی کە ئەمەریکا لە حکومەتی

کشانەوەی بەرپرسیارانە واتە کشانەوە پاش چارەسەرکردنی کێشەکان

بەبێ ئامادەبوونی هێزەکانی ئەمەریکا، ناتوانین لەگەڵ لایەنێکی تاکڕەو و پێشێلکاری دەستووردا، کێشەکانی عێراق چارەسەر بکەین

عێراقدا دروستی کردبوو،ئەمەش واتە سەرکەوتنی سیاسەتی دژ بە ئەمەریکا لە پرۆسەی سیاسی عێراقدا، لایەنێکی دیکەی گرنگ لەم راپۆرتە مەسەلەی ئەگەری رووداني کودەتای سەربازیی و دووبارە بوونەوەی شەری ناوخۆییە لە عێراقدا، سەبارەت بە ئەگەری رووداني کودەتای سەربازی ریکس ئاماژە بە قسەیەکی پرۆفیسۆر داڤید کیلکولین پسۆر لە بواری رووبەرووبوونەوەی یاخیبوان کە ئاماژە بەوە دەکات ئەوانەی لە ناو گرین زۆن لە بەغدا سەرکردایەتی پرۆسەی سیاسیی لە عێراق دەکەن لە خەڵك دابڕاون و سەرکردەکانی سوپا لەدەرەوەی گرین زۆن زیاتر تێکەڵاوی خەڵك دەبن، ئەمەش باردۆخێکی سیاسیی تەقلیدی لە عێراقدا دووبارە دەکاتەوە کە ئەویش کودەتای سەربازیە، هەربۆیە ریکس راستەوخۆ پشتگیری خۆی لەو راپۆرتەدا بۆ ژەنرال ئۆدیرنۆ فەرماندەی هێزەکانی ئەمەریکا لە عێراق پیشاندەدا بەوەی پێویستە تا ساڵی ٢٠١٥ زیاتر لە ٣٠ هەزار سەربازی ئەمریکی لە عێراقدا بمێننەوە.

تەیاری سەدر نەک هەر لە رووبەڕووبوونەوەی لەگەڵ ئەمەریکا رزگاری بوو، بەڵکو زۆر بەهێزتر دەرکەوتەوە و بووە بەشێک لەو هاوپەیمانییە سیاسییەی کە ئەمەریکا لە حکومەتی عێراقدا دروستی کردبوو

• **پرۆفیسۆر مایکل نایت** کە بەرێوەبەری پرۆگرامەکانی عێراقە لە ئامۆژگای واشنتۆن بۆ سیاسەتی رۆژهەڵاتی نزیك لە وتارێکیدا کە بەناونیشانی ئایا هەڵبژاردنەکانی عێراق سەرکەوتوو بووە؟ کە لە گۆڤاری فۆرین پۆلیسی بڵاویکردۆتەوە، بەو شێوەیە ئاماژە بە ئاکامی هەڵبژاردنەکان دەکات (جارێ زووە بڵێین ئەم هەڵبژاردنانە سەرکەوتوون) لەبەر ئەوەی باردۆخی عێراق و ئەو هەلومەرجەی هەڵبژاردنەکەی تێدا ئەنجامدراوە، ئاماژەی خراپیان لێدەخوێنرێتەوە و لەوانەیە باردۆخەکە بەرەو خراپتر بروات.

پرۆفیسۆر نایت لە هەڵسەنگاندنی هەڵبژاردنەکانی عێراق بەمجۆرە لە وتارەکەیدا نووسیویەتی : (لە ئەوروپا و رۆژئاوا کاتێك ئەنجامی هەڵبژاردن رادەگەیەنرێت و براوە و دۆڕاو دەردەکەوێت، لایەنی دۆراو بەخۆیدا دەچێتەوە بزانێ لە کوێدا هەڵەی کردووە و دەنگدەران دەنگیان پێنەداوە، بەڵام لە باردۆخی ئەمڕۆی عێراق ئەوانەی لەم هەڵبژاردنە خۆیان بە دۆڕاو دەزانن، دەگەڕێنەوە بۆ ئەوەی چۆن ئۆتۆمۆبیلی بە مینچێنراو دروست بکەنەوە و چۆن بە زمانی گوللە هاوسەنگیەکە راست بکەنەوە)، بەڵام لە چ کاتێکدا عێراقیەکان دەگەڕێنەوە بۆ دروستکردنەوەی ئۆتۆمۆبیلی بە مینچێنراو توندوتیژی، نایت دەڵێت، حاڵی حازر هەموولایەنەکان سەرقاڵی بونیادی هاوپەیمانیین بۆ دروستکردنەوەی هاوسەنگییەك لە نێو ئەنجوومەنی پارێزگاکاندا، بەڵام کاتێك هاوپەیمانیەکان ناهاوسەنگی دروست دەکات لە ناو ئەنجوومەنی پارێزگاکان، ئەوا ئەو لایەنانەی هاوسەنگیەکەیان لاسەنگ دەبێت، بەرێگەی توندوتیژی کوشتن هەوڵدەدەن هاوسەنگیەکە راست بکەنەوە،هەوڵدەدەن پارێزگار سەرۆکی ئەنجوومەنی پارێزگا، فەرماندەکانی پۆلیس بکوژن و تیرۆر بکەن، ئەوانەی زۆر بەوردی لەسەر باردۆخی ناوخۆی عێراق رۆدەچن و لەسەر وردەکاریەکان هەڵوەستە دەکەن، بارودۆخی سیاسیی عێراق بە گونجاو لەبار دەزانن بۆ گەڕانەوە بۆ توندوتیژی و تیرۆر و خۆتەقاندنەوە، لەم راستیەوە بە زمانی ژمارە و رێژە باردۆخەکە شرۆڤە دەکەن :

١- لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی ٢٠٠٥ رێژەی بەشداربووان لەسەرانسەری عێراقدا ٥٥,٧٪ بووە، کە عەرەبی سونە بەرێژەی ١٤,٩٪ بەشداریکردووە.

٢- لە هەڵبژاردنی ٢٠٠٩ رێژەی بەشداربووان بۆ دەنگدان دابەزیووە بۆ ٥١٪ لە کاتێکدا رێژەی دەنگدانی عەرەبی سونە لە ١٤,٩٪ ەوە بەرزبۆتەوە بۆ رێژەی ٤٠٪- ٦٠٪.

٣- کورد تەنها لە هەرسێ پارێزگای نەینەوا، سەلاحەدین، دیالە بەشداریکردووە، بێجگە لەو کەسانەی کە ناویان بۆ دەنگدان نەگەڕاوەتەوە کە بەنزیکەی ٢٠ هەزار دەنگ مەزەندە دەکرێت، بەرێژەیەکی زۆر بەرز بەشداریکردووە و ئاکامی دەنگدانیش لە هەر ٣ پارێزگا ئەگەر ئەو رێژەیە لەبەر چاو بگرین کە نەیانتوانیوە دەنگبدەن، دەبینین، رێژەی بەشداری کورد زۆر زۆر لە رێژەی عەرەبی و سونەو شیعە زیاترە.

ئەم بەراوردە پێمان دەڵێت، رێژەی دەنگدان لەو ناوچە شیعیەکان کەمیکردووە بەرادەیەکی هێجگار زۆر و ئەگەر بەرزیوونەوەی رێژەی بەشداری عەرەبی و سونە و بەرزی ئاستی رێژەی بەشداری کوردی لێدەربکەین.دەبینین رێژەی بەشداری عەرەبی شیعە لە هەڵبژاردنی پارێزگاکان زۆر کەمدەبێتەوە و دادەبەزێت بۆ رێژەی کەمتر لە ٤٠٪، ئەمەش نیشانەی بێزاری رای گشتی شیعەیە بەرامبەر بەو پارت ولایەنە سیاسیانەی کە لەماوەی ساڵانی ٢٠٠٥-٢٠٠٩ حکومڕانیان کردوون، سەبارەت بەم رێژە سلبیە دەگەینە ئەو دەرەنجامەی ئاکامی هەڵبژاردنەکانی پارێزگا شیعە نشینەکانی باشور و بەغداو بەسرا بە تایبەتی، رەنگدانەوەی سیاسەتی حەکیمانەی د.مالکی و حزبی دەعوا و دوورکەوتنەوە لە مەزهەبگەرایی نییە، یان خەڵك دروشمەکانی د.مالکی بەراست بزانێت و لەدەوری کۆبوویێتەوە، وەك هەندێك میدیا و پسپۆری ئەمریکی بۆ ئیدارەی ئەمریکی تەفسیر دەکەن، نەخێر تاکە ئاماژەیەك لەئاکامی هەڵبژاردنەکان بخوێنرێتەوە، ئەو ئاماژەیەیە کە پێمان دەڵێت عەرەبی شیعە بە کاندیدەکانی رازی نییە، ئامادەنییە دەنگیان پێبدات و تورەیە لەو بارودۆخە سیاسیەی کە د.مالکی دروستیکردووە، ئەگەر لەم چوارچێوەیەدا هەڵسەنگاندنێك بۆ ئەو دەنگانە بکەین کە لیستی حزبی دەعوای د.مالکی لە بەغدا و بەسرا هێناویەتی، دەبینین لە رێژەی بەشداربوونی ٤٠٪ کەمتری عەرەبی شیعە (لەبەر ئەوەی تەنها عەرەبی شیعە دەنگ بە حزبی دەعواو مالکی دەدەن، کورد وعەرەبی سونە دەنگی پێنادەن) رێژەی لە ٣٨٪ی دەنگەکانی بەدەستهێناوە، ئەم رێژەیە دەکاتە کەمتر لە رێژەی ١٥٪ی دەنگدەران، لەبەسراش بە هەمان شێوە، ئەگەرنا لە شارەکانی دیکە دەبینین رێژەی لیستی حزبی دەعوا

هەربۆیە ریکس راستەوخۆ پشتگیری خۆی لەو راپۆرتەدا بۆ ژەنرال ئۆدیرنۆ فەرماندەی هێزەکانی ئەمەریکا لە عێراق پیشاندەدا بەوەی پێویستە تا ساڵی ٢٠١٥ زیاتر لە ٣٠ هەزار سەربازی ئەمریکی لە عێراقدا بمێننەوە

و مالكـــی زۆر زۆر كەمـــە، هەر بۆ نموونە لـــە دیالە ڕێژەی ٪٦ی دەنگەكانی بەدەســت هێناوە كـــە دەكاتە كەمتر لە ٪٣، لـــە كەربەلا ڕێژەی لە ٪١٥ی بەدەســـتهێناوە كە دەكاتە ٪٦ی دەنگدەرانی ئەسڵی، لە سەلاحەدین ٪٣،٥ ی بەدەستهێناوە، كە دەكاتە ڕێژەی ٪١ی دەنگدەرانی ئەســڵی، بەڵام ئەو ڕێژەیەی هاوپەیمانی كوردستان لە دیالە و موسڵ وسەلاحەدین بەدەستی هێناوە ڕێژەی هەقیقی بەشداری دەنگدەری كورد و كوردستانیە كە دەنگی بە هاوپەیمانی كوردســـتان داوە و نزیكە لە ڕێژەی دانیشـــتوانی كورد و هاوڵاتیانی كوردســـتانی ئەو ناوچانەی بڕوایان بەوەیە لەگەڵ كورد پێكەوە بژین، ئەمەش بە پێچەوانەی ئەو ڕێژەیەی كە لیستەكەی مالكی بەدەست هێناوە، ئاماژەیە بۆ ڕاستگۆیی هاوپەیمانی كوردستانی و تەفزیلكردنی هاوپەیمانی كوردستان لەلایەن دەنگدەری كورد و هاوڵاتیانی كوردستانەوە، هەربۆیە ڕێژەی دەنگدان بۆ لیســـتی هاوپەیمانی كوردستانی ئاماژەیە بۆ ســـەقامگیری و پێكەوە ژیـــان و دووركەوتنەوە لە سیاســـەتی حزبی دەعوا و مالكـــی، لەبەرامبەردا ئەو ڕێژەی د.مالكی بەدەستی هێناوە ئاماژەیە بۆ ناسەقامگیری و دووبارە بوونەوەی توندوتیژی، بۆچی؟ لەبەر ئەوەی ئەو هاوسەنگیەی كـــە ئاكامی دەنگدان بۆ لیســـتی حزبی دەعـــواو مالكی لە ئەنجوومەنی پارێزگاكان دروســـتیدەكات،ڕەنگدانەوەی خواستی دەنگدەران نییە، بەڵكو ڕەنگدانەوەی ڕەتكردنەوەی دەنگدەرانە و ئەو ڕێژەیە نوێنەرایەتی ڕێژەی ٪٤٠ی دەنگدەرانی شیعە دەكات و لە ٪٦٠ی بەو ئاكامـــە نارازین، ئەمەش وەك چۆن لەدوای هەڵبژاردنەكانی ســـاڵی ٢٠٠٥ لە ناوچەكانی عەرەبی ســـونە بینیمان هەڵكشـــان بۆ توندوتیژی و یاخیبوون و گەیشـــتە ئەو ئاستەی شـــەڕی ناوخۆ بگاتە ناو مزگەوتەكانی شیعە وسونە و تەقاندنەوەی مەزاری ئەلعەســـكەریە لە ســـامەڕا، بەهەمان شـــێوە مەزندەی ئەوە دەكرێت هەمان ڕووداو لە پارێزگا شـــیعە نشـــینەكانی باشور و بەغدا و بەســـراش دووبارە بێتەوە، ئەگەر عەقڵیەتی دیكتاتـــۆری و تاكڕەوی لە حوكمڕانیدا زاڵ بێت و بواری دیموكراسی بەرتەسك بكرێتەوە.

• **ولیام ئیف جاسپەر** لە وتاریكیدا كە لە سایتی نیو ئەمەریكان بـــە ناونیشـــانی (هەڵبژاردنەكانـــی ئەمەریكا سەركەوتن نییە بۆ ئەمەریكا) بڵاویكردۆتـــەوە، ئاماژە بـــۆ ئەوە دەكات ئاكامـــی هەڵبژاردنەكـــە ئاماژەنیین بۆ وەرچەرخانـــی عێراق بـــەرەو دیموكراتی، بەڵكو ئاماژەیە بۆ گەڕانەوەی عێراق بۆ دیكتاتۆری و دەنگـــدان بە توندوتیژی، ولیام جاســـپەر ئەوە بەبیری ئەمریكیەكان دێنێتەوە، كە ئێســـتا وا حســـاب دەكرێت دەنگدراوە بـــە حزبی دەعوا و مالكی، واتە دەنگدراوە بە چەسپاندنی یاسا و دەوڵەتی قانون لە عێراقدا، بەڵام خـــودی حزبی دەعوا و مالكی دژی یاســـا و دەوڵەتی قانونن لە عێراقـــدا و ئاماژە بە پاڵێوراوێكی حزبی دەعوا دەكات بۆ پەرلەمانی عێـــراق، كە ئەویش (جەمال جەعفەر محەمـــەدە) و لـــە ڕیزبەندی لیستی ئیئتیلافی شـــیعە ژمارە (٢٤) و تاوانبارە بە تەقاندنەوەی ســـە فارەتی ئەمەریكا وفەرەنســـا لە ساڵی ١٩٨٣ لە كویت و هەروەها تاوانبارە بە بەشـــداری لە هەوڵێكدا بـــۆ تیرۆركردنی ئەمیری كویت لە ساڵی ١٩٨٤ و ناوە نهێنیەكەی (ئەبو موهەندیسە)، لەساڵی ١٩٨٤ پشەوە دەوڵەتی كوێت بە غیابی حكومی لە ســـێدارەدانی بەسەردا سەپاندووە و ئێستا ئەم تیرۆریستە لەسەر لیستی حزبەكەی مالیكی نوێنەرایەتی گەلی عێراق دەكات، شـــایەنی باســـە كەناڵی CNNلە ٧ شـــوباتی ٢٠٠٧ ئەم ڕاستیەی ئاشكراكردووە و تەواوی ناوی پەرلەمانتارانی لیســـتی ئیئتلافی شیعەی بڵاوكردۆتەوە كە تیایدا جەمال جەعفەر محەمەد لە ڕیزبەندەكەدا ژمارە ٢٤ بووە و كاندیدی حزبەكەی مالكییە، ئەوەی جێگەی سەرسوڕمانە لەوەڵامـــی ئەم ڕاپۆرتەی CNN و لە ڕۆژی ٢٠٠٧/٢/٨، واتە پاش ڕۆژێك لە بڵاوبونەوەی ڕاپۆرتەكەی CNN، وەلید حلی ئەندامی سەركردایەتی حزبی دەعوا ڕاستی ئەو ڕاپۆرتەی CNN دەســـەلمێنێت وئاماژە بـــەوە دەكات جەمال جەعفەر محەمەد كە تاوانبارە بەتەقاندنەوەی ســـەفارەتی ئەمەریكا و فەرەنســـا و هەوڵدان بۆ تیرۆركردنی ئەمیری دەوڵەتی كوێت، پەیوەنـــدی بە حزبی دەعوەوە نییە و كاندیدی پارێزگای بابلە لە پەرلەمانی عێراقدا، بەڵام هەمـــوو دەزانین هەموو ئەندام پەرلەمانەكانی لیستی هاوبەندی عێراقی یەكگرتوو ناسراو بە (لیستی ئیئتلافی شـــیعە) سەر بەو پارتە سیاسیانەن كە لە هاوبەندی شیعەدا بەشدار بوون، جمال جەعفەریش بێلایەن نییە وەیەكێكە لەو كاراكتەرانـــەی ڕۆڵی دیاری لە حكومەتەكەی د.مالكی هەبووە بە تایبەتی لە ئەشكەنجەدانی زیندانیەكانی عەرەبی ســـونە لە ناو مەلجەئی جادریە، ئەوەش ڕووداوێكی دیكەی هاوشێوەی كارەكانی دیكەی جەمال جەعفەرە كە لە دوای ســـاڵی ٢٠٠٦ ئاشكرابوو، ئێســـتاش ئەو تاوانبارە هەر ئەندام پەرلەمانەو ڕۆڵێكی كاریگەر لە حكومەتی د.مالیكی دەگێڕێت.

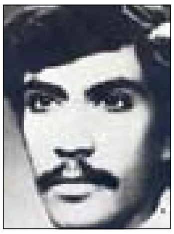

بەبیرهێنانەوەی ئەم ڕووداوە لەلایەن ولیام جاسپەرەوە زەنگێكی ترســـناكە بۆ ئیـــدارەی ئەمەریكا، ئاماژەیـــە بۆ چۆنیەتی دەنگـــدان و غـــەش و تەزویر و دەنگ كڕین و كوشـــتن لە نـــاو هەڵبژاردنەكانی عێراقدا و شـــەوی پێش هەڵبژاردنەكان دووكاندیدی ســـەربەخۆ تیرۆر كراون لەبەر ئەوەی شـــێوازی دەنگدانی پارێزگاكان شـــێوازێكی تێكەڵاوی داخراو و كراوە بووە، هەروەهـــا هەفتەیەك پێش ئەنجامدانـــی هەڵبژاردن ٧ هەوڵی دیكە هەبووە بۆ تیرۆركردنی، ٧ كاندیدی دیكە، ئەمە بێجگـــە لە خۆتەقاندنەوە لـــە ڕۆژی هەڵبژاردنەكە كە زیاتر لە ١٤ كـــوژراو دەیان برینـــداری لێكەوتەوە،لەلایەكی دیكە

ڕێژەی بەشداری عەرەبی شیعە لە هەڵبژاردنی پارێزگاكان زۆر كەمدەبێتەوە و دادەبەزێت بۆ ڕێژەی كەمتر لە ٪٤٠، ئەمەش نیشانەی بێزاری ڕای گشتی شیعەیە بەرامبەر بەو پارت ولایەنە سیاسیانەی كە لەماوەی ساڵانی ٢٠٠٥-٢٠٠٩ حكومڕانیان كردوون

دەبینین لە ڕێژەی بەشداربوونی ٪٤٠ كەمتری عەرەبی شیعە بە حزبی دەعواو مالكی، ڕێژەی لە ٪٣٨ی دەنگەكانی بەدەستهێناوە، ئەم ڕێژەیە دەكاتە كەمتر لە ڕێژەی ٪١٥ی دەنگدەران، لەبەسراش بە هەمان شێوە، ئەگەرنا لە شارەكانی دیكە دەبینین ڕێژەی لیستی حزبی دەعوا و مالكی زۆر زۆر كەمە، هەر بۆ نموونە لە دیالە ڕێژەی ٪٦ی دەنگەكانی بەدەست هێناوە كە دەكاتە كەمتر لە ٪٣، لە كەربەلا ڕێژەی لە ٪١٥ی بەدەستهێناوە كە دەكاتە ٪٦ی دەنگدەرانی ئەسڵی، لە سەلاحەدین ٪٣،٥ ی بەدەستهێناوە، كە دەكاتە ڕێژەی ٪١ی دەنگدەرانی ئەسلی

جەمال جەعفەر محەمەد لە ریزبەندی لیستی ئیئتلافی شیعە ژمارە (٢٤)ەو تاوانبارە بە تەقاندنەوەی سەفارەتی ئەمەریکا وفەرەنسا لە ساڵی ١٩٨٣ لە کوەیت و هەروەها تاوانبارە بە بەشداری لە هەوڵێکدا بۆ تیرۆرکردنی ئەمیری کوەیت لە ساڵی ١٩٨٤ و ناوە نهێنیەکەی (ئەبو موهەندیسە)، لەساڵی ١٩٨٤ یشەوە دەوڵەتی کوەیت بە غیابی حکومی لە سێدارەدانی بەسەردا سەپاندووە و ئێستا ئەم تیرۆریستە لەسەر لیستی حزبەکەی مالیکی نوێنەرایەتی گەلی عێراق دەکات

ولیام ئیف جاسپەر لە وتارێکیدا کە لە سایتی نیو ئەمەریکان بە ناونیشانی (هەلبژاردنەکانی ئەمەریکا سەرکەوتن نیە بۆ ئەمەریکا) بڵاویکردۆتەو، ئاماژە بۆ ئەوە دەکات ئاکامی هەڵبژاردنەکە ئاماژەنیین بۆ وەرچەرخانی عێراق بەرەو دیموکراتی، بە لکو ئاماژەیە بۆ گەڕانەوەی عێراق بۆ دیکتاتۆری و دەنگدان بە توندوتیژی

لە هیچ پارێزگایەکدا لە زۆرینەی ٥٠+١٪نزیکنەبۆتەوە، بێجگە لە بەغداو بەسرا کە ئەویش دوورە لە زۆرینە لە پارێزگاکانی دیکەی شیعەنشین هەرئەوەندەیە لە لایەنەکانی دیکە زۆرتری هێناوە ' ئەگینا زۆر زۆر ڕێژەیەکی کەمی بەدەست هێناوە، هەربۆیە ئەم ڕێژەیە ناچارمان دەکات دیسانەوە بگەڕێنەوە بۆ هاوپەیمانی،بەڵام هاوپەیمانییەك کە مەزەندەی گەڕانەوە بۆ توندوتیژی لە مەزەندەی هەنگاو هەڵگرتن بۆ سەقامگیری گەورەترە.

• لایەنێکی دیکەی خراپی ئاکامەکانی هەڵبژاردن ئەوەیە، بارودۆخێکی دروستکردووە کە مالیکی و حزبی دەعوا هەست بە لەخۆباییبوونیکی سەیر و مەترسیدار دەکەن، سەرەتای ئەم لە خۆباییبوونەش لە دانانی سەرۆکی پەرلەمانی عێراقدا ڕەنگیداوەتەوە، ئێستا بەرەی تەوافق ئەوەی تەواو لا ئاشکرابووە، کە حزبی دەعوای سەر د.مالیکی ئاستەنگی سەرەکی و ڕێگری سەرەکین لەبەردەم سەرنەکەوتنی هەڵبژاردنی سەرۆکی پەرلەمان، لەبەر ئەوەی وەك لە هەڵبژاردنی ڕۆژانی چوارشەمە و پێنج شەمەی ڕابردوو بۆ دەسنشانکردنی سەرۆکی پەرلەمان بینیمان، هۆکاری بەدەستنەهێنانی زۆرینە ئەوەیە کە پەرلەمانتارانی حزبی دەعوا کارتی دەنگدان بە سپێتی دەخەنە ناو سندوقی دەنگدان، ئەمەش لەلایەن پەرلەمانتارانی دەرەوەی حزبی دەعوە بەو ئاراستەیە لێکدەرێتەوە، کە حزبی دەعوا بۆیە وادەکات بۆ ئەوەی پەرلەمانیش وەکو حکومەت لێبکات، چۆن ئێستا هەڵسوڕانی کاروباری حکومەت بریتیە لە شەخسی د.مالکی و ڕاوێژکارانی دەوربەری و ئەنجوومەنی وەزیران ڕۆڵێکی ئەوتۆی نییە، بە هەمان شێوە هەوڵەکانیشی لەپەرلەمان بۆ ئەوەیە پەرلەمانێکی بەهێز بوونی نەبێت، یان ئەو کەسەی دەبێتە سەرۆکی پەرلەمان لەگەڵ هەنگاوەکانی د.مالکی هاوئاواز بێت وپەرلەمان لەبری ئەوەی چاودێری کاروبارەکانی حکومەت بکات و بوار بە مالکی نەدات بەکەیفی خۆی ڕەفتاربکات، پەرلەمان ببێتە ئالەتێك بەدەست حکومەتەوە بۆ شەرعیەتدان بە ڕەفتارە نادەستوریەکانی د.مالیکی.

• د.مالکی هەوڵدەدات ئاکامی هەڵبژاردنەکان بکات بە پەردەیەك بۆ شەرعیەدان بۆ گەڕانەوە بۆ مەرکەزیەت و هەموارکردنی دەستووری عێراق بەو شێوەیەی لەگەڵ بەرژەوەندی و ئامانجەکانی خۆی یەکدەگرێتەوە، دەیەوێت بە ئەمەریکا بڵێت عێراقییەکان دەنگییان بە مەرکەزییەت و هەموارکردنی دەستووردواە، بۆیە پێویستە لەم ئاراستەیە پشتیوانی حکومەتی مالکی بکرێت و زۆر زیاتر حکومەتی مالیکی وەك حکومەتێکی بەهێز پیشان بدرێت بەجۆرێك هەموو پێکهاتەکانی عێراق ناچاربن وەك سەردەمی ڕژێمی پێشوو ملکەچی فەرمانەکانی ناوەند بن، ئەم ئاراستەیە لە پەیامەکانی د.مالیکی تەواو ڕەنگیداوەتەوە، بەتایبەتی لە کۆنگرە ڕۆژنامەوانییەکەی لەگەڵ سارکۆزی سەرۆکی فەرەنسا، لە وەڵامی ڕۆژنامەنوسێکدا بەوەی جۆزیف بایدنی جێگری سەرۆکی ئەمەریکا دوای لە مالیکی کردووە پرۆسەی سیاسیی و پێکهاتنەوەی نیشتمانی بەرەو سەرکەوتن ببات، مالیکی زۆر بەتوندی ڕەدی جوزیف بایدن دەداتەوە و وای پیشاندەدا، عێراق ئەو قۆناخەی تێپەڕاندووە لەسەر ڕاسپاردەی ئەم و ئەو هەنگاو هەڵبگرێت، ئەمە نیشانەی ئەوەیە ئاکامی هەڵبژاردنەکان بە تەواوەتی د.مالیکی سەرخۆشکردووە و بواری بۆئەوە نەهێشتۆتەوە باسی دیالۆگ و تەواوفق و پێکهاتنەوەی نیشتمانی بکرێت و یان هەموو لایەنەکان دەستوور وەك مەرجەعێك بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان سەیربکەن و بگەڕێنەوە سەری، ئەمەش ئەو زەنگە مەترسیدارەیە کە هێشتا ئیدارەی ئۆباما وەك پێویست لێی ئاگادار نەبۆتەوە و کورد ناچار بووە بەدەنگی بەرز هەموو لایەك هۆشیار بکاتەوە ئەگەر ڕەفتاری ئەمەریکا لە عێراقدا بەرپرسیارانە نەبێت، ئەوا هیچ دوورنیە ئاژاوە و شڵەژانێکی دەروونی باشوور و ناوەڕاستی عێراق بگرێتەوە، تەنانەت ئەو شوێنانەش کە چاوەڕوانی گەڕانەوەی سەر هەرێمی کوردستانن.

هەرێمی کوردستان چۆن لەگەڵ حکومەتی مالیکی ڕەفتار بکات و ڕێگە چارەکانی بەردەمی چین؟

سەرکردایەتی سیاسیی کوردستان وحکومەتی هەرێمی کوردستان هەستی بەو مەترسیە کردووە، کە حکومەتی د.مالکی نیازی نییە بە ڕێگەی دیالۆگ و لێکتیگەیشتن کێشەکانی نێوان هەرێم و بەغدا چارەسەر بکرێت.

هەرێمی کودستان لەسەر ئاستی سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەردەوام بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی نێوان هەرێم وبەغدا چوونەتە بەغدا و ڕاستەوخۆ لەگەڵ حکومەت دانیشتوون بۆئەوەی کێشەکان بە زمانی دیالۆگ و لە چوارچێوەی دەستووری عێراقدا چارەسەربکرێن،لە مانگەکانی کۆتایی ساڵی ٢٠٠٨ بەرێز مسعود بارزانی سەرۆکی کوردستان سەردانی بەغدای کرد بۆ هێورکردنەوەی باردۆخەکە وچارەسەرکردنی ئەو کێشە هەڵواسراوانەی لە نێوان بەغداو هەرێمدا هەبوون و چوارچێوەی چارەسەرکردنیش بۆ ئەم کێشانە کە لەلایەن هەرێمی کوردستانەوە دیاریکراوە،بریتیە لە چوارچێوەیەکی یاسایی ودەستووری، بۆئەم مەبەستەش بە ڕێککەوتنی هەردوولا ٥ لیژنە یۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشانە پێکهێنراون و بەپێی ئەو ڕێککەوتنەی لە نێوان حکومەتی بەغدا وهەرێمی کوردستان هەیە، دەبێت ئەم ٥ لیژنەیە لەماوەی کەمتر لەمانگێك هەموو ئەوکێشە هەڵواسراوانە دیراسەت بکەن و ڕێگە چارەی یاسایی ودەستووری بۆ بدۆزنەوە و کۆببنەوە بۆ ئەوەی بریاری پێویستی لەبارەوە بدرێت، بەڵام ئەوا نزیکەی ٤ مانگ بەسەر پێکهێنانی ئەو ٥ لیژنەیە تێدەپەرێت،بەڵام هێشتا حکومەتی مالیکی خۆی لەچارەسەر دەدزێتەوە و هەتا ئێستا ئەو لیژنانە نەیانتوانیوە پێکەوە کۆببنەوە و بریار

البرلماني العراقي المطلوب للعدالة
ضمن قائمة الائتلاف الشيعية وهي قائمة رئيس الوزراء نوري المالكي

زيد بنيامين الأربعاء 7 فبراير 2007 GMT 1:00:00

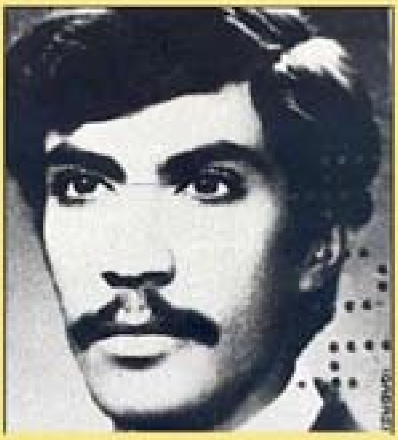
جمال جعفر محمد

إيلاف - نبي: كشفت شبكة CNN الأميركية نقلاً عن مصادر الاستخبارات العسكرية الأميركية ان الرجل الذي حكم عليه بالإعدام لاتهامه في استهداف سفارتي الولايات المتحدة وفرنسا بالسيارات المفخخة في الكويت عام 1983 يجلس الآن ممثلاً للشعب العراقي في الجمعية الوطنية (البرلمان) ضمن قائمة الائتلاف الشيعية وهي قائمة رئيس الوزراء العراقي الحالي نوري المالكي. وقالت الشبكة ان (جمال جعفر محمد) يجلس اليوم في البرلمان العراقي في الوقت الذي تتهمه والتحقق بانه يساند فرق الموت الشيعية وبانه (عميل ايراني) يتصرف بحرية في العراق.

واضافت الشبكة نقلاً عن مصادرها ان الولايات المتحدة فاتحت فعلاً حكومة المالكي بخصوص اتهامتها لـ (جمال جعفر محمد) وعلى رأس هذه الاتهامات دعم القوات الايرانية الخاصة المتواجدة فعلاً في الاراضي العراقية.

وقالت الـ CNN انها حاولت مقابلة (جمال جعفر محمد) عضو البرلمان العراقي لتعرف رايه حول هذه الاتهامات دون ان تنجح في ذلك . وسبق لمحمد ان كان قياديا في ميليشيا بدر الشيعية. وكانت محكمة كويتية قد قضت عام 1984 باعدام جمال

لەسەر چارەســـەرێك بدەن، ئەمانە هەمووی با لەلایەك بێت، گریمان باردۆخەكە ئاسایی نییە و نەتوانراوە كۆبوونەوە بكرێت وكوردیش لەم مەسەلەیەدا باردۆخەكە لەبەرچاو دەگرێت، بەڵام ئەوەی جێگەی مەترسیە ئەوەیە د.مالكی لە هەوڵی ئەوەدایە (ئەگەر بۆی ســـەربگرێت) ئەو بنەمایانە هەڵبوەشـــێنێتەوە كە دەبنە ســـەرچاوەی چارەســـەركردنی كێشەكان كە ئەویش هەوڵدانە بۆ پێشـــێلكردنی دەســـتووری عێـــراق و گۆڕینی ناوەرۆكی دەســـتووری عێراق لە دەستورێك كە بۆ وڵاتێكی دیموكراسی و فیدرالی وپەرلەمانی و فرەیی و پێكەوەژیانی ئارەزوومەندانە داڕێژراوە، بیگۆڕێت بۆ دەستورێكی مەركەزی ئەو تۆ كەمافە دەستووریەكانی هەرێمی فیدرالی كوردستان بگۆڕێت بۆ هاوتای مافی هەر پارێزگایەكی دیكەی عێراق، هەروەها پێكەوە ژیانـــی ئارەزوومەندانەی كورد وعەرەب لە عێراقدا بگۆڕێت بۆ پێكەوە ژیانی ســـەپاندن بەســـەركوردا لە عێراقـــدا، هەوڵدان بۆ جێبەجێكردنـــی ماددەی ١٤٠ كە ناوەرۆكەكەی بۆ ســـڕینەوەی رەفتارەكانـــی رژێمی بەعس وســـەدام حوســـێنە لە تەعریب وتەرحیل و دابرانی بەشێكی خاكی كوردســـتان لە هەرێمی كوردســـتان، بۆ ســـەپاندن و كردنی بە ئەمری واقیعی ئەو رەفتارانەی رژێمی بەعســـە كە بەرامبەر كورد كراوە، بۆیە ئەم ئاراستە دژەی د.مالیكی دەیەوێت دژ بەمافەدەستووریە چەسپاوەكانی كورد لەدەستوری عێراقـــدا بیگرێتەبەر، ئەو جۆرە ناكۆكیانـــە نییە كە خاڵی ناكۆك وهاوبەش تیایدا ناهاوسەنگ بێت و هەوڵبدرێت ئەونا هاوسەنگیە راســـتبكرێتەوە، بەڵكو ئەوەی مالیكی دەیەوێت دروســـتی بكات كێشەیەكە هیچ خاڵێكی هاوبەشی لە نێوان هەرێمی كوردســـتان و حكومەتی بەغدا نەهێشتۆتەوەو ئەو دەستوورەی رایەڵەی پەیوەندییەكانی نێوان هەرێمی كوردستان وبەغـــدا رێكدەخـــات، لەبنەرەتەوە هەوڵـــدەدات ئەو رایەڵانە هیچیان نەهێڵێتەوە،كەواتە تەنیا رێگە بۆ ئەوەی هەوڵبدرێت ئەم بارودۆخە نەگاتە ئاســـتی تەقینەوە و پێكدادان، بوونی هێزەكانـــی ئەمەریكایە لەعێراق، وەك گەرەنتیەك بۆ رێگرتن لەو تەقینەوەیە، ئەگەر هێزەكانی ئەمەریكا نابەرپرسانە واتە پێش چارەسەركردنی ئەم كێشـــانە لە عێراق بكشێنەوە، ئەوا بە تەواوەتی دەرگای دیالۆگ و لێكتێگەیشـــتن دادەخرێت و تەنیا رێگە چارە لەبەردەم كورد دەمێنێتەوە كەدەبێت بەرگری لـــە مان ونەمانی خۆی بكات، ئەم رێگەچارەیە راســـتە بۆ عێراق و هەرێمی كوردســـتان رێگـــە چارەیەكی باش نییە و دووبارەبوونەوەی مێـــژووی خوێناوی كاولكاریە لە عێراقدا، بەڵام كـــە هەموو دەرگاكانی دیكە داخـــران و ئەمەریكاش پشتگیری لێبكات،ئەوا كورد دەستەوەستان نابێت وملكەچی فەرمانەكانی نەك مالكی، بەڵكو هیچ دەسەڵاتێكی دیكەش لە عێراقدا نابێت كە بیەوێت بە زۆرداری مافەكانی كورد

●●●

حزبەكەی مالكی لە هیچ پارێزگایەكدا لە زۆرینەی ٥٠+١٪نزیكنەبۆتەوە، بێجگە لە بەغداو بەسرا كە ئەویش دوورە لە زۆرینە لە پارێزگاكانی دیكەی شیعەنشین هەرئەوەندەیە لە لایەنەكانی دیكە زۆرتری هێناوە ' ئەگینا زۆر زۆر رێژەیەكی كەمی بەدەست هێناوە

●●●

ئاكامەكانی هەڵبژاردن بارودۆخێكی دروستكردووە كە مالیكی و حزبی دەعوا هەست بە لەخۆباییبوونیكی سەیر و مەترسیدار دەكەن، سەرەتای ئەم لە خۆباییبوونەش لە دانانی سەرۆكی پەرلەمانی عێراقدا رەنگیداوەتەوە

د.مالكی لە هەوڵی ئەوەدایە ئەو بنەمایانە هەڵبوەشێنێتەوە كە دەبنە سەرچاوەی چارەسەركردنی كێشەكان كە ئەویش هەوڵدانە بۆ پێشێلكردنی دەستووری عێراق و گۆڕینی ناوەرۆكی دەستووری عێراق لە دەستوورێك كە بۆ وڵاتێكی دیموكراسی و فیدرالی وپەرلەمانی و فرەیی و پێكەوەژیانی ئارەزوومەندانە دارێژراوە، بیگۆرێت بۆ دەستورێكی مەركەزی ئەو تۆ كەمافە دەستووریەكانی هەرێمی فیدرالی كوردستان بگۆرێت بۆ هاوتای مافی هەر پارێزگایەكی دیكەی عێراق

پێشـــێل بكات، ئەمە مەترســـییەكی گەورەشە بۆ سیاسەتی ئەمەریكا لە رۆژهەڵاتی ناوەراست و كاریگەری زۆر خراپیشی لەســـەر ئەو ئەولەویەتە تازەیەی سیاسەتی ئەمەریكا دەبێت كە ئیدارەی ئۆباما بۆی دارِشـــتووە و سەرلەنوێ ئەمەریكا ناچاردەكاتەوە بگەڕێتەوە بۆ ئەو سیاســـەتەی كە شەخســـی سەرۆك ئۆباما پێی وایە شكۆی ئەمەریكای لەسەرانسەری جیهاندا هێناوەتە خوارەوە و، هەربۆیە پێش ئەوەی سەنتەرەكانی توێژینـــەوە ئیدارەی ئەمەریكا لە مەترســـی ئـــەم باردۆخە ئاگاداربكەنەوە، بەرێز نێچیرڤان بارزانی سەرۆكی حكومەتی كوردســـتان راشـــكاوانە بە هەموو جیهان و ئیدارەی تازەی ئەمریكیشی راگەیاند، ئەگەر پێش چارەسەركردنی كێشەكانی عێراق بەگشـــتی و كێشـــەكانی نێوان هەرێمی كوردستان و بەغدا ئەمەریكا هێزەكانی لە عێراق بكێشێتەوە، ئەوا مەترسی هەڵایســـانی شەر لە نێوان كورد و بەغدا یەكێكە لەو ئەگەرە مەترسیدارانەی دەبێت حسابی جیددی بۆ بكرێت،ئەم لێدوانە راشكاوانەیەی سەرۆكی حكومەتی كوردستان و رەنگدانەوەی لە ناو میدیاكانی جیهان و تەنانەت عەرەبیشدا، زەنگێكی بە ئاگا هێنانەوە بوو بۆ ســـەنتەرەكانی توێژینەوە و هەروەها ئەو كەسانەشـــی وەك تۆماس ریكس كە لە ناو واقیعی عێراقەوە لـــە كتێبێكدا هەوڵەكانـــی ئەمەریكای بـــۆ هێوركردنەوەی باردۆخەكە لە ٢٠٠٦-٢٠٠٨ تۆماركردووە، ئەم هەوڵانەش وەك رێكخســـتنی پولی دۆمینە هەمووی لەبەریەك هەڵدەوەشێت، ئەگەر سوورن لەسەر فاكتەرەكانی ئەم سەقامگیریە بەردەوامی نەبێت، كەواتە هەوڵی هەرێمی كوردســـتان بۆ تێگەیشتنە لەو ئامانجەی سەرۆك ئۆباما لە عێراقدا هەیەتی و ناوی لێناوە سەركەوتنی بەرپرسانە و كشـــانەوەی بەرپرسانە، دەبێت ئێمە راشكاوانە پێیان بڵێین وەك چۆن سەرۆكی حكومەتی هەرێمی كوردســـتان پێش هەمووان پێی گووتوون، ئێمە بەو شێوەیە لە كشانەوەی بەرپرسانە تێدەگەین،:

- چارەسەركردنی كێشە هەڵواسراوەكانی نێوان بەغدا وهەرێم
- جێبەجێكردنی ماددەی ١٤٠ی دەستووری عێراق.
- دەركردنی یاسای گاز و نەوتی عێراق.
- دەركردنی یاسایەك بۆ دابەشـــكردنی عادیلانەی داهاتی سامانە سروشتیەكان بەسەر سەرجەم گەلانی عێراقدا.
- چارەســـەركردنی كێشەی پێشـــمەرگە و یەكلایكردنەوەی بودجەی پێشمەرگە وەك بەشێك لە سوپای عێراق.

بۆچی بوونی هێزەكانی ئەمەریكا بۆ چارەسەركردنی ئەم كێشانە پێویستن؟

وەڵامی ســـادەو گەوهەری بۆ ئەم پرســـیارە گرنگە ئەوەیە بۆئەوەی پەنا بۆ هێزی ســـەربازی نەبرێت بۆ چارەسەركردنی ئەم كێشانە، روونتریش لەمە بۆ ئەوەی چارەسەری سەربازی یان پەنابردن بۆ توندوتیـــژی یەكێك لە رێگە چارەكان نەبێت و لەبری ئەمە چەندین رێگە چارەی دیكە لە ژێر ســـەقفی پەرلەمان و دەستووری هەمیشـــەیی عێراقدا دروست بكەین لەوانە:

١- بەردەوامبوون لەسەر رێگە چارەی سیاسیی و دیالۆگی بەردەوام و جەختكردنەوە لەســـەر خاڵە هاوبەشەكان و هەوڵدان بۆ لێكنزیكردنەوەی ناكۆكییەكان.

٢- هەوڵدان بۆ گۆڕینی كەلچەری بیركردنەوەی حكومڕانی و سیاســـەتمەدارنی عێـــراق و بڕواپێهێنان یـــان بە فرەیی و پێكـــەوە ژیان، ئەم كەلچەرە بۆ ئەوەی بگاتە ئەو ئاســـتەی ئیدارەی ململانێ سیاســـیەكانی عێراقی پێبكرێت پێویستی بە پشـــتگیری و هاندان هەیە، ئەو پشـــتگیری و هاندانەش بوونی هێزەكانـــی ئەمەریكایە بۆ ئەمـــڕۆی عێراق،ئەگەر هێزەكانی ئەمەریكا لـــە عێراقدا بوونیان نەبوایە كورد ناچار دەبوو، وەك چۆن پێشـــتریش لە میانەی وتوێژەكانی لەگەڵ حكومەتە مەركەزیەكانی پێشـــوو داوایكردووە لایەنی سێیەم، ئەو جا ئەمەریكا بێت، یان روســـیا یان فەرەنســـا یان نەتەوە یەككگرتووەكان بێنە ناوەوە بۆ ئەوەی گەرەنتیەك بۆ درێژەپێدان بە رێگەی ئاشـــتی و دیالۆگ هەبێت بۆ چارەســـەركردنی كێشـــەكان، پێشـــتر ئەم داوایەی كورد كەم تازۆر لەبەرچاو نەگیراوە و بەردەوام فەزلی ناوەند دراوە بەســـەر خواســـت و داواكاریەكانـــی گەلی كوردســـتان، هەربۆیـــە هیچ جارێك كێشـــەكان چارەســـەر نەكراون، ئەمڕۆ بارودۆخێكی جیاواز هاتۆتە ئاراوە و چارەســـەركردنی كێشـــەكانی نێوان هەرێم و بەغدا بۆتە بەشـــێك لەســـەركەوتنی سیاسەتی ئەمەریكا لە عێراقدا،بۆیە كە ئێســـتا ئارامیەك لە عێراقدا هەیە و بوارێك هەیە هەرێم و بەغدا بۆ چارەســـەركردنی كێشـــەكانیان پەنا بۆ دیالۆگ بـــەرن، هۆكارەكەی ئەوەیە هێزەكانی ئەمەریكا بونیـــان هەیە، ئەگەر هێزەكانی ئەمەریكا بوونیان نەبێت ئەوا پرۆســـەی دیالۆگ و رێككەوتنی ئاشـــتیانەش بەردەوامی نابێت،كە پرۆســـەی دیالۆگ و لێكتێگەیشتنیش بەردەوامی نەبێت و پەنا بۆ چارەسەری سەربازی بردرا، ئەوا دیموكراتیەت بوونـــی نامێنێت و پێمان خۆش بێـــت یان پێمان ناخۆش بێت دەگەڕێینەوە بۆ ئەقلیەتی حكومرانی سەربازی و پشتكردنە كەڵچەری دیموكراســـی،هەربۆیە ئەگەر ئامانجی ئێمە وەك عێراقی و ئەمەریكاش وەك ســـۆپەر پاوەر دیموكراتیزەكردنی عێـــراق و بەهێزكردنـــی كەڵچەری دیموكراتـــی بێت لە نێو عێراقیەكاندا، ئـــەوا دەبێت هێزێك بوونـــی هەبێت هەتا ئەم كەڵچەرە پێدەگات، هاتە ئەو كەسەی دەبێتە سەرۆك وەزیران فێربێت بە زمانی دیالۆگ وئاشتی كێشەكان چارەسەر بكات وئەوەی لەبەرچاو بێت ئەگەر لەم رێگەیە لایدا ئەوا پرۆســـە دیموكراتیەكە متمانەی لیوەردەگرێتەوە و دەبێت ســـەرلەنوێ هەڵبژاردن بكرێتەوە، یان حكومەتێكی دیكەی نیشـــتمانی و دیموكراتـــی ئەوتـــۆ دابمەزرێتەوە كە دەربـــری ئیرادەی دیموكراتیانەی گەلانی عێراق بێت.

٣- بوونی هێزەكانی ئەمەریكا بۆ ئەمڕۆی عێراق پێویستە، بۆئـــەوەی هەوڵدان بـــۆ دروســـتكردنی هاوپەیمانی نوێ و هەوڵدان بۆ لێســـەنەوەی متمانە لـــە حكومەت بە پیلان و كودەتا و رووخان وەســـف نەكرێت، لەماوەی ٢ساڵی رابردوو

تەنیا ڕێگە بۆ ئەوەی هەوڵبدرێت ئەم بارودۆخە نەگاتە ئاستی تەقینەوە و پێکدادان، بوونی هێزەکانی ئەمەریکایە لەعێراق

ئەم لێدوانە ڕاشکاوانەیەی سەرۆکی حکومەتی کوردستان و ڕەنگدانەوەی لە ناو میدیاکانی جیهان و تەنانەت عەرەبیشدا، زەنگێکی بە ئاگا هێنانەوە بوو بۆ سەنتەرەکانی توێژینەوە و هەروەها ئەو کەسانەش وەک تۆماس ریکس کە لە ناو واقیعی عێراقەوە لە کتێبێکدا هەوڵەکانی ئەمەریکای بۆ هێورکردنەوەی بارودۆخەکە لە ٢٠٠٦-٢٠٠٨ تۆمارکردووە و ئەم هەوڵانەش وەک ڕێکخستنی پولی دۆمینە هەمووی لەبەریەک هەڵدەوەشێت

زۆر گوێمان لەوە بووە کە ئەگەر هەوڵێکی لەو جۆرە هاتبێتە ئاراوە چەندین زاراوە و ناو و ناتۆرەی ئەو تۆی بۆ داتاشراوە کە ڕۆژانی ڕژێمی پێشووی بیرهێناوینەوە، بۆیە پێویستە هێزێك لە عێراقدا هەبێت، بۆ ئەوەی هەوڵە دیموکراتییەکان بە پیلان و کودەتا و دەستی دەرەکی لەلایەن حکومەتی عێراقەوە بە خەڵك نەفرۆشرێتەوە و شەرعیەت بۆ خۆسەپاندن و دیکتاتۆریەت دروستنەکرێت.

٤- ئەگەر هێزەکانی ئەمەریکا لە عێراقدا بونیان نەبێت پەروەردەی قەومیەی عەرەبی ڕێگە بەوە نادات گوێ بۆ داواکاری و مافی غەیرە عەرەب بگیرێت، لەوانەیە ئەم پەروەردە قەومیە کە سەرەتایەکە بۆ فەرزکردنی نەتەوەیەك بەسەر نەتەوەیەکی دیکەدا، سەرەتایەکە بۆ ناساندنی خاکی نەتەوەیەکی غەیرە عەرەب بە خاکی نیشتمانی عەرەب، وەك هۆکارێك یان میکانزمێك دەسەڵاتدارەکانی عەرەب بۆ خۆسەپاندن بە کاری بهێنن، هەروەك چۆن لەشەری عێراق ئێراندا ئەم پەروەردە قەومیە شۆڤێنیە کرا بە خۆراکی شەری هەشت ساڵەی سەپێنراوی سەدام حوسێن بەسەر ئێراندا، ئەمڕۆش هەستدەکرێت هەمان هەوڵ بۆ پێشێلکردنی مافەکانی کورد لە ئارادایە و بەداخەوە لە هەندێك ڕۆشنبیر و ڕۆژنامەنوسی گەورەی عەرەب گوێبیستی ئەوە دەبین کە پەیامەکەمان بە هەڵە تەفسیر دەکەن و ئێمە هەموو هەوڵمان بۆئەوەیە کەلچەری دیموکراتی و پێکەوە ژیان لە عێراقدا بەهێز بکەین، ئەوان وا تەفسیری دەکەن دەمانەوێت دۆستایەتی و هاوپەیمانیمان تەفزیل بکەین بەسەر پێکەوەژیانی برایانەی کورد و عەرەب لە عێراقدا، ئەمە لە کاتێکدا کورد لە چلەکانی سەدەی ڕابردوو داوای کردووە کۆمکاری عەرەبی ئەم ڕۆڵەی ئێستای بگێڕێت و لەشەستەکاندا داوای کردووە سەرکردەی کۆچکردوو جەمال عەبدولناسر ئەو ڕۆڵە بگێڕێت و لە حەفتاکاندا دیسان داوای کردووە لە لوتکەی دەوڵەتانی عەرەبدا ڕێگە بدرێت کورد کێشەی خۆی ڕابگەیەنێت،بەڵام بەداخەوە ئەوەندەتان بەکورد ڕەوا نەبینی لەناو کۆمکاری عەرەبیدا باسی کێشەی خۆشی بکات، بۆیە کاتی ئەوە هاتووە نەك بۆ چارەسەری کێشەکانی نێوان هەرێمی کوردستان وبەغدا لایەنی سێیەم پێویست بێت، بەڵکو زۆر گرنگە بۆ دیالۆگی نێوان کورد وعەرەب و کورد وتورك و کورد وفارسیش لایەنی سێیەم ئامادەباشی هەبێت بۆ ئەوەی چیدیکە کەلچەری براگەورەیی نەتەوەی سەردەست لە دیالۆگی هاوسەنگدا جێگەی نەبێتەوە.

پێویستە هێزێك لە عێراقدا هەبێت، بۆ ئەوەی هەوڵە دیموکراتیەکان بە پیلان و کودەتا و دەستی دەرەکی لەلایەن حکومەتی عێراقەوە بە خەڵك نەفرۆشرێتەوە و شەرعیەت بۆ خۆسەپاندن و دیکتاتۆریەت دروستنەکرێت

د. عومەر عەبدولستار ئەندامی مەکتەبی سیاسیی حزبی ئیسلامی عێراق بۆ گوڵان:

ئەوەی لە عێراقدا چووە سەرکورسی دەسەڵات بە ئاسانی واز لە کورسییەکەی ناهێنێت، دەڵێت رقم لە دیکتاتۆریەتە، بەڵام رەفتاری دیکتاتۆر پیادە دەکات

د. عومەر عەبدولستار ئەندامی مەکتەبی سیاسیی حزبی ئیسلامی عێراقە و پەرلەمانتاری لیستی تەوافقە لە ئەنجوومەنی نوینەرانی عێراق و خەڵکی شاری ئەنبارە، د. عومەر پێش ئەوەی پەرلەمانتار بێت یان سیاسەتمەدار پزیشک بووە، بۆیە وەك لەم دیمانەی گوڵانیش ئاماژەی پێدەکات ئەو هەروەك پزیشک سەیری کێشەکانی عێراق دەکات و لە پێشدا هەوڵدەدات کێشەکان دەستنیشان بکات، ئینجا دواتر بەدوای چارەسەردا دەگەڕێت، سەبارەت بە بارودۆخی ئێستای عێراق و کێشەی یەکلانەبوونەوەی سەرۆکی پەرلەمانی عێراق. د. عومەر عەبدولستار بەمجۆرە بۆ گوڵان هاتە ئاخاوتن.

ئێمە لە بارودۆخی دیکتاتۆری و رژێمی گشتگرەوە گواستومانەتەوە بۆ بارودۆخی دیموکراتی و پاراستنی دەسەڵاتی داد و یاسادانان و جێبەجێ کردن و. هتد. بەڵام لە راستیدا ئەم دامەزراوانە و دەستوورو دەسەڵاتەکانیان سروشتێکی رووکەشیان وەرگرتووە

***حەزدەکەین پرسیاری ئێمە سەرەتا لەو خاڵەوە دەست پێبکەین ئایا ئێوە وەك حزبی ئیسلامی عێراق و عەرەبی سونە چۆن بارودۆخی ئێستای عێراق دەخوێننەوە ؟**

- لە راستیدا پێویستە خۆمان بێئاگا نەکەین لەوەی کە عێراق لە دوای ساڵی ٢٠٠٣ ەوە کەوتووەتە ناو داگیرکاری ناوخۆیی و هەرێمی و نێودەوڵەتییەوە بە دەسەڵات و سامانی عێراقیشەوە. پێویستە ئەمە بکەینە بنەمای خوێندنەوەکەمان. لە دوای ساڵی ٢٠٠٣ گۆڕینی رژێم و هەڵوەشاندنەوەی دامەزراوەکان و پێکهێنانی دامەزراوەکان روویداوە. لەسەر ئەم پێکهێنانی دامەزراوانە داگیرکاری خرۆشاوە، داگیرکاری ناوخۆیی و هەرێمی و نێودەوڵەتی بەسەر دەسەڵات و سامانەوە. ئەگەر بمانتوانیایە داگیرکاری نێودەوڵەتی و هەرێمی لە داگیرکاری ناوخۆیی جیاکەینەوە، دەمانتوانی زۆر کێشە چارەسەر بکەین، بەڵام لەبەر ئەوەی داگیرکاری هەرێمی لەگەڵ لایەنە ناوخۆییەکاندا هەیەو داگیرکاری نێودەوڵەتی لەگەڵ لایەنی ناوخۆیی هەیەو و لایەنی تریی ناوخۆییش هەن کە پاڵپشتی نێودەوڵەتی و هەرێمیان نییە. ململانێ لەسەر دەسەڵات و هێز بوونی هەیە کە تا ئێستاش جێگیر نەبووە، وە لەپاشان ئێمە لە ماوەی گواستنەوەداین و ماوەی گواستنەوە پێویستی بە ئامرازی گواستنەوەیی هەیەو پێویستی بە دەستوور نییە، دەستوور بۆ بارودۆخی بەردەوامە. ئێمە محاصصەو پەیماننامەو گرێبەندمان هەیە، هەمووی لە پێناو تێپەڕاندنی ئەم قۆناغی گواستنەوەیە، بەڵام لایەن هەن لەژێر سێبەری ئەمەدا دەستیان پێکردووە، بە دامەزراوەی دەوڵەت دەناسرێن. ئێمە لە بارودۆخی دیکتاتۆری و رژێمی گشتگرەوە گواستومانەتەوە بۆ بارودۆخی دیموکراتی و پاراستنی دەسەڵاتی داد و یاسادانان و جێبەجێ کردن و. هتد.

بەڵام لە راستیدا ئەم دامەزراوانە و دەستوورو دەسەڵاتەکانیان سروشتێکی رووکەشیان وەرگرتووە، بەڵام ناوەڕۆکیان لە راستیدا رووحی تەواو نەکردووە. دەوڵەت بەشێوەیەکی درووست پێکنەهێنراوە، دەسەڵات بەسەر دەسەڵاتدا زاڵ بووە. مەبەستم لەژێر سێبەری ئەمەداو ئەو ساڵانەی ئەم دامەزراوانە تێیان پەڕاندووە پێنەگەیوون و نەگۆڕاون بۆ دامەزراوەی دیموکراسی و بە پاشکۆی یاسایی و دەستووری کاری نەکردووە. سەیر کەن :

-١دەستووری نووسراو هەیە بەڵام دەستووری جێبەجێکراو نییە.

-٢پەرلەمان هەیە بەڵام پەرلەمان بریتییە لە دامەزراوەیەکی پاشکۆی دەسەڵاتی جێبەجێکردن.

-٣ ئەنجوومەنی وەزیران هەیە، بەڵام ئەوەی پێشەوایەتی دەکات سەرۆکی حکومەت و راوێژکارەکانن، لەبری ئەنجوومەنی وەزیران

و دەسەڵاتی دەستوور، سەرۆك وەزیران و راوێژکارەکانی دەوروبەری خاوەنی دەسەڵاتی حەقیقین و پشتن بە توانا یەك دەیەستن کە بە ئەوانی تر دراوە. پەرلەمان بە دەستەی سەرۆکایەتییەوە سەرۆکایەتی داوەتە دەست سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیران.

-٤سەرچاوەیەك نییە لە کاتی جیاوازیدا. بۆی بگەڕێینەوە؟ وا ئێستا تووشی جیاوازی بووین؟ بۆ دەستوور؟ لەڕاستیدا ئێمە نە دەستوورمان راستکردووەتەوە و نە رێزیمان گرتووەو نە بەشێوەیەکی درووست جێبەجێمان کردووە.

مەبەستم لەژێر سێبەری نەبوونی سەرچاوە، یانی ئێمە وەك پەرلەمان دەستوورین و دەبێت حکومەت لە دەستووردا کۆتایی پێبێت. پێویستە لێپرسینەوە لە وەزارەتەکان بکرێت. بەڵام ئەنجوومەنی نوێنەران دەستەوەستانە لە لێپرسینەوە یان ناتوانێت لە سەرۆکی وەزیران بپرسێتەوە یان متمانەی لێبسەنێتەوە.

بەهۆی ئەم نارێکییە لە دەزگاکانی دەوڵەت و نەبوونی مەرجەعییەت لە کاتی جیاوازیدا دەبینین کۆمەڵێك کێشە دروست بووە، هەر بۆیەکاتێ دەڵێین دەبێت شکۆیی بۆ یاساو مەرجەعییەت بۆ دەستوورو نەریت بۆ کۆکبوون بێت، بەڵام لە راستیدا شکۆیی بۆ یاساو مەرجەعییەت و بۆ دەستوور نییە بەڵکو شکۆیی بۆ دەسەڵاتەو مەرجەعییەت بۆ هێزە.

• ئایا ئەم بارودۆخەی ئاماژەت پێکرد ئایندەی عێراق بەرەو کوێ دەبات؟

- ئەم باردۆخە ئەگەر بەم شێوەیە بەردەوام بێت ئێمە دەگەڕێینێتەوە بۆ بارودۆخێك کە عێراقییەکان پێشتر لەسەری راهاتبوون، عەقڵییەتی تاکە سەرۆك و رژێمی گشتگیرو عەقڵییەتی دیکتاتۆریەت و مومارەسەکردنی دیکتاتۆرییەت. مەبەستم ئێمە لە دیکتاتۆریەتەوە گواستوومانەتەوە بۆ دیموکراسییەت، بەڵام رووکەشییە نەك نێوەڕۆك، دیموکراسییەت سەربڕدراوە لەسەر کوشتارگەی زاڵبوون بەسەر دەسەڵاتەکاندا.

دەگەڕێینەوەو دەڵێین دەستوور بە پەلە نووسراوە، بۆیە دەستوور دەسەڵاتی بێ پێشینەی داوە بە دامەزراوەکان. بۆ نموونە دەستوور باسی یاسای پەرلەمانی دەکات، بەڵام لە راستیدا بەو دەسەڵاتە بێ پێشینەیانە پەنهان کراوە و لەبەردەم سەرۆکایەتیدا دەماڵدرێ. دەستوور باسی فیدرالی دەکات، بەڵام لە راستیدا دەسەڵاتەکەی کۆنفیدرالییە.

. ئێمە لە قۆناغی گواستنەوەوە هەنگاو بۆ قۆناغی بەسەقامگیر هەڵدەگرین، لە قۆناغی بەردەوامدا دەستووری بەردەوام هەیە، هاوڵاتیبوون هەیە، هەموو ژێرباری یاسا دەبن و جیاوازی لە نێوان گەورەو بچووك یان کوردو عەرەب یان سونی و شیعی یان موسوڵمان و نا موسوڵمان نییە. تەنیا بە دەستوورو ماف دیاریدەکرێت. لە بارودۆخی دیاریکراودا نەبوونی ئەم وێناکردنەو بەردەوامێتی داگیرکاری و نەبوونی مەرجەعییەت بووەتە هۆی ئەم تەنگوچەڵەمەیە، تەنگوچەڵەمەکە نەناسراوە، من بەرێگای خۆم ئەم تەنگوچەڵەمەیە دەناسم و هەڵیدەسوڕێنم، ئەمە جیاوازە لە تەنگوچەڵەمەکە لە لای مالکی و چۆنییەتی هەڵسوڕاندنی و هەروەها جیاوازە وەك لە لای ئەنجوومەن و لای هاوپەیمانی، کەواتە کێشەکە نەبوونی مەرجەعییەتێکە لە کاتی کێشەکاندا بگەرێیەوە سەری، هەتا ئێستا تاکە بەڵگەنامەیەك کە لە سەری رێکەوتن کرابێت دەستوورە. ئێمە وەکو پەرلەمانتار، نەك ئەندامی حزبی ئیسلامی یان سوننی یان وەکو ئەوەی لە ئەنبار قسە ناکەم. بەڵکو لە بری گەل قسە دەکەم، چ کورد یان موسوڵمان یان مەسیحی بێت. بەڵام من هەست دەکەم کە دەستوور رێزی لێنەگیراوە نزیکەی پەنجا تا پەنجاو پێنج ماددەی هەیە کە نایابن و لەسەر حکومەتە جێبەجێی بکات. پاشان دەستووری ئامادە بوو و نووسراو تەواو بەڵام جێبەجێکردن شتێکی ترە. مەبەستم نەبوونی مەرجەعییەت لە کاتی جیاوازیدا و رێکنەکەوتن لەسەر پرۆژەیەکی نیشتمانی لەسەربەڵێننامەیەك، بەرژەوەندی نیشتمانی پێویستە بەدەستبهێنرێت، بەدەستنەهاتووە.

ئێستا گوتارێکی نیشتمانی هەیە بەڵام مومارەسەکردن نیشتمانی نییە. قسەکردن لەسەر دەستوور هەیە بەڵام ئەوەی جێبەجێدەکرێ دەستوور نییە یان شتێك جێبەجێدەکرێ، شتێك جێبەجێناکرێ. هەڵبژاردن هەیە، پێودانگی دوولایەنە هەیە. مومارەسەکردن هەیە کەلەوانەیە تایەفەگەری و حزبییەت تێیدا ئامادەبێت. مەبەستم ئەمە قەبارەی راستییەکەیە.

ئەم حاڵەتە کەسانێك هەن سوودی لێوەردەگرن. بە تێپەڕینی کات، هێز رەگ دادەکوتێ دەسەڵات رەگ دادەکوتێ و واقعێك جێگیر دەبێ کە سەرپێچی دەستوور دەکات و سەرپێچی بەرژەوەندییەکان دەکات و بەرژەوەندی لایەك فەرز بەسەر لایەکی ترەوە. پاشان لەسەر ئەم نارێکییە دەزگاکان و دەوڵەت و دامەزراوەکان بونیاد دەنرێن و بە رێگایەك لە رێگاکان هەڵبژاردن بردنەوە دەردەدات.

من پێموایە لە پێناو چارەسەرکردنی ئەم کێشانەو دەرچوون لێیان پێویستە کۆببینەوە یەکەمجار بۆ رێگرتن لە هەوڵی دیکتاتۆری. من وەکو پزیشك و وەکو ئەوەی کە تایبەتمەندیم کۆمەڵگایە بە بیرکردنەوەی دکتۆرێك قسەدەکەم، تەنگوچەڵەمە هەیە پێویستی بە چارەسەر هەیە و پاشان پاراستنی. بۆیە پێویستە واقیعی ئێستا چارەسەربکەم بۆ رێگەگرتن لە داڕوخانی بەرەو دیکتاتۆرییەت. پێموایە لایەنی گەورە هەن روو لە دیکتاتۆرییەت یان دیموکراسییەت دەکەن. پێوستە رێ لەمە بگرم لە پێناو رێگرتن لە زیاتر داڕوخان، پێویستە کار لەسەر شتێکی ستراتیژی بکەم بۆ پاراستنی لە گەڕانەوە بۆی. ئەمڕۆ تەوژم هەن کە ئینکاری دامەزراندنی دەوڵەت دەکەن بەناوی دەوڵەت بە ناوی یاسا. ژیان لەسەر هاوسەنگی وەستاوە. ئەگەر تەوژمێکی یەکسان لە هێزدا لە رووی نەبوو، پەرلەمان ئۆپۆزسیۆنەو حکومەت دەسەڵات، ئەگەر تەوژمێك نەبوو رووبەڕووی دەسەڵات ببێتەوە تا هاوسەنگی پیشان بدات، کێشەیەکی گەورەیە. ئێمە پێویستە هاوسەنگی بەدەست بێنینەوە،. لە راستیدا ئەگەر ئەم هاوسەنگییە بەدینەهات لە ناو پەرلەمان لە ناو کوتلە سیاسییەکان کە نوێنەرانی پەرلەمانن و پاشان لە ناو ئەنجوومەنەکانی پارێزگاکان من پێموایە دەچینە سەردەمێکەوە جیاواز نابێت لە سەردەمی پێشوو.

• دوو مانگ تێپەڕیوەو پەرلەمان بەبێ سەرۆکە، ئەوەش

ديموكراسييەت سەربڕدراوە لەسەر كوشتارگەی زاڵبوون بەسەر دەسەڵاتەكاندا. ئێستا گوتارێكی نیشتمانی هەیە بەڵام مومارەسەكردنی نیشتمانی نییە. ئەم حاڵەتە كەسانێك هەن سوودی لێوەردەگرن. بە تێپەڕینی كات، هێز رەگ دادەكوتێ دەسەڵات رەگ دادەكوتێ و واقعێك جێگیر دەبێ كە سەرپێچی دەستوور دەكات و سەرپێچی بەرژەوەندییەكان دەكات و بەرژەوەندی لایەك فەرز بەسەر لایەكی ترەوە

سەرۆکایەتی پەرلەمان مافی عەرەبی سوننەیە. بیستوومەو لە ئینتەرنێت خوێندوومەتەوە کە بەربەستی سەرەکی لە چارەسەرنەکردنی ئەم تەنگوچەڵەمەیەدا بەڕێز مالکی و حزبی دەعوەیە. ئێوە بیروبۆچوونتان چییەو چۆن ئەم تەنگوچەڵەمەیە راڤە دەکەن؟

- ڕاستە پێم گوتی. ئێمە لەم بابەتەدا پێمان گوتن. دەوڵەت بەلای کەمەوە لە سەرۆکایەتی کۆمارو سەرۆکایەتی نوێنەران و سەرۆکایەتی وەزیران بەشێوەیەکی رووکەش بە دەستوور پێکهاتووە، بەڵام لە راستیدا بە تەوافوق پێکهاتووە. بۆ نمونە پەرلەمان، سەرۆکی پەرلەمان و دوو جێگرەکەی بە رووکەش بەدەستوور هەڵبژێردراوە و دەنگ دراوە. بەڵام ڕێککەوتن لەسەر پاڵاوتنی ئەمانە بە تەوافوق بووە. سەرۆك مافی تەوافق بووەو دوو جێگرەکە مافی هاوپەیمانێتی و ئیئتیلاف بووە. ئێستا لە پاش دەست لەکارکێشانەوەی سەرۆك پێمان گووتون دەستوور هەیە و کۆکبوون هەیە، ئەگەر دەیکەن هەروەکو جاری پێشوو رووکەشی بە دەستوورو روحییەن بە کۆکبوون ئەوە مافی تەوافوقە، ئێمە دەپاڵێوین و هەڵبژێرن یەك دوو سێ هەرچییەکیان. ئەگەر بە دەستوور دەکەن کێشەمان نییە، با دوو جێگرەکەش کار دەست لە کار بکێشنەوە یان سێیانیان هە ڵبژێرن یەك بۆ سەرۆك و دوو بۆ جێگرەکان، کێشەمان نییە. ناڵێین ئەمە محاصصەیە. کێشەمان نییە، دەگەڕێینەوە بۆ دەستوور، ئەمە دەستووری بەردەوامە، هەموو کەسێك بۆی هەیە خۆی بپاڵێوێ. با ئەنجوومەنی نوینەران سێیان هەڵبژێرن. بەڵام وازنەهێنانی دوو جێگرەکە. لەبەر ئەوەی خالید بن عەتیە و عارف تەیفور بە کۆکبوون لەسەر کورسی دانیشتوون. کاتێ سەرۆك دەستی لەکارکێشایەوە لە پێناو یەکسانبوونی هەمووواندا دەبێ دوو جێگرەکەش دەست لەکار بکێشنەوە. هەڵبژاردنی دەستەی سەرۆکایەتی بە دەستوور یان بە کۆکبوون کێشەمان نییە. بەڵام ئەگەر دەیانەوێ سەرۆك بە دەستوور هەڵبژێرن و دوو جێگرەکەی پێشوو بە کۆکبوون، ئەمە نابێت. بەڵام راستییەکەی ئەوەیە ئەوان نە بە دەستوورو نە بە کۆکبوون رازی نین. ئەو لایەنانەی نوێنەری حکومەتن لە ئەنجوومەندا حزبی دەعوەش لەگەڵیاندا، نایانەوێ ئەنجوومەنی نوێنەران لێپرسینەوە بکات و چاودێری حکوومەت بکات. ئەنجوومەنێکیان دەوێ پاشگری حکومەت بێت، ئەمە هەموو راستییەکەیە. دەستەی سەرۆکایەتی ئێستا لە رۆژی هەڵبژاردنەوە تا ئەمڕۆ پاشگری حکومەت بووە، بڕیارێکی راگەیەنراو هەبووە کە ئەم ئەنجوومەنە ئەنجوومەنێکی لاواز و ناچالاك بێت. ئێستا بڕیارەکە ئاشکرا بووە. ویستویەتی ئەم ئەنجوومەنە لاواز بمێنێتەوە و هەرچی دەکرێت لە ناو پەرلەمان و کێ ڕێگری هەڵبژاردنی سەرۆك دەکات و سەرەڕای دەستوورو یاسای ناوخۆو سەرەڕای ڕێککەوتنەکان و کۆکبوون و دادگاو هەموویان وازیان لێهێنا لە بارووذۆخی خۆیدا. لە ئەسلدا نایانەوێت ئەنجوومەنی نوێنەران سەرۆکی هەبێت. خالید بن عەتیە بۆ ئەوان بەسە تا بگەنە کۆتایی دەورەی هەڵبژاردن، ئەگەر ناچار بوون سەرۆکێك بێنن گوێبیستان بێت و گوێڕایەڵیان بکات و وەکو مردوو وابێت لە نێو دەستیاندا. ئا ئەمە کێشەکەیە. کاتێ دەڵێین دەسەڵاتی جێبەجێ کردن زاڵە بەسەر دەسەڵاتی یاسادانانداندا ئەوەیە ناهێڵن سەرۆك هەڵبژێردرێت. دوا شت کاتێ پاشەکشەیان کرد لە پاش تەواوبوونی ژمارەی یاسایی، ئەنجامدانی هەڵبژاردنی سەرۆك هات و تەختەڕەش و وەرەقە هاتن، کاتێ بینیان کارەکە لە دەستیان دەردەچێ ڕێکەوتن و گوتیان وەرەقەکان تەسلیم ناکەین، گوتیان تەسلیمی دەکەین بەڵام بە سپێتی، پاشان گوتیان ناکشێینەوە بەڵام کشانەوە. ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی ستراتیژیەتیان مانەوەی ئەنجوومەنە بە لاوازی. بەڵام ئێمە دەڵێین ڕێگا نادەین ئەنجوومەن بە لاوازی بمێنێتەوە هەتا ئەگەر ببێتە هۆی هەڵوەشانەوەی ئەنجوومەن یان حکومەت.

***ە بارووذۆخی ئێستای عێراقدا دەبیستین قسە لەسەر سەندنەوەی متمانە لە حکومەتی مالکی دەکرێت. نەك هەر لای ئێوەوە بەڵکو لە بەرەی تەوافق و تەیاری سەدری و لە فەزیلەو لە کوردەکانیش دەبیستین. ئایا ئەمە تەنگوچەڵەمەی سەندنەوەی متمانەیە لە مالکی؟**

- بەڕێز کاتێ قسە لەسەر سەندنەوەی متمانە لە حکومەتی مالکی دەکەین ئەم قسانە لە حەرامکراوەکان نین یان لەو قسانەی بە پلانگێڕی ناودەبردرێن. ئەمە قسەیەکی دەستوورییە. بۆ نموونە، سەرۆکی ئەنجوومەن و یان نەوەد نوێنەر دەتوانن متمانە لە سەرۆکی کۆمارو حکومەت و ئەوانی تریش بسەننەوە. ئەمە لە حەرامکراوەکان و پلانگێڕی نییە. ئێمە نامانەوێت متمانە بسێنینەوە لە پێناو سەندنەوەی متمانە. ئێمە چاکسازیمان دەوێ دەمانەوێت کەس بەسەر کەسدا زاڵ نەبێت. دەمانەوێت بگەڕێینەوە بۆ دەستوور، دەمانەوێت یاسا هەبێت. بەڵام ئەگەر ئەمە جێبەجێ نەکرا؟ ئەگەر پەرلەمان لەکارکەوت لەوەی بەهێزبێت لە چاودێری و یاسادانانندا چارەسەر چییە؟چارەسەر پەرلەمانێکی بەهێزە، ئەی ئەگەر دەستەو وەستان بووین لەمە چارەسەر چییە؟

چارەسەر سەندنەوەی متمانەیە لە حکومەت، ئەگەر نەمانتوانی ئەمە بکەین پەرلەمان هەڵدەوەشێنینەوە، پاشان دەستوور دەڵێ لە دوای هەڵوەشانەوەی پەرلەمان حکومەت دەگوازێتەوە بۆ سەرپەرشتیکردنی کارەکان و پاشان هەڵبژاردن، بە پەرلەمانێکی تازە حکومەتی تازەی دەگوازێتەوە. لەوانەیە ئەم چارەسەرە هەبێت یان بەشێوەیە بمێنینەوە چارەسەرمان نەبێت، بابەتەکە ئەوە نییە دەستەو وەستانن لە هەڵبژاردنی سەرۆك، ئایا ئەنجوومەن دەستەوەستانە لە هەڵبژاردنی سەرۆك؟ نابێ دەستەوەستان بن لە هەڵبژاردنی سەرۆك. ئێمە دەڵێین دەریچوێنن بە محاصصە بە محاصصە بە کۆکبوون بەکۆکبوون. ئێمە پشتگیریمان کرد دووانزە نوێنەر بپاڵێوین و ئەمە مافی تەوافوقە. دووانزە کەس خۆی دەپاڵێوێ. ئێمە دانەیەکی پاڵێوراوی ئیسلامیمان قبووڵ کرد، گوتیان نا پێویستە حزبی ئیسلامی خۆی نەپاڵێوێ، ئەو یەکەم ناوبژیوانە، ئەوەی کە هی منە دەدەم بە تۆ، دەڵێت نا دەبێ خۆت بێبەری بکەیت، من خاوەنی مافم دەرفەتێکت دەدەمێ،

دەڵێ ناکشـێمەوە چۆنەبێت؟ من لە دووانزە پاڵێوراوەکەم پاشان بێبەریم دەکەن؟ ئا شتێکی مەعقول و مەقبول لەم خستنە رووەدا نییە بەڵام مەعقول لەوەدایە ئـەوان نایانەوێ ئەم ئەنجوومەنە بەهێـز بێت. پاشـان دەچین بۆ هەڵبژاردنی تر، یان سـەرۆك هەڵدەبژێرین یان دانیشتنێکی نائاسایی دەکەین بۆ هەڵبژاردنی سـەرۆك یان دەست پێ لەکارکێشانەوەی دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمـان و هەڵبژاردنی تر یان بـۆ هەڵبژاردنی تر تەنانەت ئەگەر هەڵوەشاندنەوەی پەرلەمان یان حکومەت بێت.

*** لە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکاندا هەندێك لە چاودێران دەڵێن ئەو ئەنجامەی کە مالکی لە بەغداو بەسـرە بەدەسـتی هێناوە تووشـی لەخۆبایی بوونی کردووە بیر لە هاوپەیمانێتی سیاسـی تازە دەکاتەوە لە پێناو هەڵبژاردنەکانی پەرلەمان. ئایا ئێوە خۆتـان ئامادە دەکەن لەگەڵ لایەنەکانی تردا رووبەرووی لەخۆبایی بوونی مالکی ببنەوە؟**

- بە چاوپۆشـی لە لەخۆبایی بوون یان نەبوون، بە بەڕاستی ئیئتلاف بە هـەر رێگایەك بێت سـەرکەوتنی لە نۆ پارێزگا لـە کۆی چواردە پارێزگا بەدەسـت هێناوە. ئەمە راسـتییە، واتە لە بەسـرەوە بۆ بەغدا سـەرکەوتنی بەدەستهێناوە. جگە لە کەربەلا نەبێت حەبوبی لەوێ زیاتر بەدەسـتـهێناوە، پاشـان وەك هەر کیانێکی سیاسـی کە بەتەنیا دەبێت کە سـەرکەوتن لـە نۆ پارێزگا لـە کۆی چواردە پارێزگا بەدەسـت دەهێنێت توشی مەسـتی دەبێت تووشی لەخۆبایی بوون دەبێت و سوود لەم بردنەوەیە دەبینێت بۆ باشکردنی هەلەکانی لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی داهاتوودا لەپێناو هێنانـی زۆرینەی پەرلەمان تا شیاوێتی بۆ بوون بە سەرۆك وەزیرانی داهاتوو بەدەست بهێنێت لەسـەر مافی خۆیەتی، بەڵام مافی بە شێوەیەکی سیاسی. لەبەرامبـەردا راران لەو ئەنجامە و هەوڵدەدەن بۆباشـکردنی هاوپەیمانیەتییەکانیـان و ئەنجامەکانیـان کە بـە رێگایەك بە رێگاکان بە دەسـتیان هێناوە بە نموونـە ئەنجوومەنەکانی ناوچـەکان و دەوروبەری و هەڵبژاردنی کەرکوك و سـەرەڕای هەڵبژاردنی پەرلەمانی داهاتوو. پێموایە هەڵێکی گەورە هەیە بۆ بەربەسـتیکردنی مالکی لە ئەنجوومەنی پارێزگاکان و لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی داهاتوو. بەڵام ئایا کوتلە سیاسییەکان ئەمە دیاری دەکەن و پاشـان کاربکەن کە هاوسەنگیەك ببینن و عێراق یەك جەمسـەر نەبێت؟ ئەمە کێشەی دیموکراسییەتە بـەڵام ئەگەر لە نێوان دوو جەمسـەر یان سـێیاندا بێت ئەوە دیموکراسییەتە ئاڵوگۆڕی دەسەڵات دەبێت. ئەگەر نا ئاڵوگۆڕ لە نێوان دەسەڵات و خۆی دەبێت.

*** ئێمە لە مێژووی عێراقدا ناڵاندوومانە بەدەسـت دەسەڵاتی تاك زاڵبوونەوە. مالکی لەگەڵ مەجلیسی باڵادا لەناو شیعەدا کێشەی هەیە، لەگەڵ جەبهەی تەوافوقی سوننی کێشەی هەیە لەگەڵ هەرێمی کوردستاندا کێشەی هەیە، ئایا نەگەڕاوینەتەوە بۆ دەسەڵاتی فەردی لە دژی هەموو گەلی عێراقی؟**

- بەشـێوەیەکی گشـتی، رۆژهەڵاتییەکان، وڵاتانی جیهانی سـێیەم و عێراق، کاتێ دەبنە خاوەنی کورسـی ناتوانن واز لە کورسـییەکە بهێنن، نوکتەیەکی خۆمم دێتـەوە یاد، کاتێ لە بەندیخانەی سەدام لە ئەبووغرێب بەند بووم، پانزە ساڵ زیندانی بووم، لە سـاڵی هەشـتاو یەکەوە. جارێك بەندییەکان شیشیان بـۆ چنینی کارەکان بەکاردەهێنا و سـیکۆتینیان بەکاردەهێنا، سیکۆتین مادەیەکی لاستیکی بەهێزە، لەوانەیە ئێوە بە جۆرێك لە جێلی بیناسـن، یەکێك لە زیندانییـەکان داوای کردبوو کە سـیکۆتینی لە دەرەوە بۆ بێت چونکە لە نـاو بەندیخانەکەدا سـیکۆتین نەمابوو. کاتـێ هاتن بۆ بینینی سـیکۆتینیان بۆ نەهێنابوو. گوتیان سـیکۆتین لە هەمـوو بازاڕدا نەماوە. گوتـی هۆکارەکـەی چییە؟ گوتی وەڵا سـەدام حوسـێن هەمـوو سـیکۆتینی بازاڕی کۆکردووەتەوە تا ئەو کورسییەی کە لە سـەری دادەنیشـێت پێ جێگیربکات. مەبەستم ئەوەیە عێراقییەکان دەسەڵاتیان خۆشـدەوێ و کاتێ دەسەڵات دەبینن لێی دانابەزن. ئەمە کێشـەیە لەناو حزبەکان و حکومەتەکان و نیشتمانی عەرەبی بەشێوەیەکی گشتی. کەی عەرەب فێردەبن کەی عێراقییەکان فێردەبن کـەی رۆژهەڵاتییەکان و وڵاتانی دنیای سێیەم فێری ئاڵوگۆڕی دەسەڵات بە شێوەیەکی ئاشتی و دیموکراسـییەت و بیروبۆچوونی جیـاواز دەبن و بگەڕێنەوە بۆ بارودۆخی ئاسـایی. جاك شیراك دەوری یەکەم و دووەمی هەڵبژاردن تەواو دەکات و دەبێتەوە هاوڵاتییەکی ئاسایی. ساڵێ لە جارێك زیاتر دەرناکەوێت. بەمشـێوەیە ئەمەریکاو ئەورووپا، تەنیا رۆژهەڵات نەبێت کە کەسـێك دەچێتە سـەر کورسی بە درێژایی تەمەن دەمێنێتەوە هەر ئەو تاکە سەرۆك و پاڵەوانە کە گەلان نەیانبووە. ئەمە کێشەیەکە کە تا ئێستاش هەیە.

*** ئەگەرچـی ئەمڕۆ ماندوویت، دووا پرسـیار، دوو بەرە لە مەیدانـی عێراقدا هـەن. بەرەیەك پاڵپشـتی ناوەندگەرایی و گەڕانەوەو دەسـتگرتن بەسەر دەسـەڵاتدا دەکەن. بەرەکەی تر لە عێراقییەکانە و عێراقی تازەو دیموکراسـییەتی خۆشدەوێت. دەکـرێ بڵێین کـە بەرەی دیموکراسـی بەهێزتـرە لە بەرەی دەستبەسەراگیر؟**

- کەس دەسـتگرتنی بەسەر دەسـەڵاتی خۆش ناوێ، بەڵام کێشـەی عێراقییەکان ئەوەیە کە رقیان لە دیکتاتۆرییەتە بەڵام مومارەسەکردنی دیکتاتۆریان خۆشدەوێ. ئەمە کێشەیە، ئەوان رقیان لە دیکتاتۆریەتە بەڵام حەزیان لە مومارەسـەکردنییەتی. ئەوان بەشـێوەیەکی گشتی بە سرووشت دیکتاتۆرن. ئەمە واتا پێویستمان بە رۆشنبیری دیموکراسی هەیە پێویستمان بە وەعی دیموکراسی هەیە. پێویستمان بە مومارەسەکردنی دیموکراسییەت هەیە سیاسییەکان ئامادە بکات بۆ دیموکراسییەتی راستەقینە. پێنج سـاڵ لەوانەیە بەس نەبێت تا خەڵك رازی بکەیت کە من دەکرێت وەزیر بم و پاشان سەرۆك وەزیران و پاشان پاش گۆڕانی دڵێم. مەبەسـتم لەمە ئەگەر بەرەی دیموکراسـی لە عێراقدا پێکنەهات بەبـێ رەچاوکردنی رەنگ و رەگـەزو جوگرافیا، بەبـێ رەچاوکردنی لایەنگیـری تایەفی و ئایینی و ئیتنی و مەزهەبی، ئەگەر بەرەی دیموکراسییەت پێکنەهات ئەوا عێراق جارێکی تر بەرەوە دیکتاتۆریەت هەڵدەخلیسکێ.

پێویستمان بە رۆشنبیری دیموکراسی هەیە پێویستمان بە وەعی دیموکراسی هەیە. پێویستمان بە مومارەسەکردنی دیموکراسییەت هەیە سیاسییەکان ئامادە بکات بۆ دیموکراسییەتی راستەقینە. ئەگەر بەرەی دیموکراسییەت پێکنەهات ئەوا عێراق جارێکی تر بەرەوە دیکتاتۆریەت هەڵدەخلیسکێ

د.مەحمود عوسمان بۆ گوڵان:

لە عێراقی نوێدا
کار بە دەستوور و تەوافوق ناکرێت

د.مەحمود عوسمان ئەو تەنیا پەرلەمانتاری عێراق و لیستی هاوپەیمانی کوردستانیشە کە بێلایەنانە سەیری کێشەکانی عێراق دەکات و بەردەوامیش ئامادەباشی تێدایە رووی راستەقینەی رووداوەکان بەسەرجەم میدیاکانی ناوخۆ و عەرەبی و جیهانی بگەیەنێت، هەربۆیەش وەك سەرچاوەیەك بۆ گەیشتن بە زانیارییەکان بەردەوام سەرجەم میدیاکانی ناوخۆ و عەرەبی و جیهانی پەیوەندی پێوە دەکەن. د.مەحمود عوسمان تەنیا تەمەنی کاری دیپلۆماتی و بەڕێوەبردنی وتوێژ ودانووستاندنی لە سەرووی ٤٠ ساڵەوەیە بە درێژای ئەم ٤٠ ساڵەش چ لەناوەوەی وڵات بوو بێت یان لەدەرەوە بەردەوام لەنزیکەوە ئاگاداری بارودۆخەکە بووە و دیدوبۆچوونی خۆشی لەسەر رووداوەکان هەبووە، سەبارەت بە بارودۆخی ئێستای عێراق ئەو کێشانەی لە نێوان هەرێم و بەغدا بە هەڵواسراوی ماونەتەوە، پەیوەندیمان بە د.مەحمود عوسمان کردو بەڕێزی بەمجۆرە باری سەرنجی خۆی لەسەر باردۆخی ئێستای عێراق بۆ گوڵان خستە روو.

فیکرەی فیدراڵییەت لە عێراقدا فیکرەیەکی نوێیە و کاتێکی زۆری دەوێت بۆ ئەوەی عێراقییەکان لەگەڵیدا ئاشنابن و پەسەندی بکەن

***تێڕوانینی ئێوە چییە لەسەر بارودۆخی ئێستای عێراق، بەتایبەتی کە باس لە قەیرانی سیاسی و پاشگەزبوونەوە لە دەستوور و سەندنەوەی متمانە دەکرێت لە حکومەتی مالیکی؟**

- نکۆڵی لەوە ناکرێت کە تەنگژەیەکی سیاسی لە عێراقدا بوونی هەیە، کێشەکە لە عێراقدا ئەوەیە ئەم وڵاتە لە سەر دوو بنەما بنیاتنراوەتەوە، یەکەمیان دەستووری وڵاتەکەیە کە پەسەندکراوە و دووەمیان کارکردنە بە مەبدەئی تەوافوق لە نێو لایەنەکاندا، بەڵام نە دەستوورەکە بە تەواوەتی جێبەجێ دەکرێت و نە بە تەواوەتی کار بە تەوافوقیش دەکرێت. دەبێت ئەوەمان لەبەرچاوبێت ئەمە ئەزموونێکی نوێیە لە عێراقدا و هێز و لایەنگەلێکی زۆر لە عێراقدا بوونیان هەیە، بۆ نموونە ناکۆکی لە نێوان ئێمە و حکومەتی مەرکەزیدا هەیە، تێڕوانین و تەماشاکردنی جیاوازمان هەیە بۆ دەستوور، لە دەرئەنجامدا دەستووریش وەك پێویست جێبەجێ ناکرێت، بۆ نموونە ئەوان داوای هەموارکردنی دەستوور دەکەن و باس لەوە دەکەن کە دەبێت وەك فیکرە دەسەڵاتێکی مەرکەزی بوونی هەبێت و پارێزگاکانیش دەسەڵاتێکی نامەرکەزیان پێبدرێت و دەسەڵاتیان زیادبکرێت. ئەوەی پەیوەست بێت بە میللەتەوە، ئەوا ئاشکرایە کە خەڵکی کوردستان فیدراڵییەتیان قبوڵە و هیچ کێشەکیان نییە لەسەری، بەڵام زۆرینەی بەشەکانی دیکەی عێراق لەگەڵ پێکهێنانی هەرێمەکاندا نین و پێیان وایە ئەوە کاتێکی زیاتر و دوورودرێژتری دەوێت و ئەوان لەم رووەوە پەلەیان نییە، هەڵبژاردنەکانی ئەم دواییەش ئەو راستییەی خستەڕوو کە تەنیا هێزێك داوای پێکهێنانی هەرێمەکانی دەکرد، ئەنجوومەنی باڵای ئیسلامی بوو، ئەویش رێژەیەکی زۆر کەمی دەنگەکانی بەدەستهێنا و تووشی شکست هات.

*** باشە بۆچی عەرەبی عێراق بەتایبەتی عەرەبی شیعە دژی فیدرالییەتن؟**

- ئەوان لەبەر دوو هۆ پەرۆشی دروستکردنی هەرێمەکان نین، یەکەم لەبەر ئەوەی یاسای پارێزگاکان دەسەڵاتێکی زۆری داوە بە پارێزگاکان، کە بوونەتە نیمچە هەرێمێك، لەبەر ئەوە پەلەیان نییە لەوەی لەگەڵ پارێزگاکانی دیکەدا یەکبگرن، ئێمە بینیمان کە پرۆژەی بە هەرێمکردنی بەسەرە خرایەڕوو، بەڵام سەرکەوتنی بەدەست نەهێنا. دواتر فیکرەی فیدراڵییەت لە عێراقدا فیکرەیەکی نوێیە و کاتێکی زۆری دەوێت بۆ ئەوەی عێراقییەکان لەگەڵیدا ئاشنابن و پەسەندی بکەن، کوردستان جیاوازە، کوردستان ١٨ ساڵە لە بەغدا دابڕاوە و نەتەوەیەکی جیاوازە و خوازیاری بەدەستهێنانی ماف و تایبەتمەندییەکانی خۆیەتی، بۆیە بە ئاسانی پشتیوانی

لە فیدراڵییەت دەکەن.

خاڵی دووەم ئەوەیە خەڵکی عێراق ئەوە بەدی دەکەن کە کێشە و ناکۆکییەکی زۆر هەیە لە نێوان مەرکەز و هەرێمدا_ حکومەتی هەرێمی کوردستان_ کە چەندین کێشەی هەڵپەسێردراو چارەسەرنەکراو هەیە لە نێوانیاندا، ئەمەش وایان لێدەکات سڵبکەنەوە.

*** باشە ئێمەش دەزانیین لەنێوان هەرێم و بەغدا کێشە هەیە، بەڵام ئایا هۆکارەکانی ئەو کێشانە چین؟**

- من پێموایە هۆکاری سەرەکی یەکلانەکرنەوەی ئەو کێشانە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە سەرکردەکان پێکەوە کۆنابنەوە بۆ گفتوکۆکردن لە بارەی ئەو کێشانەوە، ئەوە چوار مانگە، نە ئەنجوومەنی جێبەجێکاری و نە ئەنجوومەنی سیاسی ئاسایشی نەتەوەی کۆبۆتەوە، نە سەرکردەکانی هەرێم و حکومەتی مەرکەز کۆبونەتەوە، ئەگەر کۆبوونەوە نەکرێت چۆن دەتوانرێت ئەو کێشانە چارەسەربکرێت. دواتر لێدوانەکانی دەزگاکانی ڕاگەیاندن ئەوەندەی دیکە کێشەکان ئاڵۆزتر دەکات، بەو پێیە ئێستا ئەو کێشانە زیاتر بوونە و ئاڵۆزتربوونەتەوە و جۆرێك لە گرژیان دروست کردووە.

*** بەڵام ئاکامی هەڵبژاردنەکان هێندەی دیکە کێشەکان ئاڵۆز دەکات، ئایا بەرای تۆ ئەم هەڵبژاردنانە چ گۆڕانکارییەکی دروستکردووە؟**

- ئەوەی پەیوەندی بە هەڵبژاردنەکانیشەوە هەبێت، ئەوا من پێموایە هەڵبژاردنەکان هەنگاوێك بوون بۆ پێشەوە، بەڵام کەموکوڕیشیان هەبوو، لەبەر ئەوەی پێشتر سەرژمێری نەبوو، یاسای حزبەکان لە ئارادا نەبوون، واتە بێ بوونی چوارچێوەیەکی یاسای حزبەکان کاریان دەکرد، ئەگەر سەرژمێری و یاسای حزبەکانیش نەبوون، ئەوا هیچ هەڵبژاردنێك سەد دەرسەد بە شێوەیەکی ئازاد و نەزیهانە ئەنجام نادرێن. هەروەها لە دوای ئەم هەڵبژاردنانەشەوە هێشتا ناکۆکی نێوان کوتلە سیاسییەکان چارەسەرنەکراون، ئەگەرچی بانگەشەی ئەوە دەکەن کە هاوکاری یەکتر دەکەن. دواتر ڕاستە بارودۆخی ئەمنی بەرەوپێشچووە و سەقامگیری هەیە، بەڵام ئەم سەقامگیریە بە زەبری بەکارهێنانی هێزی سەربازی و بڵاوبونەوەی هێزە ئەمنییەکان سەپێنراون و ناکرێت تا سەر لە شەقامێکدا بیست خاڵی پشکینینمان هەبێت و بڵێین ئاسایشمان چەسپاندووە، بەڵکو دەبێت ئەم هەوڵانە هاوشان بن بە چاکسازی سیاسی و ئابووری و ئاشتبونەوەی نیشتمانی و ڕووبەڕوبونەوەی گەندەڵی و بێکاری، ئەگەرنا بارودۆخەکە بەم شێوەیە درێژەناکێشێت. لە لایەکی دیکەوە باس لە تەوافوق دەکرێت، تەوافوق مانای گەیشتنە بە تێگەیشتنێك لە نێو لایەنەکاندا لەسەر بڕیارێك، نەك ئەمە هەر لە وەزیرێکەوە تاوەکو بەردەستێك بگرێتەوە و بە چەشنی فیفتی بە فیفتیەکەی کوردستانی لێبێت، ئەمە تەوافوق نییە، ئەمە ئەدای حکومەت لاواز دەکات بۆ ڕاپەڕاندنی ئەرکەکانی و خەڵکانێك پۆستی بەرپرسیارێتی وەردەگرن کە لە ڕووی توانست و نەزاهەتەوە لاوازبن. واتە کێشەیەکی زۆر هەیە لە عێراقدا و دەبێت عێراقییەکان خۆیان هەڵبستن بە چارەسەرکردنیان، نەك چاوەڕوانی ئەمریکییەکان بکەن، وەك ئەوەی لە کوردستانەوە داوای ئەوە دەکرێت کە دەبێت ئەمریکییەکان بەر لە کشاندنەوەیان کێشەکان چارسەربکەن، ئەمەریکییەکان ئەو کاتەی لە عێراقیش بوون گرفتەکانیان چارەسەرنەکردووە، ئێمە دەبێت خۆمان چارسەریان بکەین، ئەگەر نەکرا ئەوا دەبێت بڕیاربدەین چ هەڵوێست و کاردانەوەیەکمان هەبێت.

***ئێوە ئاماژەتان بەوەکرد کە ئەو حزب و لایەنانەی بانگەشەیان بۆ فیدراڵییەت دەکرد دووچاری دۆڕاندن بوونەوە، وەك ئەنجوومەنی باڵای ئیسلامی، ئایا ئەمە مەترسی ئەوەی لێناکرێت ببێتەهۆی گۆڕینی نەخشەی سیاسی عێراق و دروستبوونی بەرەیەکی دژ بە فیدراڵییەت و دیموکراسی؟**

- دژ بە فیدراڵییەت نا، بەڵام فیدراڵییەتیش ناچەسپێت، لەبەر ئەوەی هێزە عێراقییەکان، جگە لە کوردەکان، باوەڕیان بە فیدراڵییەت نییە و بەشێك نییە لە بەرنامەی ئەو حزبانە، ئەوەی ئەوان باوەڕیان پێیەتی بریتییە لە بوونی حکومەتێکی مەرکەزی بەهێز_ بەڵام بە چەشنی مەرکەزیەتی توندی ڕابردوونا_ لەگەڵ بەخشینی دەسەڵاتێکی زیاتر بە پارێزگاکان، واتە شێوەیەك لە دەسەڵات کە لە نێوان فیدراڵییەت و مەرکەزیەتی توندڕا بێت. ئەوەی پەیوەندی بە ئەنجوومەنی باڵای ئیسلامییەوە هەبێت ئەوا ئەوان تا ئەو ئاستە باوەڕیان بە فیدراڵییەت هەبوو کە هەرێمەکەی خۆیان لە هەشت بۆ نۆ پارێزگاکەی باکووردا پێکبهێنن، بەڵام ئەوانیش لە هەڵبژاردنەکاندا شکستیان هێنا، هەروەك لە دەرئەنجامی هەڵبژاردنەکانەوە دەرکەوت، ئەگەرنا ئەوەندە بایەخ بە فیدراڵییەت نادەن.

***بەڵام ئایا ئەمە نابێتەهۆی ئەوەی لە پەرلەمانی داهاتوودا کورد بە تەنیا و بێ دۆست بمێنێتەوە لە مەسەلەی پشتگیری کردن لە فیدراڵیزم؟**

- بەڵێ ڕاستە، کورد لە مەسەلەی پشتیوانیکردن لە فیدراڵیزم بە تەنیایە، تاکە تاکە ئەندام پەرلەمان هەیە پاڵپشتی لێدەکات، یاخود حزبی شیوعی لە پەرلەماندا لەگەڵیدایە، بەڵام ئەوان تەنیا دوو ئەندام پەرلەمانیان هەیە. باقی هێزەکانی دیکە لە عێراقدا لەگەڵیدانین، ئەم هێزانە بانگەشەی ئەوە دەکەن کە هێشتا زووە بۆ ئەم مەسەلەیە و دەبێت چەند ساڵێك تێپەڕێت و زەمینەسازی بۆ بکرێت و لەم ساتەوەختەدا ناکرێت جێبەجێ بکرێت. بۆ نموونە ئێمە بینیمان لە پرۆژەی بە فیدراڵیکردنی هەرێمی بەسرەدا، تێکڕای هێزە سەرەکییەکان دژی بوون، وەك ئەنجوومەنی باڵای ئیسلامی، حزبی دەعوە و حزبی فەزیلە و گروپەکەی ئەیاد عەللاوی و ئیبراهیم جەعفەری و شکستیشیان پێهێنا، کە دەبوو ١٤٠،٠٠٠ دەنگ بەدەست بهێنێت، بەڵام تەنیا ٣٠،٠٠٠ دەنگی بۆدرا. ئەوان پێیان وایە سەرەتا دەبێت دەسەڵات بە پارێزگاکان بدرێت و ماوەیەکی زۆر

●●●

ڕاستە بارودۆخی ئەمنی بەرەوپێشچووە و سەقامگیری هەیە، بەڵام ئەم سەقامگیریە بە زەبری بەکارهێنانی هێزی سەربازی و بڵاوبونەوەی هێزە ئەمنییەکان سەپێنراون بەڵکو دەبێت ئەم هەوڵانە هاوشان بن بە چاکسازی سیاسی و ئابووری و ئاشتبونەوەی نیشتمانی و ڕووبەڕوبونەوەی گەندەڵی و بێکاری، ئەگەرنا بارودۆخەکە بەم شێوەیە درێژەناکێشێت

●●●

●●●

ئەمەریکییەکان ئەو کاتەی لە عێراقیش بوون گرفتەکانیان چارەسەرنەکردووە، ئێمە دەبێت خۆمان چارسەریان بکەین

●●●

تێپەڕببێــت، ئەگەر ئەو کاتە خەڵکی پارێزگاکان هەوڵێکی لەم چەشنەیاندا دەبێت پشـــتگیریان لێبکرێت. بەڵام مەسەلەکە بۆ کوردســـتان جیاوازە و ئەوان دان بەوەدا دەنێت کە تایبەتمەندی خۆی هەیە، ئەگەرچی ئەوان هەڵوێستی جیاوازیان هەیە لەسەر سنووری ئەم هەرێمە و مەسەلەی کەرکوک وهتد.

مالیکی خوازیاری ئەوەیە کەسێکی لاواز سەرۆکایەتی پەرلەمان بکات، نە کەسێک بتوانێت گوڕ و تین بدات بە ئیش و کارەکانی پەرلەمان و چاودێری و لێپرسینەوە لەگەڵ حکومەتدا بکات

***ئایا مەســـەلەی یەکلاییکردنەوەی ســـەرۆکی پەرلەمان چی بەسەرهات؟**

- لە ڕاستیدا پێنج پاڵێوراو هەبوون بۆ ئەم پۆستە، بەڵام دووانیان زۆرتریان دەنگیان بەدەســـتهێنا، یەکەمیان ئەیاد سامەڕائی کە ١٢٣ دەنگ و ئەوی دیکەیـــان ٤٣ دەنگ، ئەم دوو پاڵێوراوە جارێکی دیکەی خۆیان هەڵدەبژێرنەوە و هەر لایەکیان بتوانێت ١٣٨ دەنگ بەدەست بهێنێت دەبێتە سەرۆکی پەرلەمان. ئەگەر ئەم پرۆسەیەش ســـەری نەگرت، ئەوا کوتلەکانی ناو پەرلمان هەوڵ ئەدەن کەسایەتێکی دیکە دەستنیشان بکەن بۆ ئەم پۆستە کە هەموو لایەك لەسەری ڕازیبین.

***بـــەڵام د. عومەر لە حزبی ئیســـلامی باس لەوە دەکات کە دەسەڵاتی جێبەجێکردنی دەســـتێوەردان دەکات لەم پرۆسەیەدا، ئایا ئەمە تا چ ڕادەیەك ڕاستە؟**

- بەڵێ ڕاستە حزبی دەعوە دژی پاڵێوراوەکەی حزبی ئیسلامی وەرەقەی ســـپیان خســـتە ســـندوقی دەنگدانەوەکەوە و مافی خۆشـــیانە. ئەوەش ئاشکرایە کە حزبی دەعوە و ڕەوتی سەدر و گروپەکەی خەڵەف عەلییان و ســـاڵح موتڵەگ بێ پێچ و پەنا دژی پاڵێوراوی حزبی ئیسلامین بۆ پۆستی سەرۆك پەرلەمان و بە هێڵی ســـووری دەزانن، لەم ڕووەوە یـــان هۆڵی پەرلەمان جێدەهێڵن یان دەنگ نادەن و مافی خۆشیانە. دواتر مالیکیش دژی پاڵێوراوی حزبی ئیسلامییە، چونکە مالیکی خوازیاری ئەوەیە کەسێکی لاواز سەرۆکایەتی پەرلەمان بکات، نە کەسێك بتوانێت گـــوڕ و تین بدات بە ئیـــش و کارەکانی پەرلەمان و چاودێری و لێپرسینەوە لەگەڵ حکومەتدا بکات.

***باس لەوە دەکرێت هاوپەیمانێتی نوێی نیشتمانی هاوچەشنی هاوپەیمانی دەوڵەتی یاســـا لە نێوان فەزیلە و ڕەوتی ســـەدر و ئەوانەی پێشتر لە ناو ئیئتیلافی شیعەدابوون، پێکبهێنرێن، ئایا ئەم هەوڵی هاوپەیمانێتییە لەو کاتانەدا سەریان هەڵدا کە باس لە ســـەندنەوەی متمانە دەکرێت لە مالیکی یان پێشتر پێشینەکیان هەبووە؟**

من پێم وانییە بە کشانەوەی ئەمەریکا شەڕی ناوخۆ ڕوودەدات، جارێ ئەمەریکا تا سێ ساڵی دیکەش عێراق جێناهێڵێت

- لە ڕاســـتیدا حاڵی حازر گفتوگۆ لە نێوان مالیکی و حزبی فەزیلـــەدا هەیە، هەروەها لە نێوان مالیکی و ڕەوتی ســـەدردا هەیە و هەوڵ و کۆششـــی زیندووکردنەوەی ئیئتیلافی شیعە دەدرێت، بەڵام ئەمجارەیان جیاوازییەکە لەوەدایە کە حزبی دەعوە تیایدا باڵادەست بێت، لەبەر ئەوەی لە هەڵبژاردنەکاندا دەنگی هێناوە و دەرچووە، نەك ئەنجوومەنی باڵای ئیســـلامی، لەبەر ئەوەی نە حزبی دەعوە و نە فەزیلە و نە ڕەوتی سەدر ڕازی نابن دووبارە ئەنجومی باڵا تێیدا باڵادەســـت بێت، واتە ئەمجارەیان حزبی دەعوە ڕۆڵی ســـەرەکی تێدا ببینێت و ئەوەش شـــتێکی وارده.

***بـــەڵام ئایا ئەم هاوپەیمانێتییە زیانـــی بۆ بەرژەوەندییەکانی کورد دەبێت یاخود لە بەرژەوەندی ئێمەدا دەبێت؟**

- سەرەتا دەبێت چاوەڕوان بکەین و بزانین ئایا ئەو هاوپەیمانێتییە دروستدەبێت و پێکدەهێنرێت، دواتر ئایا بەرنامەی چی دەبێت، چونکـــە باس لە گۆڕینی بەرنامـــە دەکەن، ئەو کاتە دەتوانین لێبکۆڵینـــەوە و بڕیار بدەین چ هەڵوێســـتێکمان دەبێت. دواتر کاتی خۆی کـــە دوو حزبە ســـەرەکییەکە هاوپەیمانێتیان کرد لەگەڵ حزبـــی دەعوە و ئەنجوومەنی باڵای ئیســـلامی من لەگەڵیدا نەبووم پشـــتگیریم لێنەکرد و ڕەخنەی ئەوەم لێگرتن کـــە نابێت لایەنەکانـــی دیکە فەرامۆش بکەیـــن، ئێمە دەبێت لەگەڵ هەموو لایەنەکاندا پەیوەندی باشـــمان هەبێت، چونکە ئێمە کێشـــەی کوردمان هەیە، کێشـــەی میللەتێکمان هەیە و چ لایەك لەگـــەڵ بەرنامەکەی ئێمەدا بوو دەتوانین زیاتر لێی نزیك ببینەوە.

***باس لە ســـەندنەوەی متمانە لـــە مالیکی دەکرێت کە عادل عەبدولمەهدی جێی بگرێتەوە و ئەیاد عەللاوی ببێتە جێگری سەرۆك کۆمار، ئایا تا چ ڕادەیەك زەمینەی ئەم گۆڕانکارییە لە ئارادایە؟**

- لە ڕاستیدا لە پەرلەماندا بە هیچ شێوەیەك باس لە مەسەلەی ســـەندنەوەی متمانەی نەکراوە، نـــە ئێمە وەك کورد، نە بەرەی تەوافوق و نە لیســـتی ئەلعراقییە، واتە تەنیا قســـە و باسێ و هیچ مەسەلەیەکی لەم شێوەیە لە ئارادا نییە.

***هەڵبژاردنەکانی ئـــەم دواییەی عێراق دوو ڕای جیاوازی لە ئەمەریکا دروست کردووە، هەندێك پێیان وایە ئەمە هەنگاوێکە بۆ پێشـــەوە لە پرۆسە دیموکراسییەکەدا و هەندێکی دیکە باس لەوە دەکەن کە ئەم هەڵبژاردنانە ســـەلماندیان عێراق دابەشبووە و ئەگەر ئەمەریکا بکشـــێتەوە ئەوا شـــەڕی ناوخۆ ڕوودەدات، بۆچی ئەم ڕاو بۆچونە جیاوازە لە ئەمەریکا دروست بوونە؟**

- شـــیکردنەوە و لێکدانـــەوەی جیاواز لە ئارادایە و ئاســـاییە ڕاوبۆچونـــی جیاواز لـــە ئارادابێت، دواتر بۆ شـــەڕی ناوخۆ ڕوودەدات، مـــن پێم وانییە بە کشـــانەوەی ئەمەریکا شـــەڕی ناوخۆ ڕوودەدات، جارێ ئەمەریکا تا سێ ساڵی دیکەش عێراق جێناهێڵێت. دواتر دەبێت ئێمە ئەو ڕاستییە بزانین کە ئەمەریکا هەڵناســـتێت بە چارەسەرکردنی کێشـــەکانی ئێمە، ئێمە دەبێت خۆمـــان لەم ڕووە هەوڵ و کۆشـــش بکەین، وتەبێژی وەزارەتی دەرەوەی ئەمەریـــکا ڕای گەیاند ئەمەریکا دەســـتێوەردان لە کێشـــەکانی عێراقدا ناکات، نوێنەری سوپای ئەمەریکا هەمان لێدوانی دووپات کردەوە، هەروەها پێشـــتریش جێگری سەرۆکی ئەمەریکا بایدن جەختی لەسەر ئەوە کردەوە دەبێت عێراقییەکان لە ناوخۆیاندا هەوڵی یەکلاکردنەوەی کێشەکانیان بدەن، نابێت کورد لەم ڕووەوە چاوی لە دەستی ئەمەریکا بێت، ئەمە تێڕوانینێکی هەڵەیـــە و لە ڕابردووشـــدا هەڵەبووە، ئەمەریـــکا بەرژەوەندی خۆی هەیە و بە پێی ئەو بەرژەوەندییانە ڕەفتاردەکات، پێشـــتر

پشتگیری سەددام حوسێنی دەکرد و پشتیوانی ڕێککەوتنامەی جەزائیـــر دەکرد و دژی کۆماری مەهاباد بوو، دواتر لە دوای داگیرکردنی کوەیت لە لایـــەن عێراق و تێکچوونی بارودۆخی عێراق و رووخاندنی ســـەددام جۆرێك پەیوەندی لە نێوان ئێمە و ئەمەریکادا دروست بوو، بەڵام دەبێت ئەوە بزانین ئەگەر جۆرج بـــۆش تا رادەیەکی زیاتر گرنگی بە عێراق دەدا لەبەر ئەوەی بڕیاری شـــەڕی عێراقی دەرکرد و سوپای هێنایە ئەم وڵاتەوە، ئەوا ئێســـتا ئۆباما هەوڵی بەجێهێشـــتنی عێراق دەدا، دەبێت ئێمە خۆمان کێشـــەکانمان لەگەڵ مەرکەزدا چارەسەربکەین و گفتوگۆبکەین، پێش چوار مانگ بڕیاری دروستکردنی پێنج لیژنـــە درا بۆ یەکلایکردنەوەی گیروگرفتـــەکان، کە بڕیاربوو دوای چەند هەفتەیەك دووبارە ســـەرکردەکان کۆببنەوە، بەڵام ئەو چوار مانگە تێپەڕیوە و کۆبوونەوە ئەنجام نەدراوە، من پێم وایـــە کات لەبەرژەوەندی ئێمە نییە و مالیکیش بە بەردەوامی کێشـــەکان دوا دەخات و پێی وایە کات لە بەرژەوەندی ئەوەو دەتوانێت وردە وردە دەسەڵاتی خۆی پتەوتربکات و هاوسەنگی هێز لە بەرژەوەندی خۆی بگۆڕێت.

*** بەڵام بۆچی ئەم لیژنانە کاری خۆیان ناکەن، ئایا هۆکارەکە سەرکردەکانن یان چی؟**

- ئەو لیژنانە لە ١ی مانگی تشـــرینی دووەمی ســـاڵی پاردا دروســـت بوون و بڕیار بوو بە دوو هەفتـــە کارەکانیان کۆتایی پێبهێنـــن و راپۆرت بۆ سەرپەرشـــتیارەکانیان بەرزبکەنەوە، کە هەر پێنج ســـەرکردەکە، واتە مام جەلال و دوو جێگرەکەی، کاك مەسعوود و مالیکی هەر یەکەیان سەرپەرشتی یەکێك لە پێنج لیژنەکە بکەن، بەڵام ئەم ســـەرکردانە تا ئێســـتا کۆنەبوونەتەوە و چوار مانگە کەس لەم لیژنانە ناپرســـێتەوە، من پێموایە ئەم سەرکردانە هەموویان خەتابارن، بەڵام بە حوکمی ئەوەی مالیکی سەرۆکی حکومەتە بەرپرسیارێتییەکانی لە هەموولایەك زیاترە لەم مەسەلەیەدا. لەبەر ئەوەی مالیکی نیازی چارەسەرکردنی ئەم کێشـــانەی نییە و هەوڵی دواخستنیان دەدات و رادەکات لە چارەسەرکردنیان.

***ئێوە ئاماژە بەوە دەکەن کە مالیکی بە نیازنییە ئەم کێشـــانە چارەســـەربکات، کەواتە ئایا کوردەکان لەگەڵ کێدا دابنیشـــن و چارەســـەریان بکەن و ئەمەریکییەکانیـــش هەر ڕووبەڕووی مالیکمـــان دەکەنـــەوە، ئایا ئەمـــە نابێتەهـــۆی ئاڵۆزبوونی بارودۆخەکە دروست بوونی شەڕی ناوخۆ؟**

- راســـتە مالیکی هەوڵی دواخســـتنی ئەو کێشانە دەدات و دەستپێشـــخەری ناکات بۆ یەکلاکردنەوەیان، بەڵام دەبێت ئێمە ئـــەم کارەبکەین. بـــە قەناعەتی من ئـــەوە مالیکییە داوای لـــە ئەمەریکییـــەکان کردووە کە ئەو لێدوانانـــە بدەن و داوا لە کوردەکان بکەن کێشـــەکان لەگەڵ مالیکیدا چارەســـەربکەن، ئەمانە دەبنەهۆی بەهێزکردنی ســـەرۆك وەزیرانی عێراق، من پێموایە ئەمەریکا سیاسەتی بەهێزکردنی مالیکی گرتۆتەبەر. دواتر کە مالیکی دەستپێشـــخەری نـــاکات، ئێمە ئەنجومەنی جێبەجێکاریمـــان هەیە، کـــە پێکهاتووە لە مـــام جەلال و دوو جێگرەکەی، کاك مەســـعود و ســـەرۆك وەزیرانی عێراق، ئێ باشـــە کە مالێکی ئامادەی ئەوەنییە کۆبوونەوە ئەنجام بدات، بۆچی چوار ئەندامەکەی دیکە کۆبوونەوە ناکەن و بانگهێشتی مالیکـــی ناکەن و ئیحراجی ناکـــەن و ئەگەر نەهات بۆ رای گشـــتی باس ناکەن، لەبـــەر ئەوە من پێموایـــە هەموو لایەك بەرپرسیارن، چونکە کەسیان هیچ ناکەن.

***ســـەرۆکی حکومەتی هەرێم، کاك نیچرڤـــان بارزانی رای گەیاند لە کاتی کشـــانەوەی ئەمەریکا رەنگە شـــەڕی کورد و عەرەب دروســـت بێت، ئایا تا چ رادەیەك ئەم مەترسییە لە ئارادایە؟**

- مەبەســـتی کاك نیچیرڤان رەخنەگرتنە لە ئەمەریکا، لەبەر ئەوەی ئەمەریکا رایگەیاندووە کە بە شـــێوەیەکی بەرپرسیارانە لە عێراق دەکشـــێتەوە، بەڵام کە ماددەی ١٤٠ جێبەجێ نەکراوە و کێشەکان لەگەڵ حکومەتی مەرکەزی بەردەوامە و مالیکی نایەوێت کێشەکان چارەسەربکات و ئەمەریکاش رۆڵ نەبینێت لەم رووەوە ئـــەوا ئەمە دەبێتەهۆی بەردوامبوونی گرژی و ئاڵۆزی و دواتر رەنگە سەربکێشـــێت بۆ سەرهەڵدانی توندوتیژی، واتە گوزارشتی لە مەترسییەك کردووە و رەخنەیەکیشە بۆ ئەمەریکا کە ئەمەریکا لە بەرپرسیارێتییەکە رادەکات و بایەخی پێنادات. بەڵام مەرج نییە لەگەڵ کشـــانەوەی ئەمەریکا شەڕ رووبدات، جارێ ئەمەریکا تا سێ ســـاڵی دیکە لە عێراقدا دەمێنێتەوە، دواتر ئێمە دەتوانین هەوڵی چارســـەرکردنی کێشەکان بدەین، بۆ نموونە ئێســـتا ئێمە لە پەرلەمان بە پێی مادده ٢٣ی یاســـای ئەنجوومەنی پارێزگاکان لیژنەیەکمان هەیە کە لە حەوت کەس پێکدێـــت، هەر یەکـــە لە کورد و عـــەرەب و تورکمانەکان دوو ئەندامیـــان هەیە تێیدا، لەگەڵ کلدۆ ئاشـــووریدا، ئەم لیژنەیە سەردانی کەرکوك دەکات و دانیشتن دەکات و گفتوگۆ ئەنجام دەدات و بڕیـــار دەردەکات، مەبەســـتم ئەوەیـــە ئەگەر پێکەوە دابنیشین و گفتوگۆ بکەین کێشەکانمان پێ چارەسەر دەکرێت، بەڵام کە دانەنیشـــین بە چی چارســـەریان بکەین، حکومەتی مەرکەزی ئیستیجابەی نییە دەبێت ئیحراجی بکەین.

***لیســـتەکەی ئەیاد عەللاوی تـــا رادەیەکی دیاری کراو لە هەڵبژاردنەکاندا دەنگی بەدەســـتهێنا، ئایـــا گەڕانەوەی ئەیاد عەلـــلاوی نابێتەهۆکارێك بۆ بەهێزبوونی کـــورد بەرامبەر بە مالیکی؟**

- ئەیاد عەللاوی دۆســـتی کـــوردە و پەیوەندییەکی دێرینی لەگەڵ کورددا هەیە، کە پێشـــتر لە بەرەی بەرەهەڵســـتکاریدا کاری لەگـــەڵ کورد کـــردووە، رەنگە بوونی ئـــەم هێزانە تا رادەیەك ســـوودەبەخش بن، بەڵام مەرج نییـــە ئەیاد عەللاوی لە هەموو هەڵوێســـتێکدا پاڵپشتی لە کورد بکات و وەك کورد بیربکاتەوە و بتوانێت تەرازووی هێز بگۆڕێت، بەڵام بوونی ئەم هێزانە لە گۆڕەپانی سیاســـی عێراقدا خراپ نییە کە هێزێکی عەلمانیشە.

●●●

نابێت کورد چاوی لە دەستی ئەمەریکا بێت، ئەمە تێڕوانینێکی هەڵەیە و لە رابردووشدا هەڵەبووە

●●●

●●●

ئەمەریکا سیاسەتی بەهێزکردنی مالیکی گرتۆتەبەر. دواتر کە مالیکی دەستپێشخەری ناکات، ئێمە ئەنجومەنی جێبەجێکاریمان هەیە، کە پێکهاتووە لە مام جەلال و دوو جێگرەکەی، کاک مەسعود و سەرۆک وەزیرانی عێراق، کە مالێکی ئامادەی ئەوەنییە کۆبوونەوە ئەنجام بدات، بۆچی چوار ئەندامەکەی دیکە کۆبوونەوە ناکەن و بانگهێشتی مالیکی ناکەن و ئیحراجی ناکەن

●●●

سام پارکەر بەڕێوەبەری پرۆگرامی عێراق لەسەنتەری usip بۆ گوڵان:

سیاسەتی کورتی مەودای ئۆباما چارەسەرکردنی کێشەکانی هەرێمی کوردستان و حکومەتی مەرکەزییە، سیاسەتی دوورمەوداشی بەجێهێشتنی عێراقە بۆ عێراقییەکان

پرۆفیسۆر سام پارکەر بەڕێوەبەری پرۆگرامەکانی عێراقە لە سەنتەری ویلایەتە یەکگرتووەکان بۆ ئاشتی USIP و یەکێکە لەو دوو کەسەی لەسەر هەڵبژاردنەکانی عێراق لەسەر ئاستی ناوەندەکانی ئەمەریکا دیمانەیان لەگەڵ دەکرێت و بۆچوونەکانیان حسابی لەسەر دەکرێت ئەمە لەگەڵ ئەوەی بەشێکی بۆچوونەکانیشی لەگەڵ تێڕوانینی ئێمە وەك کورد بۆ بارودۆخەکە یەکناگرێتەوە، ئێمە بۆ هاوسەنگی ئەم بۆچوونە زۆر هەوڵماندا لەگەڵ پرۆفیسۆر مایکل نایت یش دیمانە بکەین بەڵام پێیان راگەیاندین هەتا رۆژی سێ شەمەی دادێ بواری نابێت هیچ دیمانەیەك بکات، بەڵام لە راپۆرتی پێش ئەم دیمانەیە ئاماژەمان بە دیدوبۆچوونی مایکل نایت کردووە، کە ئەو جیاواز لە سام پارکەر پێی وایە جارێ زووە جارێ سەرکەوتن بۆ هەڵبژاردنەکانی عێراق بدرێت، ئەمەش دەقی بۆچوونەکانی سام پارکەرە بۆ گوڵان.

• لە هەڵبژاردنەکانی عێراق ئەگەرچی هەندێ لە لایەنەکان دەنگێکی زیاتریان لەلایەنەکانی دیکە کۆکردۆتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا هیچ لایەنێك نەیتوانی زۆرینەی دەنگەکان بەدەست بهێنێت بە چەشنێك رێژەکە لە سەدا ٢٠ تێپەڕبکات، واتە دەنگ بۆ دابەشبوون دراوە نەك یەکبوون، لەم روانگەیەوە ئایا دەتوانین بڵێین کە ئەم هەڵبژاردنانە هیچ جیاوازییەك لە عێراقدا دروست دەکەن؟

- من لەگەڵ ئەم لێکدانەوەیەی ئێوەدا هاوڕانیم، ئەوە راستە کە لێکترازان و دابەشبوونێکی گەورە هەبوو لە نێوان پارتە سیاسییەکاندا، ئەمەش بووەهۆی ئەوەی هیچ پارتێك بە تەنیا نەتوانێت رێژەیەکی گەورەی دەنگەکان بەدەست بهێنێت. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەو لایەنانەی زۆرترین دەنگیان بەدەستهێنا، بە تایبەتی مالیکی، بەرنامەیەکیان خستەڕوو کە دژی تائیفەگەری بوون و پەرەیان بە یەکێتی نەتەوەی دەدا، لە کاتێکدا ئەو پارتانەی لە رووی مێژووییەوە پەرەیان بە حکومەتێکی مەرکەزی لاواز و دابەشبوونی ئەمری واقیعی وڵاتەکە دەدا، (مەبەستم ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی یە) رووبەڕووی شکستی گەورە بوونەوە. من پێشبینی دەکەم پارتەکان هەڵبستن بە پێکهێنانی هاوپەیمانێتی ـ لەبەر ئەوەی ئەم جارەیان زۆرێك لە پارتە بچوکەکان دووچاری دۆڕاندن هاتن ـ هەروەها چڕبوونەوەییەکی زیاتری دەنگەکان لە خولی داهاتووی هەڵبژاردنەکاندا بەدی دەکەین.

• یەکێك لە لایەنەکانی دیکەی ئەم هەڵبژاردنانە بریتی بوو لەوەی دەنگدەران لە بەرژەوەندی ئەو لایەنانە دەنگیاندا کە بانگەشەی گەڕاندنەوەی مەرکەزییەت دەکەن و دەستور پێشێل دەکەن، بەلەرچاوگرتنی ئەوەی عێراقییەکان بەمشێوەیە دەنگیاندا، ئایا تا چ رادەیەك مەترسی گەڕانەوەی دیکتاتۆرییەت بۆ عێراق لە ئارادایە؟

- لە راستیدا خودی ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان بەڵگەیە لە دژی گەڕانەوەی دیکتاتۆرییەت بۆ عێراق، لەگەڵ ئەوەشدا بەلەبەرچاوگرتنی مێژووی عێراق، هەمیشە ئەگەری ئەوە لە ئارادایە کە ئاراستەیەکی تاکڕەوانە بگرێتەبەر. ئەوەی لەم ساتەوەختەدا لە نیگەران بوون لە ئاست دیکتاتۆرییەتدا گرنگترە، بوونی

خودی ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان بەڵگەیە لە دژی گەڕانەوەی دیکتاتۆرییەت بۆ عێراق، لەگەڵ ئەوەشدا بەلەبەرچاوگرتنی مێژووی عێراق، هەمیشە ئەگەری ئەوە لە ئارادایە کە ئاراستەیەکی تاکڕەوانە بگرێتەبەر

حکومەتێکی مەرکەزی کارایە کە بتوانێت یاسا و نیزام بسەپێنێت و خزمەتگوزارییە بنەڕەتییەکان دابین بکات. لەو سیاقەدا، بوونی حکومەتێکی مەرکەزی تا ڕاددەیەك بەهێز و خیتابێك کە پەرە بە یەکێتی نیشتمانی بدات شتێکی ئیجابییە.

• هەندێ لە چاودێران پێیان وایە لەگەڵ کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکادا، توندوتیژی لە عێراقدا روو لە هەڵکشان دەکات، هەروەها چەند لایەنێکی دیاری کراو هەن، بە چەشنی موقتەدا سەدر کە چاوەڕێی پاشەکشەکردنی ئەم هێزانە دەکات بۆ دووبارە هەڵگیرساندنەوەی شەڕی ناوخۆ. ئەگەر یەکێك لە دەرئەنجامەکانی کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا سەرهەڵدانەوەی شەڕی ناوخۆ بێت، ئایا ستراتیژییەتی بەدیلی ئەمەریکا چی دەبێت؟

- لەم قۆناغەدا، من شەخسی خۆم گومانم هەیە لەوەی ولاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا بە چەشنێك بکشێتەوە کە ببێتەهۆی دووبارە بەرپابوونەوەی شەڕی ناوخۆ، من لەو باوەڕەدام، لە دەرئەنجامی زیادکردنی هێزەکانی ئەمەریکاوە هێزە ئەمنییەکانی عێراق دەسەڵاتێکی زیاتریان بەدەستهێنا و توانییان باشتر بەرهەڵستی هێرشەکانی گرووپەکانی چەشنی موقتەدا ئەل سەدر بکەن. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەگەر ئەم دەرئەنجامە رووبدات، من لەو باوەڕەدام ولاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا پەنا بۆ ستراتیژییەتی ئیحتیواکردن دەبات، هاوشان بە کۆششە دیبلۆماسییە بەهێزەکان، بە ئامانجی ڕێگرتن لە پەرینەوەی گرفتەکانی عێراق بۆ تێکرای ناوچەکە. دووبارە، بە پێی تێڕوانینی من، لەم ساتەوختەدا روودانی ئەم دەرئەنجامە ئەگەرێکی لاوازە.

• حاڵی حازر، د.مالیکی و حزبی دەعوە هەوڵی ئەوە دەدەن عێراق لە لایەن کەمینەیەکەوە حکومڕانی بکرێت و خوازیاری گەڕاندنەوەی حکومەتێکی مەرکەزی بەهێز و پێشێلکردنی دەستور دەکەن، بە پێی بیروبۆچوونی ئێوە، ئایا ئەمە تا چ ڕاددەیەك دەبێتەهۆی دووبارەکردنەوەی مێژووی خوێناوی کودەتا سەربازییەکان لە عێراقدا؟

- من لەگەڵ ئەم لێکدانەوەیەی ئێوەدا هاوڕانیم، بڕوانە، دەمەوێت ئەوە بڵێم شیعەکان لە عێراقدا کەمینە نین- ئەوان زۆرینەن. لەوەش زیاتر، هەروەك پێشتر ئاماژەم پێکرد، بەسەربازیکردنی کۆمەڵگەی عێراق و ئەگەری کودەتای سەربازی بۆ ماوەیەکی دیکەش لە ئارادا دەبن. زۆرێك لە حکومەتەکانی ناوچەکە دیکتاتۆرین و لەلایەن سوپاوە پشتگیرییان لێدەکرێت. لە کاتێکدا بوونی دیکتاتۆرییەتی سەربازی لە ناوچەکەدا لەگەڵ بەرژەوەندییەکانی ئەمەریکادا ناگونجێت، بەڵام لە خراپترین سیناریۆدا، تەفزیل دەکرێت بەسەر پشێوی و شەڕی ناوخۆدا.

• هەرێمی کوردستان بەشێکی سەقامگیرە لە عێراقدا، بەڵام ئەگەر عێراق بگەڕێتەوە بۆ حوکمی دیکتاتۆری ئەوا دەسەڵاتە مەحەلییەکان کە لە دەستووردا دانیان پێدانراوە دووچاری مەترسی دەبنەوە. پرسیارەکە ئەوەیە، لە کاتێکدا کورد نایەوێت دەستکەوتەکانی لەدەست بدات و عێراق بگەڕێتەوە بۆ حوکمی دیکتاتۆری، ئایا چۆن دەکرێت هاوپەیمانێتییەکان لە عێراقدا پێکبهێنرێن؟

- کوردەکان ئۆتۆنۆمییەکی بەرفراوانییان دەبێت لە هەرێمی کوردستاندا، بە پێی دەستور و بە گوێرەی ژمارەی دانیشتووانەکەیان ڕێژەیەکی دیاری کراو لە داهاتی نەوتی وڵاتەکەیان پێدەدرێت (لە ١٧٪ بودجەی فیدراڵی)، هەروەها رووبەڕووی هەڕەشەی جیدی نەبوونەتەوە لەلایەن حکومەتی مەرکەزییەوە. لە کاتێکدا گرژی و ئاڵۆزی لەگەڵ بەغدادا لە ئاستێکی بەرزدایە، بەڵام ئەو سیناریۆییەی کە ئێوە باسی لێوەدەکەن و روودانی خراپترین بارودۆخی لێدەکەوێتەوە هێشتا ئەگەرێکی دوورە. بەرژەوەندی کورت مەودای ئەمەریکا بریتییە لە گەیشتن بە چارەسەرێك لە نێوان حکومەتی هەرێمی کوردستان و حکومەتی مەرکەزی لە ڕێی گفتوگۆوە، رێککەوتنێك چارەسەرکردن و یەکلاکردنەوەی چارەنووسی ئەو ناوچانەی ناکۆکییان لەسەرە و دەرکردنی یاسای نەوت و غاز لە خۆبگرێت. لە مەودای دووردا، لە سایەی ئیدارەی ئۆبامادا، ئەمەریکا خۆی سەرقاڵ ناکات بەم مەسەلانەوە و چارەسەرکردنی ئەم مەسەلانە بۆ خودی عێراقییەکان خۆیان جێدەهێڵێت، ئەمە دوای ئەوەی ئەمەریکا عێراق جێدەهێڵێت (هەروەك ئەوەی چەندین جار سەرۆك ئۆباما ئەمەی دووپات کردۆتەوە).

• لە ٥ ساڵی رابردوودا وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا تێکرای هێز و سیاسەتی خۆی لە عێراقدا چڕکردۆتەوە، کەواتە ئایا لە حاڵەتی دۆڕاندنی شەڕەکە لە عێراقدا لە لایەن ئەمەریکاوە، یاخود لە حاڵەتی سەرهەڵدانەوەی دیکتاتۆرییەت و توندوتیژی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، لە دوای کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا لەم وڵاتەدا، ئایا ئەمە نابێتە مایەی کارەسات لەسەر پێگەی ئەمەریکا لە جیهاندا، هەروەك ئەوەی لە دوای شەڕی ڤێتنامەوە بەدیمان کرد؟

- باس لەوە دەکرێت کە حاڵی حازر شەڕی عێراق کارەسات بووە بۆ پێگەی ئەمەریکا لە جیهاندا، ئەگەر بەراوردی بکەین بە پێگەی ئەمەریکا لە دوای شەڕی ڤێتنامەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، سەرکەوتنی سیاسەتی ئەمەریکا لە ماوەی دوو ساڵی رابردوودا و ئەو راستییەی کە ئەمەریکا عێراقێك جێدەهێڵێت کە لە بارودۆخێکی باشتردا دەبێت لە عێراقی ساڵی ٢٠٠٦، رەنگە تا ڕاددەیەك ئەم وێنەیە راستبکاتەوە، ئەگەرچی رەنگە دەرئەنجامی کۆتای لە ئاست ئومێد و چاوەڕوانییەکاندا نەبن.

●●●

بەرژەوەندی کورت مەودای ئەمەریکا بریتییە لە گەیشتن بە چارەسەرێک لە نێوان حکومەتی هەرێمی کوردستان و حکومەتی مەرکەزی لە رێی گفتوگۆوە، لە مەودای دووردا، چارەسەرکردنی ئەم مەسەلانە بۆ خودی عێراقییەکان خۆیان جێدەهێڵێت

●●●

ڕیچارد بیولت بۆ گوڵان:

دەبێت کشانەوەی هێزەکان بەرپرسیارانە بێت و، ئەگەر توندوتیژی سەریهەڵدا دەبێت کشانەوەکە ڕابگیرێت

پرۆفیسۆر ریچارد بیولت ئوستادی زانستی مێژووی سیاسەتە لە زانکۆی کۆلۆمبیا و پسپۆر و تایبەتمەندە لەسەر مێژووی سیاسەتی ئەمریکا لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بۆ قسەکردن لەسەر سیاسەتی ئەمریکا لە عێراق و ئەگەر دروستبوونی ڤێتنامێکی دیکە دوای کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لەعێراق پەیوەندیمان بە پرۆفیسۆر ریچارد بیولت کردوو بەمجۆرە راو سەرنجەکانی خۆی بۆ گوڵان خستەروو.

*** ئایا دەتوانین بڵێین ئەم هەڵبژاردنانە هیچ جیاوازییەك لە عێراقدا دروست دەکەن؟**

- سروشتی حکومەتە پەرلەمانییەکان بەو شێوەیەیە کە ئەو بەرژەوەندییانەی لە هەڵبژاردنەکاندا بەو شێوەیە دەردەکەون کە سازشهەڵنەگرتوون، لە کاتی ڕووبەڕووبوونەوەی ئەرکی حکومڕانێتیکردندا دووچاری سازشکردن و ئاڵۆزبوون دەبنەوە. لەبەر ئەوە من دوو دڵم لە خستنەڕووی هەر پێشبینییەك کە پەیوەست بێت بەو سیاسەتانەی لە ماوەی چەند ساڵی داهاتوودا حکومەتی عێراقی دەیانگرێتەبەر.

*** ئایا تا چ ڕادەیەك مەترسی گەڕانەوەی دیکتاتۆرییەت بۆ عێراق لە ئارادایە؟**

- "دیکتاتۆریەت" دەستەواژەیەکی قورسە. هەندێ کەس هەر کارێکی حکومەت کە بە شێوەیەکی سیستەماتیکی ئەنجام بدرێت بۆ زەوتکردنی ئۆتۆنۆمی هەر بەشێکی وڵاتەکە بە ڕەفتارێکی دیکتاتۆری ناودەبەن، بەڵام یەکێکی دیکە لە خەسڵەتە زەقەکانی دیکتاتۆرییەت ڕەتکردنەوەی ئەنجامدانی گۆڕانکارییە لە سیاسەتەکاندا لە ئەنجامی ئەو فشارە سیاسییانەی لە سیستەمی هەڵبژاردنەوە سەرهەڵدەدەن. من پێم وایە دەبێت دەرفەت و کات بە سیستەمی هەڵبژاردن (**النظام الانتخابی**) بدرێت پێش ئەوەی هیچ کەسێك ڕایبگەیەنێت کە عێراقییەکان دەنگیان بۆ دیکتاتۆرییەت داوە.

*** ئەگەر یەکێك لە دەرئەنجامەکانی کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا سەرهەڵدانەوەی شەڕی ناوخۆ بێت، ئایا ستراتیژییەتی بەدیلی ئەمەریکا چی دەبێت؟**

- من یەکێك نیم لەو کەسانەی کە پێشبینی هەڵکشانی ڕەوتی توندوتیژی دەکەن لە دوای کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا لە عێراقدا.

ئەگەر کشانەوەکە بە شێوەیەکی پیشەگەرانە (موحتەریفانە) ئەنجام بدرێت لە ماوەیەکدا کە زۆر کورت نەبێت، ئەوا لەو باوەڕەدام کە دەتوانرێت توندوتیژی کەم بکرێتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر توندوتیژییەکی گەورە ڕووبدات، ئەوا دەکرێت پاشەکشەکە ڕابگیرێت. ئەوەی بە دڵنیاییەوە، ڕۆڵێکی گرنگی هەیە لەم ڕووەوە، ڕەفتارێکی پیشەگەرانە و گونجاوە لەلایەن هێزە ئەمنییەکانی عێراقەوە. ئەمەش یەکێکە لەو مەسەلانەی ئەمەریکا کاری لەسەردەکات و بەردەوام دەبێت لەسەر کارلەسەرکردنی. پێدەچێت ئەو گریمانەیە لەخۆبگرێت کە هێزگەلێکی سەرەکی لە عێراقدا بوونیان هەیە کە سوورن لەسەر ڕێگەگرتن لە سەرهەڵدانی عێراقێکی دیموکراتی، بێ گومان گرووپ و کەسانێکی لەم چەشنە بوونیان هەیە، بەڵام من هیچ ئاماژەیەك بەدی دەکەم کە ئەم گرووپ و کەسایەتییانە لە ڕووی ژمارە و لە ڕووی سەربازییەوە یەکسانبن یان باڵادەستربن لە هێزە ئەمنییەکانی حکومەت،

لەو کاتەی کە کشاندنەوەی هێزەکانی ئەمەریکا کۆتای پێدێت.

• ئەگەر عێراق گەڕایەوە بۆ مەرکەزییەت ئایا بە پێی بیروبۆچوونی ئێوە، ئایا ئەمە تا چ رادەیەك دەبێتەهۆی دووبارەکردنەوەی مێژووی خوێناوی کودەتا سەربازییەکان لە عێراقدا؟

- ئەوا کەمینەکان رێگایەك دەدۆزنەوە بۆ بەدەستهێنانی ئامانجەکانیان لە سیستەمە پەرلەمانییەکاندا. لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکادا، زۆرینەی هاوڵاتییان خوازیاری کۆنترۆڵکردنی هەڵگرتنی چەکن، بەڵام ئەو کەمینەیەی خاوەنی چەکن رێگە لە روودانی ئەم کۆنترۆڵکردنە دەگرن. هۆکارەکان لە سیستەمە سیاسییەکەدا ئاوێتەکراون. لە عێراقدا هێشتا سیستەمە سیاسییەکەی هەڵبژاردن کامڵنەبووە. شتێکی نامەنتیقییە گریمانەی ئەوە بکەین لە داهاتوودا کارەساتەکانی رابردوودا دووبارە دەبنەوە. ئەم جۆرە بیرکردنەوەی ئەو گریمانەیە لەخۆدەگرێت کە عێراقییەکان ناتوانن بە شێوەیەکی بەرپرسیارانە بیر لە مەسەلە سیاسییەکان بکەنەوە و بە شێوەیەکی بنیاتنەر پێکەوەکاربکەن. دەبێت دەرفەتێك بە سیستەمە سیاسییەکە بدرێت بۆ ئەوەی سەرکەوتوبێت.

*** لە کاتێکدا کورد نایەوێت دەستکەوتەکانی لەدەست بدات و عێراق بگەڕێتەوە بۆ حوکمی دیکتاتۆری، ئایا چۆن دەکرێت هاوپەیمانێتییەکان لە عێراقدا پێکبهێنرێن؟**

- ئەمە پرسیارێکی باشە، لەبەر ئەوەی گریمانەی ئەوە دەکات کە دەکرێت ئامانجەکان لە رێی ئەو هاوپەیمانێتییانەوە بەدەست بهێنرێت کە بە وریاییەوە پێکدەهێنرێن، من لەگەڵ ئەمەدا هاوڕام. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەوەندە ئاگاداری بارودۆخی سەر ئەرزی واقیع نیم بۆ ئەوەی مەزندەی ئەوە بکەم چ هاوپەیمانێتییەك باشترین هاوپەیمانێتی دەبێت.

*** لە حاڵەتی سەرهەڵدانەوەی دیکتاتۆرییەت و توندوتیژی لە عێراقدا وڵاتەدا، ئایا ئەمە نابێتە مایەی کارەسات لەسەر پێگەی ئەمەریکا لە جیهاندا، هەروەك ئەوەی لە دوای شەڕی ڤێتنامەوە بەدیمان کرد؟**

- عێراق بە چەشنی ڤێتنام کۆتای نایەت، کارەساتی شەڕی ڤێتنام لە لەدەستدانی گیانی ئەمەریکییەکاندا (بە هەمان شێوە گیانی ڤێتنامییەکان) بوو، هەروەها شکستهێنانی حکومەتی ئەمەریکا لە شیکردنەوە یاخود تەنانەت وەسفکردنێکی راستگۆیانەی بارودۆخەکە بوو کە رای گشتی ئەمەریکای دابەش کرد بۆ ئەو کەسانەی سەرسەختانە پشتیوانییان لە شەڕەکە دەکرد و ئەوانەی شێلگیرانە لە دژی بوون. ئەوان شەڕەکەیان لە رووی سیاسییەوە دۆڕاند کاتێك ڤێتنامی باکوور بە پێشێلکردنی ئاگربەستەکە ڤێتنامی باشوری داگیرکرد، بەڵام دۆڕاندنە راستەقینەکە بریتی بوو لە دابەشبوونی رای گشتی ئەمەریکا. لە راستیدا لە شەڕی عێراقدا، زۆرێك لە ئەمەریکییەکان هاوڕان لەسەر ئەوەی دەیانەوێت حکومەتی ئەمەریکا کۆتای بە شەڕی عێراق بهێنێت، هەروەها لەبەر ئەوە دەنگیان بۆ ئۆباما دا چونکە رایگەیاند کە کۆتای بەو شەڕە دەهێنێت. بەڵام رای گشتی ئەمەریکا بە چەشنی ساڵانی حەفتاکان ١٩٧٠دابەشنەبووە. ئاستی قوربانییەکانی ئەمەریکاش ٤،٣٠٠ ە بە بەراورد بە ٣٧،٠٠٠، هەروەها ناکۆکی و دابەشبوون لە نێو سوپاکەدا بە شێوەیەکی هەمیشەیی و سەرسەختانە بەردەوام لەسەر شەڕەکە لە کاتی شەڕی ڤێتنامدا. بە کورتی ئەگەر ئەمەریکا عێراق جێبهێڵێت و لە دەرئەنجامدا عێراق شکست بهێنێت لە بنیاتنانی سیستەمێکی سیاسی سەرکەوتوو، یاخود ببێتە قوربانی توندوتیژی نێوان پارت و لایەنەکان، رای گشتی ئەمەریکا دەڵێن: " ئەمە بەرەوپێشچوونێکی زۆر خراپە، بەڵام ئێمە ئەوەی لە تواناماندابوو کردمان." ئەوان لە دەیەکانی داهاتوودا رق و تورەیی هەڵناگرن، هەروەك ئەوەی لە دوای شەڕی ڤێتنام روویدا.

دەبێت دەرفەت و کات بە سیستەمی هەڵبژاردن بدرێت پێش ئەوەی هیچ کەسێک رایبگەیەنێت کە عێراقییەکان دەنگیان بۆ دیکتاتۆرییەت داوە

ئەگەر کشانەوەکە بە شێوەیەکی پیشەگەرانە ئەنجام بدرێت لە ماوەیەکدا کە زۆر کورت نەبێت، ئەوا لەو باوەڕەدام کە دەتوانرێت توندوتیژی کەم بکرێتەوە

تۆماس ماتئایەرز بۆ گوڵان:

کورد گفتوگۆ و دانووستاندنی سەختی لەپێشە لەگەڵ مالکی بە تایبەتیش لەسەر مەسەلەی کەرکوک

پرۆفیسۆر تۆماس ماتئایەرز ئەندامی ئەنجوومەنی سیاسەتی ڕۆژهەڵاتی ناوەراستە و پسپۆڕ و تایبەتمەندە لەسەر سیاسەتی دەرەوەی ئەمەریکا لە عێراق و کەنداو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئوستادی زانستی سیاسەتیش لە زانکۆی باشوری کالیفۆرنیا،لەساڵی ١٩٩٢ -١٩٩٥ بەڕێوەبەری پرۆگرامەکانی سیاسەتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بووە، بۆ قسەکردن لەسەر سیاسەتی ئەمەریکا لە عێراق و بارودۆخی ئێستای عێراق پرۆفیسۆر ماتئایەرز بەمجۆرە بۆ گوڵان هاتەئاخاوتن.

هێشتا بڕیاری ئەوە لە ئەمەریکا نەدراوە کە بە چ ڕەوتێکی خێرا پاشەکشە بە هێزەکانی ئەمەریکا بکرێت لە عێراقدا، هێشتا ئۆباما لەو بارەیەوە بڕیاری کۆتایی دەرنەکردووە و ئەگەرچی ئەو لە هەڵمەتی هەڵبژاردنەکاندا بەڵێنی بە گەلی ئەمەریکی دا کە بە ڕەوتێکی خێرا ئەو هێزانە پاشەکشە پێبکات

*** هەڵبژاردنەکانی عێراق سەلماندیان کە لەبڕی خواستی یەکبوون و خۆبەڕێوەبردن، مەیلی دابەشبوون و جیابوونەوە لە ئارادایە، ئەگەرچی هەندێ لەلایەنەکان دەنگێکی زیاتریان لە لایەنەکانی کۆکردەوە، لەگەڵ ئەوەشدا هیچ لایەنێك نەیتوانی زۆرینەی دەنگەکان بەدەست بهێنێت بە چەشنێك ڕێژەکە لە سەدا ٢٠ تێپەڕبکات، لەم ڕوانگەیەوە ئایا دەتوانین بڵێین کە ئەم هەڵبژاردنانە هیچ جیاوازییەك لە عێراقدا دروست دەکەن؟**

- ئەوەی جێی سەرنجە لەم هەڵبژاردنانەدا، ئەوەیە کە پارت و لایەنگەلێکی زۆر بەشداریان تێداکرد، بەو پێیە دەنگەکان بە چەشنێك بڵاوبوونەوە کە هیچ لایەنێکی دیاری کراو نەتوانێت زۆرترین ڕێژەی دەنگەکان بەدەستبهێنێت، بەڵام ئەوەی ئاشکرایە لیستەکەی مالیکی دەرئەنجامێکی باشی بەدەستهێنا، بە تایبەتی لە پارێزگاکانی باشووردا، کە ئەگەری ئەوە هەیە لەگەڵ لایەنەکانی دیکەدا کە لە هەڵبژاردنەکەدا دەنگیان بەدەستهێناوە هاوپەیمانێتی پێبکهێنن بۆ هەڵسوڕاندنی کاروبارەکانی ئەو پارێزگایانە، کە ڕەنگە هاوپەیمانێتی لەگەڵ ئەو پاڵێوراوانەشدا بکات کە ڕەوتی سەدر پشتیوانی لێدەکردن، لەبەر ئەوەی هەردوولایان، مالیکی و سەدر هاوڕان لەسەر خستنەگەڕی هەوڵوکۆششەکان بۆ بنیاتنان و پێکهێنانی حکومەتێکی مەرکەزی بەهێز لە بەغدا. ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی دەرەئەنجامێکی باشی بەدەست نەهێنا کە لەگەڵ ئەوەدابوون پارێزگاکان دەسەڵاتێکی زۆریان پێبدرێت. هەروەها پارتە سوننییەکانیش لە پارێزگاکانی باشووردا دەنگێکی باشتریان بەدەستهێنا، دوای ئەوەی موقاتەعەی هەڵبژاردنەکانی پێشویان کرد، بەڵام دەبێت چاوەڕێی بکەین و بزانین ئایا مالیکی هەڵدەستێت بە ئاوێتەکردنی پارتە سوننییەکان و یاسای نەوت و غاز تێدەپەڕێنێت کە بە شێوەیەکی عادیلانە داهاتی نەوت دابەش بکات. هەرچەندە هەڵبژاردن لە ناوچە و پارێزگا کوردییەکاندا ئەنجام نەدرا، بەڵام کوردەکان زۆر خۆشحاڵنین بە دەرئەنجامی هەڵبژاردنەکان.

*** یەکێك لە لایەنەکانی دیکەی ئەم هەڵبژاردنانە، بە تایبەتی لە هەردوو شارە گەورەکەی عێراقدا، بەغدا و بەسرە، بریتی بوو لەوەی دەنگدەران لە بەرژەوەندی ئەو لایەنانە دەنگیاندا کە بانگەشەی گەڕاندنەوەی مەرکەزییەت دەکەن و دەستور پێشێل دەکەن. بەلەیە ڕچاوگرتنی ئەوەی عێراقییەکان بەمشێوەیە دەنگیاندا، ئایا تا چ ڕادەیەك مەترسی گەڕانەوەی دیکتاتۆرییەت بۆ عێراق لە ئارادایە، بۆ نموونە مەسەلەی جێبەجێکردنی ماددەی ١٤٠ دوا دەخات و هەوڵی چارەسەرکردنی ئەو کێشانە نادات کە ئەم ماددەیەی**

له پێناودا دارێژراوه؟

- له روانگەی ئێوەوه ئەوانه بەرەوپێشچوونێکی خوازراونین، که هەندێ کەس له وڵاته یەکگرتووەکانی ئەمەریکاش لەم رووەوه نیگەرانن. ئەوەی لەم هەڵبژاردنانەوه ئاشکرابوو ئەوەبوو که زۆرینەی عێراقییەکان لەگەڵ پێکهێنانی حکومەتێکی مەرکەزی بەهێزدان، بەڵام حکومەتێکی تاکحزبی نا، واته خوازیاری ئەوەنین که تەنیا حزبێك زاڵ و باڵادەستبێت بەسەریدا هاوچەشنی سەردەمی سەددام حوسێن، هەر لەبەر ئەمەش دەنگێکی زۆریان به مالیکی نەدا و مالیکی ناچاره هاوپەیمانێتی پێکبهێنێت، به دڵنیاییەوه ئەگەر هاوپەیمانێتی لەگەڵ رەوتی سەدردا بکات ئەوا هاوپەیمانێتیەکی لاوازدەبێت، لەبەر ئەوەی ئەگەری ئەوه هەیه له دژی هەڵوێست وەربگرن، چونکه پێشتر شەڕی یەکتریان کردووه. هەروەها هێشتا دەبێت به چەندین شێوه عەرەبه سوننەکان رازی بکات. واته دەسەڵاتێکی سنورداری دەبێت. لەبەر ئەوه من پێم وانییه بتوانێت پشت به سوپا ببەستێت و ئەم دامەزراوەیه ببێته ئامرازێك بەدەستی ئەوەوه، لەوه باوەڕەدانیم تا ئەو رادەیه بەهێز و دەسەڵاتداربێت. هەروەها ئێوه گفتوگۆی سەختتان لەپێشه لەگەڵ مالیکدا لەسەر کێشەی کەرکوك و نەوتی ئەو شاره، ئەمەش گرنگییەکی لەرادەبەدەری هەیه لەسەر ئایندەی سیاسی عێراق.

***هەندێ له چاودێران پێیان وایه لەگەڵ کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکادا، توندوتیژی له عێراقدا روو له هەڵکشان دەکات، هەروەها چەند لایەنێکی دیاری کراو هەن، به چەشنی موقتەدا سەدر که چاوەڕێی پاشەکشەکردنی ئەم هێزانه دەکات بۆ دووباره هەڵگیرساندنەوەی شەڕی ناوخۆ. ئەگەر یەکێك له دەرئەنجامەکانی کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا سەرهەڵدانەوەی شەڕی ناوخۆ بێت، ئایا ستراتیژییەتی بەدیلی ئەمەریکا چی دەبێت؟**

- بیروبۆچوون و لێکدانەوەی جیاواز هەیه له ناو فەرماندە سەربازییەکانی وڵاته یەکگرتووەکانی ئەمەریکادا، هەندێ لەو فەرمانده سەربازییانه لەو باوەڕەدان که بەرەوپێشچوونی بارودۆخی ئەمنی تەنیا بەرەوپێشچوونێکی کاتییه و ئەگەری دووباره سەرهەڵدانەوەی شەڕ و توندووتیژی له ئارادایه، بۆ نموونه دوای هەڵبژاردنەکان توندوتیژی و تەقینەوه له دژی ئەو شیعانه روویاندا که بەشدارییان له بۆنه ئاینییەکاندا دەکرد. لەلایەکی دیکەوه هەندێکی دیکه لەو فەرماندانه ئاماژه بۆ ئەوه دەکەن که دەستکەوته بەدەستهێنراوەکان جێگیرن و دەکرێت بەرپرسیارێتییەکانی پاراستن و دابینکردنی ئاسایش بۆ عێراقییەکان بگوازرێتەوه، له راستیدا هێشتا بڕیاری ئەوه له ئەمەریکا نەدراوه که به چ رەوتێکی خێرا پاشەکشه به هێزەکانی ئەمەریکا بکرێت له عێراقدا، هێشتا ئۆباما لەو بارەیەوه بڕیاری کۆتای دەرنەکردووه و هێشتا له ژێر لێکۆڵینەوەدایه، ئەگەرچی ئەو له هەڵمەتی هەڵبژاردنەکاندا بەڵێنی به گەلی ئەمەریکی دا که به رەوتێکی خێرا ئەو هێزانه پاشەکشەپێبکات، لەبەر ئەوەی خەڵکی ئەمەریکا لەدەست شەڕەکه بێزاربوون و کوژرانی کوڕ و کچه گەنجەکانی سوپای ئەمەریکا له عێراقدا کاریگەری خۆی هەبوو، به هەمان شێوه به دەیان هەزار عێراق لەو شەڕەدا بوونه قوربانی، راسته سەددام کەسێکی دڵڕەق و خراپ بوو، بەڵام له ئەنجامی ئەم شەڕه و داگیرکاری و سەرهەڵدانی یاخیبوون و شەڕی ناوخۆی و کاردانەوەی سوپای ئەمەریکا ژمارەیەکی گەورەی عێراقیەکانیش بوونه قوربانی. ئێمه دەمانەوێت ئەم بارودۆخه کۆتای پێبێت، گەلی ئەمەریکا خوازیاری کۆتای پێهێنانی شەڕەکەیه، ئەمانه فشار لەسەر ئۆباما دروست دەکەن، ئەگەر له کاتی کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکادا شەڕی ناوخۆ له عێراقدا بەرپابێت، ئەوا فەرمانده سەربازییەکان داوای مانەوەی ئەم هێزانه له ئۆباما دەکەن، به تایبەتی ئەگەر ئەو شەڕی ناوخۆییه ئێران و عەرەبستانی سعودیەی تێوەبگلێت، واته ئاکامی ئیقلیمی هەبێت. واته ئەگەر توندوتیژییەکی گەوره لەعێراقدا سەرهەڵبدات، ئەوا مشت و مڕێکی گەوره له ئەمەریکا دروست دەبێت لەبارەی ئەوەی ئایا دەبێت درێژه به کشاندنەوەکه بدەین یان بمێنینەوه، که من ناتوانم پێشبینی ئەوەبکەم چ لایەك لەم مشت و مڕەدا سەرکەوتودەبێت. لەبەر ئەوەی من پێم وایه فەرمانده سەربازییەکان نایانەوێت پاشەکشەبکەن ئەگەر تێکڕای ئەو دەستکەوتانەی بەدەستییان هێناوه لەدەست بچن.

*** هەرێمی کوردستان بەشێکی سەقامگیره له عێراقدا، بەڵام ئەگەر عێراق بگەڕێتەوه بۆ حوکمی دیکتاتۆری ئەوا دەسەڵاته مەحەلییەکان که له دەستووردا دانیان پێدانراوه دووچاری مەترسی دەبنەوه. پرسیارەکه ئەوەیه له کاتێکدا کورد نایەوێت دەستکەوتەکانی لەدەست بدات و عێراق بگەڕێتەوه بۆ حوکمی دیکتاتۆری، ئایا چۆن دەکرێت هاوپەیمانێتییەکان له عێراقدا پێکبهێنرێن؟**

- ئەوه پرسیارێکی قورسه، لەبەر ئەوەی کوردەکان ئۆتۆنۆمی خۆیان هەیه، هەرێمی کوردستان له بەشەکانی دیکەی عێراق سەقامگیرتره و هەوڵدەدات له سەرچاوه سروشتییەکانی خۆی سوودمەند بێت و ناکۆکی هەیه لەگەڵ حکومەتی مەرکەزی لەسەر چارەنووسی کەرکوك، بەڵام من پێم وایه جیابوونەوه و جاڕدانی سەربەخۆیی لەلایەن کوردەکانەوه بەرەوپێشچوونێکی خراپ دەبێت، لەبەر ئەوەی کێشەگەلێکی زۆر لەگەڵ وڵاتی ئێران و تورکیادا دروست دەکات.

*** له حاڵەتی سەرهەڵدانەوەی دیکتاتۆریەت و توندوتیژی له عێراقدا، له دوای کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا لەم وڵاتەدا، ئایا ئەمه نابێته مایەی کارەسات لەسەر پێگەی ئەمەریکا له جیهاندا، هەروەك ئەوەی له دوای شەڕی ڤێتنامەوه بەدیمان کرد؟**

- به دڵنیاییەوه ئەمه دەبێته مایەی کارەسات بۆ عێراق و

●●●

مالیکی و سەدر هاوڕان لەسەر خستنەگەڕی هەوڵوکۆششەکان بۆ بنیاتنان و پێکهێنانی حکومەتێکی مەرکەزی بەهێز له بەغدا

●●●

●●●

دەبێت چاوەڕێی بکەین و بزانین ئایا مالیکی هەڵدەستێت به ئاوێتەکردنی پارته سوننییەکان و یاسای نەوت و غاز تێدەپەڕێنێت که به شێوەیەکی عادیلانه داهاتی نەوت دابەش بکات

●●●

بۆ تێکڕای ناوچەکە، لەبەر ئەوەی ژمارەیەکی زۆری خەڵك کوژراون کە دەبێت کۆتای پێبهێنرێت. من پێم وایە دەبێت لە عێراقدا هاوسەنگییەك لە نێوان هەرێم و حکومەتی مەرکەزیدا دروست بکرێت، عێراقییەکان بە حکومەتێکی مەرکەزی چەشنی حکومەتە مەرکەزییەکەی سەددام رازی نابن، هەروەها من لەو باوەڕەدانیم ئەمە لە عێراقدا روودات، لەبەر ئەوەی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان ئەوەی خستەڕوو کەلەمەودا ئەنجومەنی پارێزگاکان دەسەڵاتی راستەقینەیان دەبێت. کەواتە دەبێت لەپەرلەمانی عێراقدا کار بۆ گەیشتن بە سازش و چارەسەری مام ناوەندی بکرێت، ناکرێت هەموو لایەك تێکڕای داواکارییەکانیان بۆ جێبەجێ بکرێت، بۆ نموونە لە کێشەی کەرکوکدا کوردەکان ناتوانن تێکڕای داواکارییەکانیان بهێننەدی، بە هەمان شێوە عەرەبەکانیش، دەبێت هەموو لایەك ئەو راستییەیان لەبەرچاو بێت کە تەنها دەتوانن بەشێك لە ئامانج و داوکاریەکانیان بهێننەدی و دەست لە بەشێك لە ئامانجەکانیان هەڵبگرن، ئەگەرنا بارودۆخە ئاڵۆزەکە بەردەوام دەبێت. ئەمەریکا چەندین کێشەی جیددی هەیە لە ئەفغانستان و پاکستان و بە دەست قەیرانێکی سەختی ئابوورییەوە دەناڵێنێت و ناتوانێت تەرکیزی سەرەکی لەسەر عێراق بێت، دەبێت بایەخ بە کێشەکانی دیکە بدات، لەبەر ئەوەی دەبێت عێراقیەکان لە نێو خۆیاندا بگەنە رێککەوتن و چارەسەر.

*** مێژووی خوێناوی عێراق ئەو راستییەی سەلماندووە کە تاکڕەویی و حوکمی کەمینە هۆکاری ئێش و ئازارەکانی عێراقییەکانن، حاڵی حازر د.مالیکی و حزبی دەعوە هەوڵی ئەوە دەدەن عێراق لەلایەن کەمینەیەکەوە حکومڕانی بکرێت و خوازیاری گەڕاندنەوەی حکومەتێکی مەرکەزی بەهێز و پێشێلکردنی دەستور دەکەن. بە پێی بیروبۆچوونی ئێوە، ئایا ئەمە تا چ رادەیەك دەبێتەهۆی دووبارەکردنەوەی مێژووی خوێناوی کودەتا سەربازییەکان لە عێراقدا؟**

- ئەوە یەکێکە لە ئەگەرەکان کە مالیکی دەسەڵاتێکی زۆر بەدەست بهێنێت، هەروەها بە پێچەوانەوە ئەگەری ئەوەش دەکرێت مالیکی لە لایەن سوپاوە بڕوخێنرێت، بەڵام هێشتا نازانرێت چ جۆرە هاوپەیمانێتییەك پێکدەهێنرێت بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری پارێزگاکان، یاخود ئایا هێشتا دەستکراوە بە پرۆسەی دروستکردن و پێکهێنانی ئەو هاوپەیمانێتییانە، مالیکی ئەوەندە دەنگی بەدەستنەهێناوە بۆ ئەوەی بتوانێت ببێتە دیکتاتۆر، هەروەها هەوڵی هاوپەیمانێتی دەدات لەگەڵ هەندێ لە خێڵە سوننییەکاندا لەبەر ئەوە حکومەتی مەرکەزی بە تەواوەتی شیعەکان باڵادەست نابن بەسەریدا، دواتر مالیکی ناسنامەیەکی نیشتمانی و عەلمانی بۆ لیستی دانا و ئەو پارتانەی پتر پشتییان بە بەرنامەیەکی ئاینی دەبەست درەئەنجامێکی باشیان بەدەست نەهێنا، وەك ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی. من پێم وایە دەبێت کوردەکان کار لەگەڵ شیعەکاندا بکەن بۆ تێپەڕاندنی یاسایەکی عادیلانەی نەوت و غاز کە سوننەکان بێ بەش نەکات، کە ئەمەش دەبێتەهۆی کۆتای هێنان بە یاخیگەری سوننەکان.

***دوا وتەت چییە؟**

- هیچ وڵاتێك ناتوانێت تا سەر بە ئاشتی بژێیت ئەگەر لایەنەکان سازش لەگەڵ یەکدا نەکەن، بڕوانە ئیسرائیل و فەلەستینییەکان، سەد ساڵی شەڕ لەگەڵ یەك دەکەن و یەکتری دەکوژن، بەڵام بێ ئەوەی سازش بکەن ناتوانن کۆتایی بە شەڕ بهێنن، لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکادا رەشپێست و سپیپێست و موسڵمان و مەسیحی و هیندی و چینی دەژین، ئەگەر نەتوانین سازش لەگەڵ یەك بکەن ئاشتی لە کۆمەڵگەکەدا جێگیرنابێت، عێراقیش لە ئەمەریکا دێرینترە و خەڵکەکەی بۆ ماوەیەکی زیاتر بەیەکەوە ژیاون، لەبەر ئەوە دەبێت ئەم راستییەیان لەبەرچاوبێت.

دەبێت لە عێراقدا هاوسەنگییەک لە نێوان هەرێم و حکومەتی مەرکەزیدا دروست بکرێت، عێراقییەکان بە حکومەتێکی مەرکەزی چەشنی حکومەتە مەرکەزییەکەی سەددام رازی نابن

دەبێت کوردەکان کار لەگەڵ شیعەکاندا بکەن بۆ تێپەڕاندنی یاسایەکی عادیلانەی نەوت و غاز کە سوننەکان بێ بەش نەکات، کە ئەمەش دەبێتەهۆی کۆتای هێنان بە یاخیگەری سوننەکان

جاسۆن كەمپڵ گەورە توێژەری ئامۆژگای برۆكینگز بۆ گوڵان:

ناكرێت كێشەكانی نێوان حكومەتی هەرێمی كوردستان و حكومەتی مەركەزی چارەسەر نەكرێن و ئەمریكا هێزەكانی بكێشێتەوە

■ ■ ■

جاسۆن كامبڵ و مایكل ئۆهالۆن ئەو دوو توێژەرن كە لە باسی دۆسیێی عێراقدا لە ئامۆژگای بە ناوبانگی برۆكینگز پێكەوە ناویان دێت و پێكەوە دیراسەت لەسەر بارودۆخی عێراق دەكەن و، لەسەر ئاستی هەموو ناوەندەكانی ئەمریكاش بە تایبەتی ئەنجوومەنی پەیوەندییەكانی دەرەوە، دیسان جاسۆن كامبل و مایكل ئۆهالۆن دەبنەوە هاوڕێ لەگەڵ كینس پۆلاك و دانیاڵ بایمەن و ستیڤن بیدل، هێڵە گشتییەكانی بارودۆخی عێراق و سیاسەتی ئەمریكا لە عێراقدا دیاری دەكەن، ئەم پۆلە توێژەرە كە لە چەندین ئامۆژگای جیاواز كاردەكەن، زۆر جار هەموویان لەسەر یەك مەسەلە كۆدەبنەوە، یان دوو دوو سێ سێ، بۆ نموونە وەك كارە هاوبەشەكانی كینس پۆلاك و دانیال بایمەن، كارە هاوبەشەكانی ئۆهالۆن وكامبل، یان كاری سێ قۆڵی وەك دواین وتاریان لە فۆرین ئەفێرز كە پۆلاك وئۆهالۆن و بیدل نووسیوویانە، ئەم پۆلە توێژەرە لە ئەمریكاوە شرۆڤەی بارودۆخی عێراق ناكەن، بەڵكو هەزاران میل دەبڕن و دێن بە یەك دوو مانگ لە عێراق دەمێننەوە و داتا و زانیاری سەر ئەرزی واقیع دەهێننەوە و پێكەوە كاری لەسەر دەكەن، لە ناوەڕاست و كۆتایی ساڵی ٢٠٠٨ گوڵان دووجار لەگەڵ پۆلاك و ئۆهالۆن و بیدل دوای گەڕانەوەیان لە عێراقەوە بۆ ئەمریكا دیمانەی تایبەتی كردووە، ئەمجارەش بۆ خوێندنەوەی بارودۆخی عێراق و ئایندەی سیاسەتی ئۆباما لە عێراقدا جارێكی دیكە جاسۆن كامپلی هێناوەتەوە دووان و ئەمەش دەقی لێدوانە تایبەتەكەی كامپلە بۆ گوڵان.

■ ■ ■

• لەم هەڵبژاردنانەدا هیچ لایەنێك نەیتوانی زۆرینەی دەنگەكان بەدەست بهێنێت، بە چەشنێك رێژەكە لە سەدا ٢٠ تێپەڕبكات، لەم روانگەیەوە ئایا دەتوانین بڵێین كە ئەم هەڵبژاردنانە هیچ جیاوازییەك لە عێراقدا دروست دەكەن؟

- من پێم وایە بەدەستنەهێنانی زۆرینەی دەنگەكان لەلایەن پارتێكی دیاری كراوەوە_ هەرچەندە بە شێوەیەكی گشتی لە بەرژەوەندی مالیكی بوون_ خاڵێكی ئیجابییە نەك سلبی، لەبەرئەوەی پارت و لایەنە جیاوازەكان ناچاری پێكەوەكاركردن و پێكهێنانی هاوپەیمانێتی دەكات، بە تایبەتی كە هەڵبژاردنە پەرلەمانییەكانمان لە پێشە، هەروەها ئەمە هەنگاوێكی گەورەبوو لە كامڵبوونی دەوڵەتی دیموكراسی لە عێراقدا، لەبەر ئەوەی ژمارەیەكی گەورەی كەسایەتی و لایەنە ركابەرەكان بەشدارییان تێداكرد، كە رەنگە پارتگەلێكی یەكگرتووتر لە ئایندەدا سەرهەڵبدەن كە تەنیا لەسەر بنەمای ئیتنێك یان ئاینێكی دیاری كراو دروست نەبووبێتن، ئەمەش كاریگەری و رەنگدانەوەی ئیجابی لێدەكەوێتەوە.

• ئەوەی مایەی نیگەرانییە ئەوەی زۆربەی دەنگەكانی بەدەست هێنا ئەو لایەنەیە كە بانگێشە بۆ مەركەزییەت دەكات، ئایا ئەمە مانای ئەوەیە عێراقییەكان دەنگییان بۆ مەركەزییەت داوە؟

- ئەو راستییەی كە ئەنجامی راپرسییەكانی چوار بۆ پێنج ساڵی پێش ئێستا ئاماژەیان بۆ ئەوەدەكرد كە زۆرینەی عێراقییەكان لەگەڵ بوونی حكومەتێكی مەركەزی و دژی دابەشبوونی ناوچەیی بوون بە تایبەتی بە پێی دابەشبوونی ئیتنی و تائیفییەكان، لە دەرئەنجامی ئەم هەڵبژاردنانەدا دەنگییان دایەوە. هەروەها ئەو دەستوورە هەمیشەییەی لە عێراقدا نووسرایەوە زۆرینەی شیعەكان، بە تایبەتی ئەنجوومەنی باڵای ئیسلامی و كوردەكان پشتگیرییان لێكرد، تێكڕای پێداویستییەكانی هاوڵاتییە عێراقییەكانی لەبەرچاونەگرت، لەبەر ئەوە بە رەچاوكردنی ئەم راستییە، من پشتگیری لە ئەنجامدانی گۆڕانكاری دەكەم لە دەستووردا بۆ ئەوەی خواست و ویستی تەواوی پێكهاتەكانی وڵاتەكە لە خۆبگرێت، بەڵام هەمواركردن

●●●

هەمواركردن و دەستكاریكردنی دەستوور بە چەشنێك نەبێت عەرەبەكان زاڵ و باڵادەست بن بەسەر دەوڵەتەكەدا و دەكرێت لەم رووەوە چارەسەرێكی مام ناوەندی بدۆزرێتەوە، كە ئەمەش سەختترین ئەركە رووبەرووی حكومەتی عێراق دەبێتەوە

●●●

دەستوور بە چەشنێك نەبێت عەرەبەكان زاڵ و باڵادەست بن بەسەر دەوڵەتەكـــەدا و دەكرێت لەم رووەوە چارەســـەرێكی مام ناوەندی بدۆزرێتەوە، كە ئەمەش سەختترین ئەركە رووبەڕووی حكومەتی عێراق دەبێتەوە.

● ماوەی دوو مانگە كێشـــەی هەڵبژاردنی سەرۆكی پەرلەمانی عێراق یەكلاكراوەتەوە و دەنگوباسی ئەوە لە ئارادایە كە هەوڵی لێســـەندنەوەی متمانە لە مالیكی دەدرێت، ئایا لەم بارودۆخەدا چۆن دەتوانرێت دووبارە هاوپەیمانییەكان رێكبخرێنەوە؟

- رەنگــە موبالەغــە لەو مەســـەلەیەدا كرابێت، بــە تایبەتی بەلەبەرچاوگرتنی دەرئەنجامــی هەڵبژاردنەكانی ئەم دواییە كە لــە بەرژەوەنـــدی مالیكیدابوو و ئەوەی خـــستەڕوو كە خەڵكی عێراق پشـــتگیری لەو كارانە دەكەن كە مالیكی ئەنجامی داون، یاخود ســـەرقاڵی ئەنجامدانییانە، نزیكەی ساڵ و نیوێك بۆ دوو ســـاڵ پێش ئێســـتا باس لە بەدیلی مالیكی دەكرا كە ئەندامی ئەنجوومەنی باڵای ئیسلامی بێت، بەڵام حاڵی حازر بە حوكمی دەرئەنجامەكانــی هەڵبژاردنەكانی ئەم داوییە رەنگە ئەمە زیاتر ببێتەهۆی ناســـەقامگیركردنی حكومـــەت و كەمتر ئەگەری روودانی هەیە. ئەوەی پەیوەندی بە دەستنیشـــانكردنی سەرۆكی پەرلەمانەوە هەیە، ئەوا ئەم مەســـەلەیە ئەو راستییەی خستەڕوو كە دابەشبوونی قووڵ هەیە لە نێوان پارتە عەرەبییە سوننەكاندا.

● بەڵام زۆر لە پسپۆڕان ئاماژە بەوەدەكەن ئاكامی هەڵبژاردنەكان ئاماژەیە بۆ دووبارەبوونەوەی شەڕی ناوخۆ، ئەمەریكاش خۆشحاڵە بــە ئەنجامی هەڵبژاردنەكان ئایا ئەمە بەو مانایەدێت ئەمەریكا بەشەڕی ناوخۆش خۆشحاڵدەبێت ؟

راگەیاندنێكی وورد نییە ئەگەر بڵێین ئەمەریكییەكان پیرۆزبایی سەركەوتنی شەڕی ناوخۆی عێراق دەكەن، خۆشبەختانە فەرماندە ســەربازییە مەیدانییەكان زۆر بە حـــەزەر و وورياييەوە مامەڵە لەگەڵ مەســـەلەی كەمكردنەوەی ژمارەی هێزەكانی ئەمەریكا دەكەن و ئەو راســـتییەیان لەبەرچاوە كە هێشـــتا كێشەگەلێكی چارەسەرنەكراو لە عێراقدا ماونەتەوە و دەبێت چاودێری چۆنیەتی راپەڕاندنی ئەركەكان بكەین لەلایـــەن عێراقییەكانەوە، لە كاتی كەمكردنـــەوەی هێزەكانی ئەمەریكا. ئەوەی پەیوەســـت بێت بە موقتەدا ســـەدرەوە ئەوا ئەو پاڵێوراوانەی كە پشتگیری لێدەكردن دەرئەنجامێكی باشـــتریان بەدەســـتهێنا لەوەی پێشبینی دەكران، بــەڵام من لەوە باوەڕەدانیم كە بتوانێت لەو ناوچانەدا كە ناوچەی نفوز و باڵادەســـتی خۆی بوون بتوانێت بە هەمان شێوەی رابردوو باڵادەســـت بێتەوە، ئەگەرچی بۆ چەندین ساڵی دیكە موقتەدا ســـەدر یەكێك دەبێت لە فاكتەرە سیاســـییەكان لە عێراقدا، بەڵام دڵنیانیم ئایا هەمان ئاســـتی ئەو هێز و دەسەڵاتەی دەبێت كە لە سەرەتای شەڕەكەدا هەیبوو.

● لەم دواییە جۆزێف بایدنی جێگری سەرۆكی ئەمەریكا داوای لە مالیكی كرد كێشە ناوخۆییەكانی عێراق چارەسەربكات، بەڵام مالیكی ئەم داواكارییەی بە دەستێوەردان لە كاروباری ناوخۆیی لێكدایەوە، پرســـیارەكە ئەوەیە بۆچی مالیكی نایەوێت پرۆسەی سیاسی لە عێراقدا سەركەوتوو بێت؟

- رەنگە مالیكی پتر پشـــت ئەســـتورتر بووبێت بە دەرئەنجامی هەڵبژاردنەكان و خۆی لە پێگەیەكی باشتردا ببینێت و زیاتر هەستیار بێت لە ئاست لێدوانەكانی بەرپرســـەكانی وڵاتە یەكگرتووەكانی ئەمەریكا دەربارەی چۆنییەتی رووبەڕووبوونەوە و چارەسەركردنی كێشـــە ناوخۆییەكانی وڵاتەكە، رەنگە مەســـەلەكە ئەوەنەبێت كە خوازیاری ئەوەنییە مەســـەلە سیاسییەكان چارەسەربكات، یاخود دەسەڵات خراپ بەكاربهێنێت، بەڵام ئەمە بە مانای ئەوەنییە كە نابێت چاودێری رەفتارەكانی بكرێت یاخود نابێت نیگەران بین لەم رووەوە، بەڵكو مەبەستی من ئەوەیە بە حەزەری بین و ووردبین لە لێكدانەوە و دەرئەنجامەكانمان لەم رووەوە.

● بــەڵام هەڵبژاردنەكانی عێراق ئاماژەبوون بەو راســـتییەی كە هەڵبژاردن دیموكراســـی دروســـت ناكات، لەبەر ئـــەوەی بوو بە ئامرازێك بۆ شەرعییەتدان بە مەركەزییەت و دیكتاتۆرییەت؟

- دەبێت لەم رووەوە بە حەزەر بین، عێراقییەكان رێگاچارەی زۆریان لە بەردەمدا بوو، كەسایەتی و لایەنگەلێكی زۆر لە ئارادابوون كە پتر مەیلی ناوچەگەرێتییان هەبوو، بەڵام زۆرینەی عێراقییەكان دەنگیان لە دژی ئەم لایەنانەدا، واتە ســـەرەڕای پێشێلكارییەكی سنووردار، زۆرینەی عێراقییەكان دەنگییان بۆ ئەو ئاراستەیە دا كە لەگەڵ پێكهێنانی حكومەتێكی مەركەزیدا بوون، بەڵام ئەمە بەو مانایە نایەت كە عێراقییەكان لەگەڵ گەڕاندنەوەی حكومەتێكی مەركەزین كە بە زەبری ئاگر و ئاسن حكومڕانێتی بكات. رەنگە ئەگەر لە ماوەی پێنج ساڵی داهاتوودا خزمەتگوزارییەكانی ئاو كارەبا دابین بكرێن و ئاســـتی ژیـــان و گوزەرانی هاوڵاتییان بە شـــێوەیەكی بەرچاو بەرزببێتەوە، ئەوا پاڵێوراوی جیاواز ببینین، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، ئەمە سەلماندنی ئەو بانگەشەیە نییە كە عێراقییەكان خوازیاری گەڕاندنەوەی حكومەت و دەســـەڵاتێكی مەركەزیـــن كە بـــە شـــێوەیەكی نادیموكراتی رەفتـــار بكات. هەروەها ئەگەر لـــە دەرئەنجامی هەڵبژاردنەكان لە پارێزگاكانی باشـــور بڕوانین، ئەو راســـتییە بەدی دەكەین كە ئەو پارتانەی پەرەیان بە ناوچەگەرێتی دەدا و پتر هەوڵی ســـەپاندنی یاســـا ئیسلامیەكانیان دەدا، دەنگێكی كەمتریان بەدەستهێنا، بە هەمان شێوە لە پارێزگای ئەنباردا كە زۆرینە سوننەیە تێدایە و بە هۆی بەشـــدارینەكردنییان لە هەڵبژاردنەكانی پێشودا، پەراوێز كرابوون، توانییان نوێنەرایەتییەكی زیاتر بەدەســـت بهێنن لە ئەنجوومەنی

●●●

ئەگەر لە دەرئەنجامی هەڵبژاردنەكان لە پارێزگاكانی باشور بڕوانین، ئەو راستییە بەدی دەكەین كە ئەو پارتانەی پەرەیان بە ناوچەگەرێتی دەدا و پتر هەوڵی سەپاندنی یاسا ئیسلامیەكانیان دەدا، دەنگێكی كەمتریان بەدەستهێنا

●●●

ئەو پارێزگایەدا و تا رادەیەك هاوسەنگییەكە راست بكەنەوە.

***مێژووی خوێناوی عێراق ئەو راستییەی سەلماندووە كە تاكڕەوی و حوكمی كەمینە هۆكاری ئێش و ئازارەكانی عێراقییەكانن. حاڵی حازر، د.مالیكی و حزبی دەعوە هەوڵی ئەوە دەدەن عێراق لەلایەن كەمینەییەكەوە حكومڕانی بكرێت و خوازیاری گەڕاندنەوەی حكومەتێكی مەركەزی بەهێز و پێشێلكردنی دەستور دەكەن، بە پێی بیروبۆچوونی ئێوە، ئایا ئەمە تا چ رادەیەك دەبێتەهۆی دووبارەكردنەوەی مێژووی خوێناوی كودەتا سەربازییەكان لە عێراقدا؟**

- ئەوە راستە كە ئەگەر لە رووی ژمارەوە لە ئەندامانی پارتی دەعوە بڕوانین، ئەوا حزبی دەعوە حزبێكی كەمینەیە، ئەگەرچی شیعەكان زۆرینەی عێراق پێكدەهێنن ئەگەر لە گۆشەنگایەكی تائیفییەوە بڕوانین، بەڵام هەر ئەمەش لە بنەڕەتدا بووە هۆی ئەوەی مالیكی بۆ پۆستی سەرۆك وەزیران دەستنیشان بكرێت، لەبەر ئەوەی لێكدانەوەكە لەو كاتەدا بەو شێوەیەبوو كە مالیكی لە حزبێكی بچووكە و ئەگەر لە ئەدای ئەم كەسایەتییە نارازیبین دەتوانین بە ئاسانی دەستی پێ لە كاربكێشینەوە، نەك كەسێك لە ئەنجوومەنی باڵای ئیسلامی یان رەوتی سەدر كە دەبوونە سەرۆك وەزیرانێكی زۆر بەهێز و دەسەڵاتدار. بەڵام هەروەك پێشتر ئاماژەم پێكرد بە پێی راپرسییەكان و بە پێی دەرئەنجامەكانی ئەم هەڵبژاردنەی دواییە، عێراقییەكان خوازیاری گەڕاندنەوەی دەسەڵاتی مەركەزین، بەڵام نەك دەسەڵاتێك بە دەستێكی ئاسنین حكومڕانێتی بكات و كوردەكان لەم رووەوە مافی خۆیانە نیگەران بن و چاودێری بارودۆخەكە بكەن، بەڵام من پێم وانییە ئەمە بە شێوەیەكی حەتمی سەردەكێشێت بۆ سەرهەڵدانی دەسەڵاتێكی شمولی و تاكڕەوی بە چەشنی سەددام.

***هەرێمی كوردستان بەشێكی سەقامگیرە لە عێراقدا، بەڵام ئەگەر عێراق بگەڕێتەوە بۆ حوكمی دیكتاتۆری ئەوا دەسەڵاتە مەحەلییەكان كە لە دەستووردا دانیان پێدانراوە دووچاری مەترسی دەبنەوە. پرسیارەكە ئەوەیە لە كاتێكدا كورد نایەوێت دەستكەوتەكانی لەدەست بدات و عێراق بگەڕێتەوە بۆ حوكمی دیكتاتۆری، ئایا چۆن دەكرێت هاوپەیمانێتییەكان لە عێراقدا پێكبهێنرێن؟**

- ئەوەی ئێوە ئاماژەی بۆ دەكەن تەواو راست و دروستە، هێشتا

كێشەگەلێكی چارەسەرنەكراو لە عێراقدا هەن و چاوەڕێ یەكلاكردنەوە دەكەن، بە تایبەتی ئەوەی پەیوەندی هەیە بەو ناوچانەی كێشە و ناكۆكییان لە سەرە لە نێوان حكومەتی مەركەزی و حكومەتی هەرێمی كوردستاندا، كە چەند بەشێكی پارێزگای موسڵ و دیالە و خودی پارێزگای كەركوك دەگرێتەوە و دەبێت ئەم كێشانە چارەسەربكرێن و ناكرێت بە بەردەوامی دوابخرێن، لەبەر ئەوەی سەركەوتنی عێراقێكی سەرقامگیر تا راددەیەك زۆر دەوەستێتەسەر چۆنییەتی چارەسەركردنی ئەم كێشانە. من پێم وایە لەم رووەوە نوێنەری نەتەوە یەككگرتووەكان، ستیڤن دی مستۆرا لەم رووەوە كارێكی باشی ئەنجام داوە لەوەی توانیوویەتی لایەنە ناكۆكییەكان پێكەوە كۆبكاتەوە بۆ گفتوگۆكردن لەسەر ئەم كێشانە و كردنی نەتەوە یەككگرتووەكان بە گەمەكارێكی گرنگ لەم مەسەلەیەدا، بەڵام ئایا تا چەند هەوڵ و كۆششەكان سەركەوتوو دەبن، ئەوا دەبێت چاوەڕێی بكەین و دەرئەنجامەكەی ببینین.

*** لە حاڵەتی سەرهەڵدانەوەی دیكتاتۆرییەت و توندوتیژی لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، لە دوای كشانەوەی هێزەكانی ئەمەریكا لەم وڵاتەدا، ئایا ئەمە نابێتە مایەی كارەسات لەسەر پێگەی ئەمەریكا لە جیهاندا، هەروەك ئەوەی لە دوای شەڕی ڤێتنامەوە بەدیمان كرد؟**

- ئەمە یەكێكە لە كێشە گەورەكان و داڕێژەرانی سیاسەتی ئەمەریكای سەرقاڵكردووە كە ئایا لە حاڵەتی كشاندنەوەی ژمارەیەكی گەورەی هێزەكاندا چ بارودۆخێك دروست دەبێت لە عێراقدا، بۆ نموونە باس لەوە دەكرێت كە تەنها ٣٠،٠٠٠ بۆ ٤٠،٠٠٠ سەربازی ئەمەریكی پاشەكشەیان پێبكرێت و یەكێكی وەك جەنەراڵ ئۆدیرنۆ پێی باشترە تا ساڵی ٢٠١٤ ئەو هێزانەی ئەمەریكا لە عێراقدا بمێننەوە كە ئەركیان شەڕ و رووبەڕووبوونەوەی سەربازی نییە، بەڵكو مەشقپێكردن و دابینكردنی پشتیوانی لۆجیستییە. من پێم وایە توانا و ئەدای هێزە ئەمنییەكانی عێراق بە شێوەیەكی بەرچاو پەرەیان سەندووە، بەڵام كەس دڵنیانییە رەوتی رووداوەكان بە چ ئاراستەیەكدا دەڕوات، ئەگەرچی من لەو باوەڕەدانیم كە بارودۆخەكە بە چەشنی ساڵی ٢٠٠٦ و ٢٠٠٧ ئاڵۆزبێت، بەڵام ئەگەری ئەوە لە ئارادایە بەرەو خراپبوون بچێت و ئەوە سروشتی هەر كشانەوەیەكە كە ناتوانرێت پێشبینی بكرێت دواتر چی روودەدات، بەڵام دەبێت كاربكرێت بۆ ئەوەی حكومەتی عێراقی بتوانێت بە شێوەیەكی یاسا و نیزام بسەپێنرێت كە نەبێتەهۆی جۆشدان و قوڵكردنەوەی توندوتیژی.

*** دوا وتەت چیە؟**

من پێم وایە ئەو هەڵبژاردنانەی لە چواردە پارێزگای عێراقدا روویاندا، لە بەشێكی زۆریدا هەڵبژاردنێكی ئازاد و عادیلانە بوون و هەنگاوێك بوون بە ئاراستەی راست و دروستدا. راستە زۆر كەس لە ئەمەریكا پتر نیگەران و سەرقاڵن بە بارودۆخی ئەفغانستان و پاكستانەوە، بەڵام هێشتا دەبێت پشتیوانی لە حكومەتی عێراق بكرێت بۆ چارەسەركردنی كێشەكانی ئەو وڵاتە و من دڵنیام كە زۆرێك لە سیاسەتمەدارانی ئەمەریكا هۆشیارن بەم كێشانە كە تەنها كێشەی كەركوك و ناوچە كوردییەكان لە خۆناگرێت و چەندین گیروگرفتی دیكەش لە ئارادان.

عێراقییەكان خوازیاری گەڕاندنەوەی دەسەڵاتی مەركەزین، بەڵام نەک دەسەڵاتێک بە دەستێکی ئاسنین حکومڕانێتی بکات و کوردەکان لەم رووەوە مافی خۆیانە نیگەران بن و چاودێری بارودۆخەکە بکەن

داڤید رۆمانۆ بۆ گوڵان:

کاتێک لە ڕەفتارەکانی مالیکی دەڕوانین هیچ نیازێک بەدی ناکەین بۆ ڕێزگرتن لە ماددەی ١٤٠ و گەیشتن بە چارەسەرێکی مامناوەندی لەگەڵ هەرێمی کوردستان

پرۆفیسۆر داڤید رۆمانۆ پسپۆر و تایبەتمەندە لەسەر بارودۆخی سیاسیی عێراق و کێشەی کورد لە عێراق و تورکیا و هەروەها پسپۆریشە لەسەر چۆنییەتی چارسەرکردنی کێشەی کەرکوك و چەندین جاریش سەردانی عێراقی کردووە و سەردانی کەرکوکیشی کردووە، سەبارەت بەرەوشی ئێستای عێراق و چۆنییەتی دارشتنەوەی نەخشەی سیاسیی عێراق پەیوەندیمان بە پرۆفیسۆر رۆمانۆ کرد و بەمجۆرە بۆ گوڵان هاتە ئاخاوتن.

کاتێک لە ڕەفتارەکانی مالیکی دەڕوانین هیچ نیازێک بەدی ناکەین بۆ ڕێزگرتن لە ماددەی ١٤٠ دەستووری هەمیشەی عێراق و گەیشتن بە چارەسەرێکی مامناوەندی لەگەڵ هەرێمی کوردستان

• ئێوە بێجگە لەوەی تایبەتمەندن لەسەر کێشەی عێراق، سەردانی عێراقیش دەکەن، ئایا لەم باردۆخەدا ئایندەی عێراق چۆن دەبینیت؟

- لە راستیدا من لەلایەك گەشبینم و لە لایەك نیگەرانم، راستە بارودۆخی ئەمنی بەرەوپێشچوونێکی بەرچاوی بەخۆیەوە بینیوە، بەڵام کاتێك لە رەفتارەکانی مالیکی دەڕوانین هیچ نیازێك بەدی ناکەین بۆ رێزگرتن لە مادەی ١٤٠ دەستووری هەمیشەی عێراق و گەیشتن بە چارەسەرێکی مامناوەندی لەگەڵ هەرێمی کوردستان و لەسەر ئەو ناوچانەی ناکۆکیان لەسەرە.

• ئەی خوێندنەوەت بۆ هەڵبژاردنی پارێزگاکان، ئایا چۆن ئاکامی هەڵبژاردنەکان دەخوێننەوە؟

- ئەوەی لە ئەنجامە بەراییەکانەوە بەدیم کرد، ئەوەبوو کە رەوتە نەتەوەییەکان ریژەی دەنگەکانیان زیادکرد، مالیکی توانی رێژەی دەنگەکانی زیاتر بکات و پێگەی خۆی لە بەسرەدا باشتربکات، هەروەها ئەو پارتانەی زیاتر لە ئێرانەوە نزیك بوون باجیاندا، لەبەر ئەوەی پەیامی دەنگدەرەکان ئەوەبوو کە دەیانەوێت حکومەتەکەیان عێراقی بێت نەك ئێرانی.

• ئەوەی ئاشکرایە هیچ لایەنێك زۆرینەی دەنگەکانی بەدەست نەهێناوە، ئەمەش لایەنەکانی ناچاردەکات هاوپەیمانێتی پێکبهێنن، پرسیارەکە ئەوەیە بەلەبەرچاوگرتنی مێژووی پڕ لە خوێنڕێژی عێراقییەکان ئایا چۆن دەتوانن هاوپەیمانێتیەکی سەرکەوتوو پێکبهێنن؟

- لە سیستەمە سیاسییەکانی وڵاتانی وەك ئیسرائیل و ئیتاڵیادا پارتەکان ناچاری پێکهێنانی هاوپەیمانێتێن بۆ دروستکردنی حکومەت، لە عێراقیشدا بەلەرچاوگرتنی مێژووی ئەم وڵاتە کە حکومەتی مەرکەزی حکومڕانی تێداکردووە، ئەوا پێکهێنانی هاوپەیمانێتی زەمانەتێکی زیاترە نەك بوونی تەنیا حزبێکی گەورە، لەبەر ئەوەی پارتە بچوکەکان ناچاری سازشکردن دەبن لەگەڵ یەکدا. لە راستیدا بە حوکمی ئەوەی سیستەمە سیاسییەکە لە عێراقدا نوێیە، ئەوا عێراقییەکان پێویستیان بەوە هەیە دەست و پەنجەی لەگەڵدا نەرم بکەن و ئەمەش پێویستی بە کاتە، بۆ نموونە دەبێت لەسەر ئەوە رێکبکەون بۆ یەکلاکردنەوەی کێشە و ناکۆکییەکانی نێوانیان پەنا بۆ توندوتیژی نەبەن. فێربوونی هونەرەکانی گفتوگۆ و دانووستان لە بەرژەوەندی هەمولایەکدایە بەتایبەتی کەمینەکان.

• مالیکی هەوڵی بەهێزکردنی حکومەتی مەرکەزی و پێشێلکردنی دەستوور دەدات، کە ئەمەش سەردەکێشێت بۆ تاکڕەوی، ئایا ئایندەی عێراق چی دەبێت ئەگەر حکومەتێکی مەرکەزی بگەڕێنرێتەوە و سوپا باڵادەست بێت تێیدا؟

- من پێموایە دەبێت تێکڕای پارت و لایەنەکان بە بەشداری کارا و چالاکانەیان رێگە لەم هەوڵەبگرن، لە هەڵبژادنەکانی ئەم دواییەدا مالیکی زۆرینەی دەنگەکانی بەدەست نەهێنا بۆ ئەوەی بانگەشەی ئەوەبکات پاڵپشتی خەڵکی عێراقی بەدەستهێناوە بۆ ئەوەی حکومەتێکی مەرکەزی بەهێز بنیات بنێت و دەستووری هەمیشەی وڵاتەکە پێشێل بکات.

***باشە ئەگەر حکومەتێکی مەرکەزی دیکتاتۆری لە بەغدا هەبێت و مالیکی مافە دەستوورییەکانی کورد پێشێل بکات، ئایا لەم حاڵەتەدا چ رێگاچارەیەك لەبەردەم کوردەکاندا دەمێنێتەوە بۆ ئەوەی بیگرنەبەر؟**

- **دوایین رێگاچارەی کوردەکان گەر بێتو مالیکی مافە دەستوورییەکانی کورد پێشێل بکات بریتییە لە جیابوونەوە لە عێراق**، رەنگە بارودۆخەکە وەك کۆماری تورکیای باکووری قوبرسی لێبێت، ئەگەر عێراق وەك دەوڵەت شکست بهێنێت، بەڵام ئەمە رێگاچارەیەکی پڕ لە مەترسییە بە تایبەتی مەترسی ئەمنی. لەبەر ئەوە دەبێت ئەم دوا رێگاچارەی خەڵکی کوردستان بێت نەك یەکەم رێگاچارە. بەڵام بەردەوام ئەم بارودۆخەی ئێستاش کە حکومەتی هەرێمی کوردستان کاروبارەکانی خۆی بەڕێوەببات و حکومەتی بەغداش ئەرکەکانی خۆی ئەدا بکات لە چوارچێوەی وڵاتەکەدا پێویستی بە سازشکردنی دوولایەنەیە هەیە لە لایەن هەردوو حکومەتەوە.

*** ئایا لە حاڵەتی کشانەوەی هێزەکانی ئەمەریکادا و گۆڕانی عێراق بۆ دەوڵەتێکی ئاینی و ئیسلامی، ئایا ئەمەریکا بە دۆڕاو شکستخواردو دانانرێت؟**

- بە دڵنیاییەوە، هەر لەبەرئەمەش پێویستە کوردەکان لە ناو وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکادا کار بۆ ئەوەبکەن کە گەل و حکومەتی ئەمەریکا لەو راستییە ئاگاداربکەنەوە کە ئەوان دۆست و هاوپەیمانی ئەمەریکان و هێشتا بارودۆخی عێراق لەرزۆکە و پێویستە ئەمەریکا ئەرکەکەی خۆی لە عێراقدا تەواوبکات و رێگانەدەن جارێکی دیکە عێراق بەرەو دیکتاتۆریەت بگەڕێتەوە.

بە حوکمی ئەوەی سیستەمە سیاسییەکە لە عێراقدا نوێیە، ئەوا عێراقییەکان پێویستیان بەوە هەیە رێکبکەون بۆ یەکلاکردنەوەی کێشە و ناکۆکییەکانی نێوانیان پەنا بۆ توندوتیژی نەبەن

بەرەو پێشەوەچوونی پەیوەندییەکانی نێوان تورکیا و هەرێمی کوردستان

بەرهەمی سیاسەتی راستیی، حکومەتی هەرێمی کوردستانە

گرنگی ئاساییبوونەوەی پەیوەندییەکانی هەرێمی کوردستان و تورکیا، لەو روانگەیەوە نییە کە حکومەتی هەرێمی کوردستان پەیوەندی دۆستانە لەگەڵ دراوسێکانی خراپە و بە ئاسایبوونەوەی پەیوەندییەکانی لەگەڵ تورکیا دەروازەییەکی لیدەکرێتەوە و لە گۆشەگیری رزگاری دەبێت، نەخێر هەرێمی کوردستان لە سایەی ئەو سیاسەتە راست و دروستەی لەلایەن سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە پیادەکرێت، هەموو پەیوەندی دۆستانە و بەرژەوەندی هاوبەشی لەگەڵ تێکرای دەوڵەتانی ئیقلیمی و دەوڵەتانی جیهان هەیە و رۆژ لەدوای رۆژیش کردنەوەی کونسلخانەی دەوڵەتان لە هەولێر روو لە زیادبوونە، لەم بوارەشدا تێگەیشتنیکی هاوبەش لە نێوان حکومەتی هەرێمی کوردستان و تەواوی دەولەتانی ئیقلیمی و جیهانی هەبووە بێجگە لە تورکیا، بۆیە سەرکەوتنی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە دروستکردنی تێگەیشتنی هاوبەش و چارەسەرکردنی کێشەکانی نێوان هەردوولادا بەرێگەی دیالۆگ نمونەیەکی تازەی حکومرانی و پەیوەندی دراوسێیانەیە لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا و ئەمە یەکەم جاریشە لە رۆژهەڵاتی ناوەراستدا کیانێکی سیاسیی هەوڵبدات ناوچەکە لە شەرو شۆر دووربخاتەوە و زمانی دیالۆگ بکاتە رێگە چارەسەری سەرەکی بۆ کێشەکان، بەرێز حوسێن گلیرچە کە بۆ ئەمە راپۆرتە تایبەت بە گوڵان قسەی بۆکردووین، ئاماژە بەوە دەکات بەرێز فیکرەت بیلا لە رۆژنامەی میللیەت زۆر راشکاوانە ئاماژەی بەوەکردووە کە ژەنراڵەکانی سوپا گەیشتونەتە قەناعەت کێشەکان بە شەڕکردنی چیاکان چارەسەر ناکرێت و دەبێت بگەرێنەوە بۆ زمانی دیالۆگ و لیکتیگەیشتن، ئەم گەیشتن بە قەناعەتەی ژەنرالەکانی تورکیا بەرهەمی ئەو دیپلۆماتییە لۆژیکانە و بەهێزەییە کە بەرێز نێچیرڤان بارزانی لە کاتی خۆئامادەکردنی ژەنراڵەکانی سوپا بۆ هێرشکردنە سەرهەرێمی کوردستان و وەرگرتنی تیشکی سەوز لە ئەمەریکا پیادەی کرد و لەو کاتەی ئەردۆگان لە واشنتۆن بوو بۆ ئەوەی تیشکی سەوز بۆ هێرشەکەی لە بوش وەربگرێت، بەرێز نێچیرڤان بارزانی ئاگاداری کردنەوە کە شەر هیچ ئاکامێکی نابێت و بەشەڕ و رێگە چارەی سەربازی ئەم کێشەیە چارەسەر ناکرێت و دەبێت هەموو لایەك بگەینە قەناعەت کە تەنیا چارەسەر رێگە چارەی دیالۆگ و لیکتێگەیشتنە، ئەمڕۆ دوای ئەوەی هەموولایەك خەریکە دەگەنە قەناعەت و دەنگۆی ئەوە هەیە لە کاتی سەردانی سەرۆکی تورکیا بۆ بەغدا سەردانی هەولێریش بکات، جێگەی خۆیەتی دەستخۆشی لەو هەوڵانە بکەین کە بەهێزی دبلۆماسییەت رووبەرووی دبلۆماسییەتی هێز بووە و سەرکەوتنی هێزی دبلۆماسییەتیش هەموو کات ئاشتی بەدوای خۆیدا دێنیت و ئاشوبی شەڕ دووردەخاتەوە، کە هێشتا رۆژهەڵاتی ناوەراست ماویەتی واز لە شەڕ بێنێت و پێشوازی لە ئاشتی بکات .

پرۆفیسۆر دۆغۆ ئیرگل ئوستادی زانستی سیاسەتە لە زانکۆی ئەستەنبوڵ و پسپۆڕ و تایبەتمەندە لەسەر کێشەی کورد لە تورکیا و خاوەنی ٢١ کتێبە کە سیانیان بە زمانی ئینگلیزی نووسیوە و چەندین دیراسەت و توێژینەوەشی لەسەر کێشەی کورد نووسیوە لەوانە مەسەلەی کورد لە تورکیا، ئەم دیراسەتەی بە زمانی ئینگلیزی لە گۆڤاری جۆرناڵ ئۆف دیموکراسی بڵاوکردۆتەوە کە زانکۆی جۆنس هۆپکینس لە ئەمەریکا دەریدەکات، هەروەها بەردەوامیش لە رۆژنامەکانی تورکیا لەسەرکێشەی کورد دەنووسێت و دووهەفتە جارێکیش ستوونێکی بە زمانی ئینگلیزی لە رۆژنامەی تودەی زمانی تورکە هەیە، سەبارەت بەم کێشەی کورد لە تورکیا و پەیوەندییەکانی نێوان تورکیا و هەرێمی کوردستان پرۆفیسۆر ئیرگل مجۆرە رای خۆی بۆ گوڵان دەربڕی:

دۆغۆ ئیرگل بۆ گوڵان:

ئەگەر توانیمان پەیوەندی ئابووری و بازرگانی دروست بکەین پەیوەندییە سیاسییەکان ئاسان دەبێت

•••

• پەیوەندی هەولێرو ئەنقەرە بەرەو بارودۆخێکی تازە دەچێت و ئێمە دەزانین کە حکومەتی تورکی پێویستە چەند هەنگاوێکی گرنگ بهاوێ بۆ بەرەوپێشەوەبردنی ئەم پەیوەندییە، هۆکارەکانی ئەم نزیکبوونەوەیەی نێوان تورکیا و حکومەتی هەرێم چین؟

- ئەمە بابەتی ئەوەیە کە تۆ چۆن لایەنەکەی تر دەخوێنیتەوە، ئەگەر هەستت کرد لەوانەیە جێگیربوونی وڵاتێك رادەکات، ئەوا خۆی لە خۆیدا تۆ فێڵ لە حزبەکەی تر دەکەیت، بەڵام ئەگەر هاوکاریکردنی قازانج بەخش بە هەردوولا هەبوو،چەند ریزێك لە هەردوو بابەتی ئابووری و سیاسی دا دەتوانرێ بنیاد بنرێ ئەوا تۆ بنیادنەر دەبی، حکومەتی تورکیا تا ئێستا بیری لەمە نەکردۆتەوە بۆ گونجاندنی بابەتی دووەمیان. بۆ ئەوەی کە چۆن لە کێشەی کوردی خۆی تێدەگات، تورکیا هەمیشە وا سەیری خەڵکی کوردی کردووە وەکو هاوڵاتی یەکسان بن لەگەڵ جیاوازییە کلتورییەکاندا. بەڵام کاتێ کوردی عێراق گەیشتن بە خودموختاری لە ئێراقدا و کۆمەڵگا دەستی پێکرد.تورکیا دەرەکی بە هەڕەشەییەکی سەرەکی کرد نەك تەنیا هەندێ کورد لە ئێراقدا، لەو راستییەوە کە کورد و تورك لەوانەیە لە چالاکی لەم جۆرەدا کاربکەن، بۆیە تا ئێستا پەیوەندییەکانی کوردی ئێراق و تورکیا ئاسایی نەبووەتەوە، لەبەر ئەو راستییەی کە تورکیا هێشتا کێشەی خۆی لە رووی ئایدۆلۆژی و سیاسییەوە چارەسەر نەکردووە.

*** سەرەڕای ئەمە دەبینین بەم دوایانە بەرپرسە گەورەکانی تورکیا سەردانی هەرێمی کوردستانییان کردووە و دانیشتن و کۆنفرانسییان لەگەر بەرپرسە گەورەکانی کوردستاندا بەستووە و دەبینین پێشکەوتنی لەسەر ئاستی سیاسی و ئابووری لێکەوتوەتەوە، بە بیروبۆچوونی تۆ تا چەند پێشبینی دەکرێ ئەم پەیوەندییە بەرەوپێشەوە بچێت، بەلایەنی کەمەوە وەزیری دەرەوەی تورکیا بتوانێت سەردانی کوردستان بکات هەروەك وەزیری دەرەوەی ئێران سەردانی کرد؟**

- هۆکاری ئەوە، تا ئێستا بیرکردنەوەییەکی گوماناوی هەیە لەوەی کە هەرێمی کوردستانی ئێراق چ جۆرە کاریگەرییەکی لەسەر کوردی تورکیا دەبێت، ئەم گوومانە تا ئێستا نەڕەویوەتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا دامەزراوەکانی تورکیا بەم دواییانە بڕیاریان داوە گەشە بە پەیوەندییەکی پۆزەتیف لەگەڵ کوردی ئێراقدا بدەن، بەڵام تا ئێستاش کاریگەری ئەوە لە تورکیادا هەیە سەبارەت بەوەی کورد نایەوێت ئەو پەیوەندییانە گەشە پێبدات، هۆکاری ئەمەش ئەوەیە تورکیا لە مامەڵەکردن لەگەڵ کوردی خۆی فەشەلی هێناوە.بەڵام لەبەرئەوەی کوردی عێراق پێویستی بەتورکیایە دەکرێ ئەم پێویستە بەسوود بێت بۆ تورکیا و ئەوە بەردەست بخات بۆ تورکیا هەر ئێستا سوودی ئابووری قوڵی هەبێت، بەڵام زیاتر کاریگەری سیاسی هەبێت لە هەرێمەکەدا.

*** لەم خاڵەدا وا هەست ناکەی کە سەردانی مەنووچەهەر موتەکی وەزیری دەرەوەی ئێران بۆ هەرێمی کوردستان پەیوەندی ئێرانی لەگەڵ کوردستاندا باشتر کردبێت، بۆیە ئەگەر عەلی باباجان زووتر سەردانی هەلێری بکردایە تورکیا پێش ئێران نەدەکەوت ؟**

-بەڵێ بەدڵنیاییەوە، هەرچەند پەیوەندیکردن بەرزتر بێت پەیوەندییە سیاسییەکان بەرزتر دەبێت لە نێوان دوو کۆمەڵگادا،لە نێوان تورکیا و کۆمەڵگای کوردیدا، من پێشبینی دەکەم کە سەرۆك وەزیرانی تورکیا سەردانی کوردستان بکات، بەڵام سەرۆك وەزیرانی ئێمە دەبێت گەشەپێدانی پەیوەندی زیاتر لەگەڵ حزبە کوردیەکان و کوردە پەرلەمانتارەکانەوە دەست پێبکات بە باشی، پێویستییان بە جوڵەی زیاتر هەیە لە ناوەوەی تورکیا بۆ باشکردنی پەیوەندی تورکیا و هەرێمی کوردستان.

• ئێمە وابیر دەکەینەوە کە تورکیا دەبێت خۆشحاڵ بێت بەوەی هەرێمی کوردستان دراوسێیەتی و حوکمێکی دیموکراسییانەیە و هەوڵ دەدات پەیوەندییە دەرەکییەکانی لەسەر بنەمای رێز و سوودی گشتی بەرێوە بەرێت، ئایا پێتوانییە کە ئەگەر تورکیا پاڵپشتی ئەم ئەزموونی دیموکراسییەتە لە هەرێمی کوردستانی ئێراقدا بکات ئەوا رۆڵێکی کاریگەر لە بارودۆخی دیموکراسیدا دەگێڕێت لە ناوچەکەدا؟

- ئەمە سیناریۆییەکی ئادیالیە، ئەمەریکییەکان لە دنیادا و لە ناو ئەمەریکاش بانگەوازی ئەوە دەکەن کە پاڵەوانی سەرەکی دیموکراسین، ئەگەر وڵاتێك لە ئەسڵدا باوەڕی بە دیموکراسی هەبێت ئەوا بە دڵنیاییەوە پاڵپشتی گەشەکردنی دیموکراسییەت دەکات، بەڵام ئەگەر وڵات تەنیا خەریکی ئاسایشی ناوخۆیی بێت.ئەوا دیکتاتۆرییەت لە دراوسێکانی

ئامادە دەكات و هاوكاری دیكتاتۆرییەت دەكات، من زۆر دڵنیانیم ئاخۆ توركیا پاڵپشتی دیموكراسییەتی كوردی دەكات یان نە . تەنیا ئەوەی كە كوردستانی ئێراق هەرەشە نەبێت لە توركیا و كاریگەری لەسەر ئەقڵی نەتەوەكانی توركیا نەبێت،كوردیش وەك بەشێك لە توركیا. كاتێ توركیا ئەمە لە هەرێمی كوردستان تێدەگات،ئەوە توركیا گوێ بەوە نادات كە دیموكراسی لە هەرێمی كوردستانی ئێراق هەیە یان نا.

*** ئێستا حكومەتی هەرێمی كوردستان لە لایەن بەرێز نێچیرڤان بارزانییەوە سەركردایەتی دەكرێت، سەرۆك وەزیران، لە كاتێكدا سوپای توركیا سنوورەكانی كوردستانی بڕیوەو ئۆپەراسیۆنی ئەنجامداوە، كاك نێچیرڤان بارزانی بانگهێشتی توركیای كردووە بۆ دانوسان و چارەسەركردنی كێشەكان بە شێوەیەكی ئاشتیانە، پێشبینی دەكرێ كە توركیا بە پۆزەتیڤ وەڵامی كاك نێچیرڤان بداتەوە، ئایا پێت وانییە كلتوری ئاشتی جێگای كلتوری توندوتیژی دەگرێتەوە؟**

- من لەگەڵ ئەم بۆچوونەم، بەڵام دەبینین كە كێشەی توركیا لەگەڵ كوردی ئێراق نییە بەڵكو لەگەڵ كوردی خۆیەتی، لەگەڵ چەكدارە كوردەكانی خۆیەتی، لەبەر ئەوەی نەیتووانیوە كێشەی كورد چارەسەربكات و دەستەی چەكدارەكان لە نێو كوردەكاندا هەڵوەشێنێتەوە، بۆیە لە كوردستانی ئێراق، باكوری ئێراقدا وادەردەكەوێت، بەڵام لە بنەڕەتدا كێشەكە لەگەڵ كوردستانی ئێراقدا نییە، بەڵكو لەگەڵ كوردی خۆیەتی، بەڵام بەداخەوە توركیا تا ئێستا هەوڵی جددی بۆ چارەسەركردنی ئەم كێشەیە نەداوە.

*** بمانەوێت یان نەمانەوێت هێزەكانی ئەمەریكا لە عێراق هەر دەكشێنەوە، زۆر مەترسی ئەوەهەیە كە حزبێكی ئیسلامی سەر بە ئێران لە حكومەتی ناوەندی بەغدا باڵادەست بێت، ئەمەش مانای ئەوەیە زەمینە خۆش دەبێت بۆ باڵادەستی ئێران لە عێراقدا، ئەوەی دەمێنێتەوە هەرێمی كوردستان دەبێت لە باكوری عێراق، بۆیە ئەگەر توركیا بایەخ بەم هەرێمە نەدات، لەوانەیە ئێران ڕۆڵی توركیاش لەم هەرێمە بگێڕێت، پرسیار ئەوەیە ئایا توركیا چۆن وادەكات ڕۆڵی لەم هەرێمەدا بمێنێت ؟**

-وەكو گوتم،پاڵپشتی كردنی هەرێمی كوردستان لەلایەن توركیاوە تا بە خودموختاری بمێنێتەوە لە چوارچێوەی ئێراقدا، ئەمە زۆر پێشبینیكراوە، توركیا پێویستە پاڵپشتی كوردستانی ئێراق و نوێنەرایەتییەكەی بكات و لە نزیكەوە بمێنێتەوە، بەڵام بەمەرجی یەكپارچەیی عێراق پارێزراو بێت، لەگەڵ كاریگەرییەتی زۆر كەمتری وڵاتە دراوسێكانی لەسەر كاروباری ناوخۆو، هەروەها توركیا دەتوانێت لەرێی پەیوەندییەكانی لەگەڵ هەرێمی كوردستانی عێراق لە كێشەی كوردی خۆشی باشتر تێبگات ، ئەمەش دەبێتە هۆكاری ئەوەی كورد لە هەردوو لای سنوور،لە ناو توركیاو لە دەرەوەی توخمێكی پاڵپشتییەكەر بێت بۆ گۆڕانی سیاسی و ئابووری، هەروەها كورد هۆكارێكی ئیجابیش دەبێت بۆ یەكپارچەیی ئێراق و هەرێمی كوردستان لە چوارچێوەی عێراقدا.

***لە بارەی بابەتی پەیوەندی ئابووری لە نێوان توركیا و هەرێمی كوردستانی ئێراق،بە پێی دەستوری ئێراقی هەرێمی كوردستان ڕێگە پێدراون كە نەوت بدۆزنەوە، و دەبینین كە ئەم هەرێمە زۆر دەوڵەمەندە لە سەرچاوە سروشتییەكانی وەكو غازو نەوت و تاكە دەروازە بۆ ناردنە دەرەوەی ئەم شتانە لە هەرێمی كوردستان توركیایە،توركیا چۆن دەتوانێ پەیوەندی ئابووری لەگەڵ كوردستاندا بەڕێوەبەرێت تا هەردوو لا سوود لەم بازرگانییە وەرگرن؟**

-ئەمە لایەنێكی زۆر زۆر فراوانە پێویستە حكومەتی توركی زۆر بایەخ بە هەرێمی كوردستان بدات و ناتوانینن ئەم فاكتەرە گرنگە وەلاوە نێن، بۆیە زۆرگرنگە لەسەر ئەم مەسەلەیە ڕاستەوخۆ قسە لەگەڵ توركیا بكرێت بۆئەوەی ئابووری هەردوولامان ئاوێتە بێت . لەبەرئەوەی كاتێ ئابووری ئاوێتە دەبێت سیاسەت دەبێتە بەرپرسیارەتییەكی گشتی، و هەریەكەیان بەرپرستر دەبێت لە سامان و ئاسایشی ئەویتر. لەم كاتی تەنگوچەڵەمە ئابووریەی جیهاندا.ئەگەر ئابووری توركیا نەوت و غاز بگوازێتەوەلە ئێراق ئەوە ئێراق تەنها ئابووژێتەوە،چونكە ئێراق دەتوانێت بە باشی شتەكانی بنێرێتە دەرەوە.بەڵام بەیەكەوە لەگەڵ توركیادا دەتوانن كاری باش بكەن، توركیا دەتوانێت هەوڵە ئابووریەكانی خۆی زیاتر لە هەرێمی كوردستاندا بخاتە گەڕ، پێموایە پەرەسەندنی ئابووری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا لە ئابووریەكی ئاشتیانە دەستپێبكات. ئەمە دەكرێ نموونە بێت بۆ هەرێمەكەو بۆ دنیاش.

• پارتی AKP كە ئێستا حكومەتی بەدەستەوەیە، نزیكەی ٧٠ پەرلەمانتاری كوردی هەیە، ئەمە بێجگە لە ٢٢ پەرلەمانتارە كوردە سەربەخۆكەی ناو پەرلەمانی توركیا، ئەوانیش پشتگیری سیاسەتی حكومەت دەكەن بۆ ئەوەی كێشەی كورد چارەسەربكرێت و پەیوەندی توركیا لەگەڵ هەرێمی كوردستانی عێراق ئاسایی بكرێتەوە، ئایا ئەگەر بەرێز ئەردۆگان هەنگاوی زیاتر بۆ ئاسایكردنەوەی ئەم پەیوەندیانە هەڵبگرێت، لە زۆر بواری ناوخۆ بە تایبەتی پشتگیری كورد بۆ AKP زیاتر نابێت ؟

-ئەمە ڕاستە.گومانی تیا نیە.ئەمە تەواو ئەوەیە كە من دەیڵێم.وەكو بەشێكی سەرەكی قسەكانم كە ئەمڕۆ گووتم. ئەگەر بتوانم سەردانێكی هەرێمی كوردستان بكەم لەنزیكەوە ڕاستیەكان ببینم لەوانەیە لە ستونەكەی خۆمدا بتوانم بینووسم. لە ڕۆژنامەی زەمانی ئەمڕۆدا ستونێكم هەیە لە چوارشەمان و یەك شەمماندا دەنووسم.دەكرێ لە داهاتوویەكی نزیكدا سەردانێك بكەم لەوانەیە لە بەهاردا، وە بێمە ئەو دەورەو چاودێری بكەم و زیاتر لە بارەی كوردستانی ئێراقەوە بنووسم و قسە بكەم.

*** ئەگەر شتێك مابێ بە خوێنەران و خەڵكی ئێمەی بڵێی؟**

-هیوای باشیتان بۆ دەخوازم.هەمەوو شتێك بكەن بۆ گەشەپێدانی خەڵكتان.باشترین وەبەرهێنانی كاریگەر گەشەپێدانی تاكەكانە، ئەگەر بتوانی گەشە بە مرۆڤ بدەیت ئەوە دەتوانی گەشە بە زۆر شتی تر بدەیت.ئابووری بەرهەمهێنانە لە لایەن مرۆڤەوە.

تا ئێستا پەیوەندییەكانی كوردی ئێراق و توركیا ئاسایی نەبووەتەوە، لەبەر ئەو ڕاستییەی كە توركیا هێشتا كێشەی خۆی لە ڕووی ئایدۆلۆژی و سیاسییەوە چارەسەر نەكردووە

دامەزراوەكانی توركیا بەم دواییانە بڕیاریان داوە گەشە بە پەیوەندییەكی پۆزەتیڤ لەگەڵ كوردی ئێراقدا بدەن، بەڵام تا ئێستاش كاریگەری ئەوە لە توركیادا هەیە سەبارەت بەوەی كورد نایەوێت ئەو پەیوەندییانە گەشە پێبدات

توركیا دەتوانێت لەڕێی پەیوەندییەكانی لەگەڵ هەرێمی كوردستانی عێراق لە كێشەی كوردی خۆشی باشتر تێبگات ، ئەمەش دەبێتە هۆكاری ئەوەی كورد لە هەردوو لای سنوور، لە ناو توركیاو لە دەرەوەی توخمێكی پاڵپشتییەكەر بێت بۆ گۆڕانی سیاسی و ئابووری

مومتازەر تۆرکۆن بۆ گوڵان:

نێچیرڤان بارزانی ئەو سیاسەتمەدارەیە کە بەهرەی لە چارەسەرکردنی کێشەکاندا هەیە

■ ■ ■

پرۆفیسۆر مومتازەر تۆرکۆن ئوستادی زانستی سیاسەتە لە زانکۆی غازی لە تورکیا و بەردەوامیش لە ڕۆژنامەکانی تورکیا دەنووسێت و یەکێکە لەو دەستەبژێرەی ڕوناکبیرەی تورک کە بڕوای بەچارەسەرکردنی کێشەی کورد لە تورکیا و هەروەها پەیوەندی دۆستانەی نێوان تورکیاو هەرێمی کوردستان هەیە، سەبارەت بە ئاستی ئەم پەیوەندییانەو چۆنییەتی چارەسەرکردنی کێشەی کورد لە تورکیا پرۆ فیسۆر تۆرکۆن بەمجۆرە بۆ گوڵان هاتە ئاخاوتن.

■ ■ ■

●●●

• بەڕای ئێوە هۆکاری بەرە و پێشەوە چوونی پەیوەندییەکانی نێوان تورکیا و هەرێمی کوردستان چین ؟

- بەڕای من ئەم نزیکبوونەوەیە یەك سەبەبی هەیە، ئەویش لە ڕێگایەکی ڕاستەوە بە یەکەوە گونجان و بەیەکەوە ئیشکردن هەست پێ دەکرێت، لەم لایەنەوە ئیدارەی هەرێمی کوردستانیش چەندین هەنگاوی هەڵگرتووە، تورکیاش ئەم هەنگاوانەی بینیوە، ئێستاش هەنگاوێکی ڕوون لە ئارادایەو ئەم هەنگاوانەش لە کۆتاییدا دەبێتە هۆکاری دروستکردنی بارودۆخێکی تازە، هەردووو لاش بەشێوەیەکی عاقڵانە خۆیان ئامادە کردووە بۆی و سەبەبەکەش ئەوەیە.

• ئایا ئەو لێکتێگەیشتنەی ئاماژەی پێدەکەیت لە هەردوولا بوونی هەیە، ئەگەر وایێت دەبێت ئاستەنگەکان زۆر کەمبووبنەوە ئایا پێتان وایە ئاستەنگەکان بەرەو پووکانەوە دەچن ؟

- من ئێستا زۆر گەشبینم و بە هیچ شێوەیەك هیچ بەربەستێك لەبەردەم لە یەکتر نزیکبوونەوە نابینم و بێگومان پەیوەندییەکان بەرەو باشتر دەچن، من لە نێوان هەردوولا، تورکیا لەگەڵ ئیدارەی هەرێمی کوردستان، بە هەموو مانایەکەوە پێموایە لەگەڵ یەکتری دەگونجێن، هەم لە بواری ئابووری و لە بواری کلتووری، لە بواری سیاسی و هەروەها لە بواری پەیوەندییەکانیش لە سەر ئاستی جیهان بە هەموو مانایەکەوە پێموایە جۆرە پێك گونجانێك دێتە ئاراوە، چونکە بۆ هەردوولا هەنگاوێکی هاوبەش و پێکەوە ئیشکردنێکی بەهێز دێنێتە ئاراوە، من پێموایە ئیدارەی هەرێمی کوردستان لەمە بە ئاگایەو هەست بە بارودۆخەکە دەکات و پێموایە تورکیاش گرنگی بە بارودۆخەکە دەدات و هەوڵ دەدات هەڵی بسوڕێنێت، چونکە ئێستا بارودۆخەکە لە گۆڕان دایەو ئیحتیمالی شەڕی کورد و عەرەب لە ئارادایە، کەرکوکیش وەکو بۆمبێکی چێنراوەو لە هەر کات و ساتێك بێت بە ناوچەکەدا دەتەقێتەوە، بۆیە پێویستە هەموو لایەنێك زۆر وریا بێت، لەم لایەنەوە تورکیا وریایی خۆی پیشانداوەو خستوییەتە ڕوو، لە ئەنجامدا من زۆر گەشبینم. کە وەزیری دەرەوەی تورکیا، و سەرۆك وەزیران و سەرۆکی کۆماری تورکیاش سەردانی هەولێر بکەن، بێگومان، ئەگەری ڕووداوانی ئەم سەردانانە لەوپەڕی بەرزیدایەو، ئەگەر ببێتە ڕاستیش گرنگییەکی ڕەهای دەبێت.

• ئاگاداری هیچ جۆرە ئامادەباشییەکی حکومەتی تورکیایت سەبارەت بەو هەنگاوە؟

- وەکو پلانێکی ئامادەکراو ئاگاداری شتێکی وەها نیم، بەڵام ئەم جۆرە سەردانانە لە خزمەت پەیوەندییەکانی نێوان هەردوو لا بە هیچ شێوەیەك جێگەی سەرسورمان نییە، چونکە لەمەودوا تورکیا بە شێوەیەکی فراوان کار بۆ باشترکردنی پەیوەندییەکانی لە ناوچەکە دەدات.

• بۆ پشتگیری ئەو بۆ چوونەی بەڕێزت، تورکیا خۆی بە وڵاتێکی دیموکراتی دەزانێت کەواتە دەبێت ئیدارەی دیموکراتی هەرێمی کوردستانیش جێگەی خۆشحاڵی بێت، تاچەند تورکیا ئەم ئامادەباشییەی تێدا دەبینرێت ؟

- بێگومان وایە، ئەوەی دەیڵێت ڕاستەو منیش پشتگیریت لێ دەکەم، دیموکراسییەتی ئیدارەی هەرێمی کوردستان لە خزمەتی ئاشتیدایەو، ئەم دیموکراسییەش پێویستی بە بەرەوپێشچوون هەیە، بەتایبەتی مافەکانی مرۆڤ و یاساکانی تریش پێویستە بەرەو شێوەیەکی دروستتر و باشتر ببرێت، تورکیاش بە تەجرەبەی دیموکراسی خۆی بێگومان لە پەیوەندییەکانی لەگەڵ هەرێمی کوردستان هەماهەنگی دەنوێنێت و وەك دوو دراوسێی دیموکراسی، دیموکراسییەکی بەهێز نیشان دەدەن، هەرێمی کوردستانیش کە خاوەنی ئیدارەیەکی دیموکراسییە بە بەرەوپێشبردن و گرنگی دان بە دیموکراسییەکەی خزمەتێکی باشی پەیوەندییەکان دەکات لەگەڵ تورکیا.

• حکومەتی هەرێمی کوردستان کە بەڕێز نێچرڤان بارزانی سەرۆکایەتی دەکات، لەو کاتەی سوپای تورکیا هێرشی دەکردە سەر هەرێمی کوردستان دەستی ئاشتی و دیالۆگی بۆ تورکیا درێژ دەکرد و داوای دەکرد کە کێشەکان بە چارەسەری سەربازی چارەسەر ناکرێن، ئایا ئەگەر ئێستاش تورکیا بە ئیجابیانە وەڵامی ئەم بانگێشەی بەڕێز نێچیرڤان بارزانی بداتەوە، کولتووری ئاشتی جێگەی کولتووری شەڕ ناگرێتەوە؟

- ئەوەی دەیڵێت بێگومان زۆر ڕاستە، ئێستاش بەرەو پێش چوون لە ئارادایەو، هەمیشە تەفزیل کردنی ئاشتی پێویستە لە هەموو کاتێکدا، پێویستە ڕێگاکانی شەڕو ئاژاوەو ناڵەی شەڕ بووەستێندرێت، ئەمەش بە یەکگرتن و هەماهەنگی دەبێت، لێرەشدا بەڕێز نێچیرڤان بارزانی هەوڵی زۆری داوەو، بێگومان ئەگەر نێچیرڤان بارزانی هەنگاوێك بێتە پێش لەم مەسەیەلەیە ئەوا لەبەرامبەردا تورکیا دە هەنگاو دێتە پێشەوە، چونکە ڕێگای توندو تیژی و شەڕکردن و پێکدادان قازانجی هیچ لایەکی تێدا نییە، بە تایبەتی لەم دوابیەدا ئیدارەی هەرێم لە مەسەلەی PKK زۆر بە ئاگاداری و وریایی ترەوە هەڵسوکەوتی کردەوە و تورکیاش وەك دەزانن لەم مەسەلەیەدا زۆر هەستیارە و نێچیرڤان بارزانیش لەبەرامبەردا لە خستنەڕووی ئەم مەسەلەیەو هەنگاوەکانی زۆر وریایە، تورکیاش بە زیادەوە مەمنونەو پشتگیری تەواو لە باشترکردنی پەیوەندییەکان دەکات، من ئەوە ڕاستییە دەڵێم لە تورکیا نێچیرڤان بارزانی وەك سیاسەتمەدارێکی لێهاتوو و حکومڕانێکی گرنگ و زۆر جددی ناسراوە و بێگومان نێچیرڤان بارزانی سیاسەتمەدارێکی زۆر کاریگەر و بە بەهرەیەو لە چارەسەری زۆر کێشەدا بەهرەکانی دەخاتە گەڕ، بۆیە لە تورکیاش نێچیرڤان بارزانی زۆر بە گرنگ دەژمێردرێت، پێموایە لە مەسەلە هەستیارەکان و مەسەلەکانی بونیادنانەوەی متمانە نێچیرڤان

بارزانی لای تورکیا ئەهمییەتی خۆی هەیە.

• کەواتە بە بانگێشتی رەسمی نێچیرڤان بارزانی لە لایەن تورکیاوە، ئایا بەرای ئێوە نابێتە چارەسەرکردنی هەموو کێشە ئاڵۆزەکان؟

- بێگومان وەك هەوڵێك لە لایەن حکومەتی تورکیاوە شتێکی زۆر سروشتییە، پێموایە زۆر پێویستە نوێنەرایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ئەنقەرە بکرێتەوەو، لە رێورەسمی کرانەوەکاندا ئامادەبوونیان پێویستە و یانیش بە شێوەی بانگێشی تر داوەتبکرێن بۆ تورکیا لەمرۆدا زۆر بە قووڵی پێویستە، چونکە لە لایەن تورکیاوە ئاماژەکان زۆر پۆزەتیڤن.

• بمانەوێت یان نەمانەوێت هێزەکانی ئەمەریکا لە عێراق هەر دەکشێنەوە، زۆر مەترسی ئەوە هەیە کە حزبێکی ئیسلامی سەر بە ئێران لە حکومەتی ناوەندی بەغدا باڵادەست بێت، ئەمەش مانای ئەوەیە زەمینە خۆش دەبێت بۆ باڵادەستی ئێران لە عێراقدا، ئەوەی دەمێنێتەوە هەرێمی کوردستان دەبێت لە باکووری عێراق، بۆیە ئەگەر تورکیا بایەخ بەم هەرێمە نەدات، لەوانەیە ئێران رۆڵی تورکیاش لەم هەرێمە بگێرێت، پرسیار ئەوەیە ئایا تورکیا چۆن وادەکات رۆڵی لەم هەرێمەدا بمێنێت؟

- ئەوەی دەیڵێت زۆر لە جێگای خۆیەتی، یەکەم شەرت بۆ ئەمەش پێویستە تورکیا بە هەموو شێوەیەك پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئیدارەی هەرێمی کوردستان باش بکات، هەروەها لە ناوخۆی عێراقیش کوردەکان لەگەڵ عەرەبە سوونییەکان سەبارەت بە کێشەکان بە تایبەتی لەسەر کەرکوك پێویستە بە رێگایەکی ئاشتیخوازانە وتوێژ و ئاخاوتن بکەن، تورکیاش وڵاتێکە کە پەیوەندییەکانی لەگەڵ عەرەبی سوونە بە گشتی زۆر باشە، لە نێو ئەمانەدا یەکپارچەیی خاکی عێراق و پاراستنی زۆر گرنگە، بەڵام پێویستە ئیدارەکەی بە شێوەیەکی تا بڵێی عادیلانە بێت و دەستووری عێراقیش پێویستی بە چەند چاککردنێك هەیە، لێرەدا بەشێویەکی گشتی تورکیا پێویستە رۆڵی چاکسازی بگێرێت لە بواری ئیستقراری و ئاشتییەوە وەك رۆڵێکی بەهێزی راستەقینە و بەهێز دەبێتە قازانجی کورد و عەرەب و تورك لە ناوچەکەدا.

ئێستا لە عێراقدا بارودخێك هەیە کە خۆی گرنگی بە کاروباری ناوخۆی دەدات، بەتایبەتی لە نێوان ئیدارەی بەغدا و ئیدارەی هەولێر سەبارەت بە ئاخاوتنەکان لەسەر مەسەلەی نەوت و سەرچاوەی سروشتی، تورکیا نایەوێت ببێت بە تەرەفێك، پێویستە لە نێوان بەغدا و هەولێردا بە شێوەیەکی ئاشتییانە هەر کێشەیەك لەسەر نەوت هەیە چارەسەربکرێت، و تورکیا نە لەگەڵ ئیدارەی هەرێمی و نە لەگەڵ ئیدارەی مەرکەزی هیچ کێشەیەکی لەسەر ئەمە نییە.

• پارتی AKP کە ئێستا حکومەتی بەدەستەوەیە، نزیکەی ٧٠ پەرلەمانتاری کوردی هەیە، پرسیار ئەوەیە بۆ هەنگاوی گەورەتر بۆ کێشەی کورد هەڵناگرێت هەتا پشتگیری زیاتری کورد بەدەست بهێنێت؟

• لێرەدا مەسەلەکە ئەوەنییە پشتگیری کوردەکان بۆخۆی زیاد بکات، کێشەی کورد لە تورکیا کێشەیەکی یەك لایەنی نییە، ئەمە پەیوەندییەکی بە کێشەی تیرۆرەوە هەیە، لێرەدا پێویستە خوێن رژان بووەستێت، دەنگی چەکەکان نەمێنن، کە گەیشتە ئەو رادەیەی خوێن بووەستێت و چەکەکان بێدەنگ بکرێن زۆر شت هەیە کە AKP لە کێشەی کورددا بیکات بۆ چارەسەرکردنی، لەسەرووی هەمووی، بریاردان بۆ لێبوردنی گشتی، هەروەها کێشەی خوێندن بە زمانی دایك کە تا ئێستادا لە تورکیادا لە ئارادایە، ئەمانە هەمووی چارەسەر دەکرێن، مەرجی سەرەکی بۆ چاککردن و هێنانەدی ئەمانە پێویستە خوێن رشتن بووەستێنرێت، چەکەکان رابگیردرێت، و AKP حزبێکە کە نوێنەرایەتی ٧٢ ملیۆن خەڵکی تورکیا دەکات، نوێنەرایەتی کوردەکانی تورکیا دەکات، ئەم حیزبە بەم شێوەیە بەردەوام دەبێت و بێگومان چارەسەرکردنی کێشەی کورد لە تورکیا چەندین ئەنجامی بەسوودی دەبێت، وەك ئەوەی ئەنجامێکی پۆزەتیڤیشی لەسەر پەیوەندییەکانی نێوان هەرێمی کوردستان و تورکیاش دەبێت،، من لێرەدا ئەو یارمەتییەی ئیدارەی هەرێمی کوردستان پیشانی تورکیایدا لەم مەسەلەیەدا بە تایبەتی مەسەلەی پەکەکە و لە مەسەلەی ئیشکردنیشدا زۆر بە گەورەیی دەنرخێنم و زۆر گرنگ بوون بەراستی، بێگومان پێگەی تورکی بەرامبەر بە ئیدارەی هەرێمی کوردستانیش دەگۆرێت لەسەر پەیوەندییەکان و ئەمەش خاڵێکی گرنگ بوو و تورکیا دێنێتە بارودۆخێکی تازەوە، لە بەرەوپێشبردنی پەیوەندییەکانی نێوان هەرێمی کوردستان و تورکیا ئەنجامێکی باشی دەبێت و لە کۆتایدا سوپاستان دەکەم و رێزو سلاوم هەیە بۆتان.

ئێستا بارودۆخەکە لە گۆران دایەو ئیحتیمالی شەڕی کورد و عەرەب لە ئارادایە، کەرکوکیش وەکو بۆمبێکی چێنراوەو لە هەر کات و ساتێک بێت بە ناوچەکەدا دەتەقێتەوە

لە تورکیا نێچیرڤان بارزانی وەک سیاسەتمەدارێکی لێهاتوو و حکومڕانێکی گرنگ و زۆر جددی ناسراوە و لە چارەسەری زۆر کێشەدا بەهرەکانی دەخاتە گەڕ

بولنت كیناش سەرنووسەری تودەی زەمان بۆ گوڵان:

لەبەر ئەوەی توركیا و هەرێمی كوردستان پێویستییان بەیەكە دەبێت هەردوولا هەوڵبدەن كێشەكانییان چارەسەر بكەن

بولنت كیناش سەرنووسەری رۆژنامەی تودەی زەمانی چاپی ئینگلیزییە لەتوركیا و یەكێكە لە رۆژنامەنووسە دیارەكانی توركیا و رۆژنامەی زەمانی توركیش یەكێكە لەو رۆژنامانەی كە بایەخێكی هێجگار گرنگ بە چارسەركردنی كێشەی كورد و ئاسایكردنەوەی پەیوەندییەكانی نێوان توركیا و هەرێمی كوردستان دەدات، گوڵان چەند جاری دیكە لەسەر مەسەلە پەیوەندارەكانی كورد و توركیا و هەرێمی كوردستان‌وتوركیا دیمانەی لەگەڵ بەرێز كیناش ئەنجامداوە، هەربۆیە كە ئێستاش هەستدەكرێت پەیوەندییەكانی نێوان هەرێمی كوردستان و توركیا پێدەنێتە قۆناخێكی پێشكەوتوو بە پێویستمان زانی رای بەرێزی وەربگرین ، ئەمەش دەقی وتووێژی گوڵانە لەگەڵ سەرنووسەری رۆژنامەی تودەی زەمانی توركی:

●●●

● پەیوەندییەكانی نێوان ئەنقەرە و هەولێر رۆژ لەدوای بەرەو پێشەوە دەچن ئایا چۆن ئەم بەرەو پێشەوە چوونە دەبینیت؟

- پەیوەندییەكانی نێوان توركیا و هەرێمی كوردستان بەم دواییە هەر لەبەرەو پێشچووندایە بە شێوەیەكی بەرچاو، بە تایبەتی لە هەفتەی رابردوو كۆبوونەوەییەكی گرنگ لە هەولێر لە نێوان دەستەبژێرێكی رۆشنبیری هەردوولا گرێدران، بە بڕوای ئەم كۆبونەوەیە پەیوەندیەكانی زیندوتر كردەوەو پێموایە ئەم جۆرە بەیەك گەیشتنانە خزمەتێكی زۆری پەیوەندی نێوان تورك و كورد دەكات. ئەمە نابێتە كۆبوونەوەی نێوان هەردوو خاك بە تەواوی، بەڵام لەسەر ئاستی دیپلۆماتی هەنگاوێكی گرنگ بوو و كاریگەری لەسەر نوێكردنەوەی پەیوەندییەكانی هەردوولا بەشێوەیەكی بەرچاو هەبوو.

● هاوكات سەردانی گەورە بەرپرسانی توركیاش بۆ هەرێمی كوردستان و كۆبونەوەیان لەگەڵ بەرپرسانی هەرێمی كوردستان، فاكتەرێكی دیكەی لێكتێگەیشتنە لە نێوان هەردوولادا، ئەمەش بۆتە هۆكاری ئەوەی كە پەیوەندییەكان لەسەر ئاستی سیاسیی و بازرگانی زیاتر بچنە پێشەوە، ئایا چەند پێشبینی دەكرێت، كە ئەم پەیوەندییانە بگەنە ئاستێكی لوتكە و لانی كەم وەزیری دەرەوەی توركیاش وەك وەزیری دەرەوەی ئێران سەردانی هەرێمی كوردستان بكات؟

- بەڕای من ئەم سەردانانە توانی لایەنی سایكۆلۆژی نێوان هەردوولای تێپەڕێنێت، چونكە بەڕای من لە نێوان هەردوولامتمانەیەكی ئەوتۆ نییە و مەسەلەكەش PKKەیە كە تا رادەیەك بە هەرێمی كوردستانەوە لكاوە و توركیا وا هەست دەكات لە هەرێمی كوردستانەوە پێشوازیان لێدەكرێت، بەڵام ئەمەش لە كانوونی یەكەمی ٢٠٠٧ەوە لە لایەن باكووری عێراقەوە بە شێوەیەكی بەرچاو ئەم هەڵسوكەوتە گۆڕانی بەسەر داهاتووە و ئێستا هەر هەواڵێك لە ناوچەكەوە دێت بە دڵخۆشییەوە پێشوازی لێدەكرێت ، هەربۆیە وەك دەبینین بەم دواییە پەیوەندییە دیپلۆماتییەكانی ئیدارەی كوردی لە باكووری عێراق لەگەڵ توركیا گەیشتۆتە ئاستێكی بەرزی بەرچاو، لەوەش گرنگتر كردنەوەی زیاتری چەندین ئەكادیمیا و كۆلیژ و دواناوەندی لەلایەن توركیاوە لە ناو هەرێمی كوردستاندا كە دواشتیش بریتی بوو لە كردنەوەی زانكۆی ئیشق كە ئێستا لە هەولێر كراوەتەوە، ئەم هەنگاوانە هۆكارن بۆئەوەی متمانە لە نێوان هەردوولادا دروست ببێتەوە لەو باوەرەشدام لە داهاتوویەكی نزیكدا ئەم متمانەیە دەگاتە ئاستێكی بەرزتر، لەم لایەنەشدا كۆبوونەوەی ئەبانت رۆڵی خۆی هەبووەو ئەمەش یەكەمجارە كۆبوونەوەی هاوشێوە لە نێوان هەردوولادا ئەنجامبدرێت و ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی كە پەیوەندییەكانی نێوان هاوڵاتیانی توركیا برا كوردەكانمان لە باكوری عێراق خێراتر بەرەو پێش بڕوات، و هەروەها ئەو كۆمپانیانەی ئاوەدانكردنەوەی توركی كە ئێستا لە باكوری عێراق بە كارن دەبێتە هۆی پتەوتركردنی پەیوەندییەكان.

هەر بۆیە من لێرەدا دەڵێم، پێویستە بەرپرسانی وەزارەتی دەرەوەی توركیا یان لەسەر ئاستی وەزیری دەرەوەی توركیا سەردانی هەولێر و سلێمانی بكەن، بەڵام لە هەمانكاتدا ئەم هەنگاوە پێویستی بە كەمێك كات هەیە، یانی پێویست دەكات پەیوەندییەكانی نێوان ئیدارەی باكوری عێراق و توركیا تۆزێك بەرەو باشتر و دروستتر بڕوات یانی سیاسەت و بیروبۆچوونی كوردی باكوری عێراق روون و ئاشكراتر بێت و ئەمەش زۆر یارمەتی توركیا دەدات و پێموایە ئەوكات وەزیری دەرەوەی توركیا دەتوانێت بەڕەسمی سەردانی هەرێم بكات.

● ئێستا دەبێت توركیا دڵی بەوە خۆش بێت كە یەكێك لە دراوسێكانی كە ئیدارەی هەرێمی كوردستانە و راستەوخۆ دراوسێی توركیا، ئیدارەیەكی دیموكراسییە و هەوڵدەدات لەسەر بنەمای رێزی هاوبەش و بەرژەوەندی هاوبەشی هەبێت، ئایا ئەگەر توركیا هۆكارێك بێت بۆ سەرخستنی ئەم ئەزموونە، رۆڵێكی كاریگەر لە دیموكراتییەتی ناوچەكە ناگێڕێت ؟

- پێموایە بەرەو پێشچوونی بارودۆخ و پەیوەندییەكانی توركیا لە ناوچەكە تەنیا پەیوەستە بە كێشەی PKKەوە و هیچ كێشەیەكی تر لە ئارادا نییە، یانی لەگەڵ كوردەكان بەتایبەتی بارزانی و تاڵەبانی و KDP و puk، توركیا لەگەڵ ئەمانە هەموویان پەیوەندی باشی هەیە، كەس نییە ئەوە نەزانێت، كە لەساڵانی ١٩٩٠ و ١٩٩١ ئەوەی سنووری بۆ ئێوە كردەوە توركیا بوو، ئەمەش مانای ئەوەیە ئێمە لەگەڵ دۆستە كوردەكانمان لە باكوری عێراق هیچ هۆكارێك نییە كە پەیوەندییەكانمان لەگەڵیان خراپ بێت تەنیا PKK نەبێت، ئەگەر ئیدارەی باكوری عێراق یارمەتی توركیا بدات لە چارەسەركردنی ئەم مەسەلەیە بێگومان دەبێتە دەستكەوتێكی گەورە بۆ دیموكراتییەتی

ناوچەکە و یارمەتیدەرێکیش بۆ چارەسەرکردنی کۆمەڵێك کێشەی ناوخۆی تورکیاش بە تایبەتی کە AKP دەیەوێت هەنگاوی باش بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لە تورکیا هەڵبگرێت، بەڵام ئەگەر لێرەدا باوەڕ بەیەکتریبوون نەبێت لە نێوان تورکیا و ئیدارەی باکوری عێراق ئەوا چارەسەری کێشەی کورد بۆ تورکیا ئەستەم دەبێت، بۆیە چارەسەرکردنی PKK هەم لە بەرژەوەندی ئیدارەی باکوری عێراقە بۆ چەسپاندن و پشتگیری کردنی دیموکراتییەکەی، وە هەروەها بۆ تورکیاش دەتوانێت کێشەی کورد، لەسەر ئاستی کلتوری، سیاسیی و کۆمەڵایەتی و نەژادی بە ئاسانتر چارەسەربکرێت.

● حکومەتی هەرێمی کوردستان کە بەڕێز نێچیرڤان بارزانی سەرۆکایەتی دەکات، لەو کاتەی سوپای تورکیا هێرشی دەکردە سەر هەرێمی کوردستان دەستی ئاشتی و دیالۆگی بۆ تورکیا درێژ دەکرد و داوای دەکرد کە کێشەکان بە چارەسەری سەربازی چارەسەر ناکرێن، ئایا ئەگەر ئێستاش تورکیا بە ئیجابییانە وەڵامی ئەم بانگێشەی بەڕێز نێچیرڤان بارزانی بداتەوە، کولتوری ئاشتی جێگەی کەلتوری شەڕ ناگرێتەوە؟

- پێویستە لێرەدا ئاگادار بین لەوەی کە دەبێت ئیدارەی باکوری عێراق بە تەواوەتی هەڵوێستی خۆی بەرامبەر بە PKK یەکلایی بکاتەوە، بێگومان سەردانی نێچیرڤان بارزانیش گرنگە و بە نرخە، بەڵام پێویستیشە مەسەلەی پەکەش یەکلاییبکرێتەوە، هێندەی من ئاگادارم بەم دواییەدا پرۆسەی سەربازی زۆر کەم بۆتەوە، جار جارە هەیە بەڵام کێشە نییە ئێستا، چونکە ئەوە لە لایەن ئیدارەی ئەمەریکی و ئیدارەی بەغداوە ڕێ پێدراوە کە لە شاخەکانی قەندیل و ناوچەکانی پرۆسەی سەربازی ئەنجامبدرێت ئەمەش پێموایە حەقێکی ئاساییە چونکە ئەو شوێنانە سەرچاوەی تیرۆرن، دوا شت ئەگەر بیرتان بێت ئەو هێرشەی کرایە سەر وێستگەی پۆلیس کە هێشتنەوەی ئەمەش بە بێ وەڵام ئەستەمە.

● بمانەوێت یان نەمانەوێت هێزەکانی ئەمەریکا لە عێراق هەر دەکشێنەوە، زۆر مەترسی ئەوەهەیە کە حزبێکی ئیسلامی سەر بە ئێران لە حکومەتی ناوەندی بەغدا باڵادەست بێت، ئەمەش مانای ئەوەیە زەمینە خۆش دەبێت بۆ باڵادەستی ئێران لە عێراقدا، ئەوەی دەمێنێتەوە هەرێمی کوردستان دەبێت لە باکوری عێراق، بۆیە ئەگەر تورکیا بایەخ بەم هەرێمە نەدات، لەوانەیە ئێران ڕۆڵی تورکیاش لەم هەرێمە بگێڕێت، پرسیار ئەوەیە ئایا تورکیا چۆن وادەکات ڕۆڵی لەم هەرێمەدا بمێنێت؟

- بێگومان لە ئیدارەی نوێی ئەمەریکادا ئیتر عێراق لە ئەولەویەتی سیاسەتی ئەمەریکا نەماوە، لە مایسی ٢٠١٠ش ئەمەریکا هێزەکانی لە عێراق دەکشێنێتەوە، لەم دواییەشدا ژمارەی میلیشیا عەرەبەکانی عێراق زیادیان کردووە، بۆیە لە عێراقێك کە هێزەکانی ئەمەریکا تازە لێ کشابێتەوە و عەرەبی میلیشیا تیایدا دەسەڵاتدار بێت تاکە دۆست بۆ کوردەکانی عێراق تورکیا دەبێت، هیچ شوێنێکی تر نییە و کوردەکانیش ئەمە دەزانن، بۆیە بەرەوپێشبردنی پەیوەندییەکانی نێوان هەردوولا بە پێویستی دەزانم و پێویستە هەردوولا بە یەکەوەو بەسەر کۆسپ و تەگەرەکاندا زاڵ بن، کەئەمەش تەنیا ئیشی تورکیا نییە بەڵکو بۆ دروستکردنی باوەڕی پتەو ئیدارەی باکوری عێراقیش دەبێت هەنگاو هەڵبگرێت، ئێمە بە هیچ شێوەیەك نامانەوێت تورکیا سەرچاوەی هەڕەشە بێت لە ناوچەکەو بێگومان ئێوەش ئەوەتان ناوێت، ئەگەر کێشەی لە نێوانمان نەمێنێت، بەرەوپێشچوونی پەیوەندییەکان و باشتربوونییان بە زووترین کات هەموو کەس دەیبینێت، یانی لێرەدا دەتوانم بڵێم کێشەی پەکەکە سەرەکییە لە بەینی هەردوولا، هەر کاتێك ئەمە چارەسەر کرا هەموو شتێك بەرەو باشی هەنگاو دەنێت. بەرامبەر بەمەش هەم تورکیا مەجبوورە لەبەر پێگەکەی لە ناوچەکە هەم ئیدارەی باکوری عێراقیش مەجبوورە بۆ ئەوەی زیاتر خۆیان بپارێزن و پشت بە تورکیا ببەستن، بۆیە هەردوو لا مەجبوورن کە کێشەکە چارەسەر بکەن.

● بەپێی دەستوری عێراقی هەرێمی کوردستانی عێراق ئەو مافەی هەیە کە بەدوای دۆزینەوەی نەوت بگەڕێت و نەوتەکەش بنێرێتە دەرەوە، واتە ئەم هەرێمە خاوەنی سەرچاوەیەکی گەورە نەوت وگازی سروشتییە و تەنیا ڕێگەشی بۆ ناردنە دەرەوەی ئەم نەوت وگازە تورکیایە، ئایا تورکیا چۆن دەتوانێت ئەم بەرژەوەندییە لەگەڵ هەرێمی کوردستان ڕێکبخات ؟

- من پێشتریش ئەمەم ووت کە باکوری عێراق پێویستی بە تورکیایەو، تورکیاش پێویستی بە باکوری عێراقە، تاکە ڕێگە بەرەو ئەوروپا بۆ باکوری عێراق تورکیایەو هیچ ڕێگایەکی تری نییە، بە هەمان شێوە تورکیاش لە پێداویستییەکانی ووزە ئاسانترین شوێن و پراکتیکترین شوێن بۆ تورکیا باکوری عێراقە کە پێداویستیەکانی لەمبارەیەوە لێ دەست بکەوێت، بۆیە باشترکردنی ئەم پەیوەندییانە هەم لەسەر ئاستی ناوچەکە و لەسەر ئاستی جیهانیش هەردوولا سوودمەند دەبن.

● ئەگەر دوا پرسیارمان ئەوە بێت ئایا هیچ ڕێگرێك دەبینی بۆ ئاسایی نەبوونەوەی پەیوەندییەکانی نێوان هەرێمی کوردستان وتورکیا؟

- نزیکەی ١٠٠٠ ساڵ دەبێت کورد و تورك وەك برا لەم هەرێمەدا ژیاون، لەوانەیە جار جارە هەندێك کێشەی بچووکیان هەبووبێت، بەڵام بناغەی پەیوەندییەکان برایەتی بووە، و هەمیشە ناتەبایی نێوان کورد و تورك شتێکی ئەوتۆ نەبووەو زۆر ئاسایی بووە. و پێم وایە ئێستاش ئەگەر ئەم کێشانە ئاسایی بکرێنەوە پەیوەندیی نێوان کورد و تورك وەکو خۆی لێدێتەوە، چونکە نە کورد دەتوانێت لە تورك جیا ببێتەوە، نە تورکیش دەتوانێت لە کورد جیا ببێتەوە، من خۆم بە ئەسڵ تورکم، بەڵام لە خێزانەکەمدا چەندین کوردمان هەیە، یانی کچمان داونەتێ و کچمان لێ هێناون، یانی ئەوە لە کاتی باو و باپیرانمانەوە وابووەو ئەمڕۆش هەر وایە، یانی ئەگەر کێشە سیاسییەکانی ئەمڕۆش چارەسەربکرێن، بە ئاشتی پێکەوە ژیان شتێکی زۆر ئاساییەو زۆر دەشێت و من پێم واییە ئەو برایەتییەی ١٠٠٠ ساڵە هەیە بێگومان هەر دەمێنێت و چاوەڕێی هیچی تر ناکەم.

●●●

کۆبوونەوەیەکی گرنگ لە هەولێر لە نێوان دەستەبژێرێکی ڕۆشنبیری هەردوولا گرێدران، ئەمە نابێتە کۆبوونەوەی نێوان هەردوو خاک بە تەواوی، بەڵام لەسەر ئاستی دیپلۆماتی هەنگاوێکی گرنگ بوو

●●●

●●●

لەگەڵ دۆستە کوردەکانمان لە باکوری عێراق هیچ هۆکارێك نییە کە پەیوەندییەکانمان لەگەڵیان خراپ بێت تەنیا PKK نەبێت

●●●

●●●

بۆیە چارەسەرکردنی PKK هەم لە بەرژەوەندی ئیدارەی باکوری عێراقە بۆ چەسپاندن و پشتگیری کردنی دیموکراتییەکە بۆ تورکیاش کێشەی کورد، بە ئاسانتر چارەسەربکرێت

●●●

حوسێن گلیرچە بۆ گوڵان:

ئێستا ژەنەراڵەکان گەیشتوونە قەناعەت، بەشەڕکردنی چیاکان کێشەکە چارەسەر ناکرێت و دەبێت بە زمانی ئاشتی و دیالۆگ کێشەکان چارەسەر بکرێن

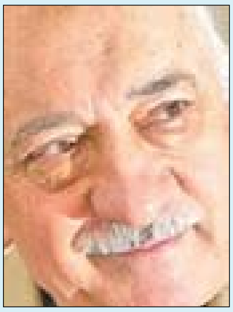

حوسێن گلیرچە یەکێکە لە نووسەرو ڕۆژنامەنووسەکانی تورکیا و لە نووسینەکانیدا بایەخ بە چارەسەرکردنی کێشەی کورد و پەیوەندی نێوان هەرێمی تورکیا دەدات، گلیرچە لەگەڵ ئەوەی ناتوانێت بە زمانی ئینگلیزی بە باشی قسە بکات بەڵام بەردەوام نووسینەکانی بە ئینگلیزی لەو ڕۆژنامانەی بە ئینگلیزی لە تورکیا چاپدەکرێن بڵاو دەکرێتەوە، ئەمەش ئەو مانایەی هەیە کە بۆ چوونەکانی شایستەی ئەوەن لەسەر ئاستی دەرەوە ڕوویەکی گەشی تورکیا پیشانی جیهان بدات، سەبارەت بە هەنگاوەکانی ئەم دواییەی نێوان هەرێمی کوردستان و تورکیا و هەنگاوەکانی حکومەتی تورکیا بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد بەڕێز گلیرچە بەمجۆرە ڕاییەکانی خۆی بۆ گوڵان خستە ڕوو.

●●●

• هەستدەکرێت تورکیا هەنگاوی جیدی هەڵدەگرێت بۆ ئاسایکردنەوەی پەیوەندییەکانی لەگەڵ هەرێمی کوردستانی عێراق، ئایا ئەو هۆکارانە چین کە بوونە یارمەتیدەر بۆ ئەوەی ئەم لیکنزیکبوونەوەیە بگاتە ئەنجام؟

- من سەرەتا باسی هۆکاری ناکۆکییەکە دەکەم، بەڕای من هۆکاری سەرەکی ناکۆکی دروستبوون ئەوەیە کە بێمتمانەیەك لە نێوان هەردوولادا (تورکیا و هەرێمی کوردستان) هەیە، بنەمای ئەم بێمتمانەیەش هۆکارەکەی پەکەکەیە، نزیکەی ٢٥ ساڵە تورکیا بە دەست PKKەوە ئازاری چێژتووە، یانی لە هەر شوێنێك هەر ولایەتێك چەندین قوربانیمان هەیە، کە ئەمەش کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر ڕای گشتی لە تورکیادا هەیە، ڕاستییەکەش ئەوەیە ئەم تیرۆرە سەرچاوەکەی هەر لە ناو تورکیایە، بەڵام جارجار چەند کەسێکیان لە هەرێمی کوردستانەوە دێن و کاری تیرۆر لە ناو تورکیا ئەنجام دەدەن و دەگەڕێنەوە، خۆشبەختانە بەم دواییەدا خەریکە دەگەنە قەناعەت و ئەم کێشەیە کە سەرچاوەکەی تورکیایە لە لایەن هەردوولاوە چارەسەر بکرێت، ئەمەش بە دەسپێکی پەخشی کەناڵی TRTشەش بە زمانی کوردی، کە ئەمەش خۆی لە خۆیدا جۆرە ئومێدێك بەدانیشتوانی باشوور و باشووری ڕۆژهەڵاتی تورکیا دەبەخشێت، لە هەمانکاتدا لەمەودوا پەیوەندییەکانی تورکیا لەگەڵ هەرێمی فیدراڵی کوردستانی عێراق دێتە قۆناغێکی تازەو ئارامەوە، لەو قەناعەتەدام لەگەڵ کەمبوونەوەی هەڕەشەی PKK ئەو پەیوەندییە بەشێوەیەکی بەرچاو پێشدەکەوێت.

• ئەوەی بەلامانەوە سەیرە تورکیا بەردەوام کێشەی کورد دەبەستێتەوە بە هەڕەشەکانی پەکەکەوە، ئەگەر هەوڵبدەن ئەم دوو مەسەلەیە لێکجیابکەنەوە ئایا کێشەی کورد زووتر چارەسەر ناکرێت ؟

- لە ڕاستیدا هەتا ئێستا کێشەی کورد لە تورکیا کێشەیەك بووە هەمیشە ئۆپەراسیۆنی سەربازی لەگەڵ باسکراوە، فیکرەت بیلا بەڕێوەبەری نووسین لە ڕۆژنامەی میللیەتی تورکی لە نووسینێکیدا ئاماژە بەوە دەکات سوپای تورکیا دانی بە هەڵەکانیاندا ناوە، بڕیاریانداوە شەڕ لەگەڵ شاخەکان ڕابگرن و گەیشتنە ئەو قەناعەتەی کە ئەم کێشەیە بە چەك چارەسەر ناکرێت، بەڵام لە دوای هاتنی ئەمەریکا بۆ عێراق باردۆخێکی تازەلە پەیوەندییە دەرەکییەکاندا هاتە ئاراوە، بەوەی کێشەی تورکیا لەگەڵ PKK تەنیا کێشەیەکی ناوخۆیی نییە بەڵکو کێشەیەکە لەسەر ئاستی جیهان، هەنگاوی سەرەکیش بۆ چارەسەرکردنی ئاشتییانەی ئەم مەسەلەیە پێویستە پێش هەمووشتێك کێشەی ناسنامەی هاونیشتیمانییە کوردەکانمان چارەسەر بکەین، بۆ نمونە کە ئێستاش ئاماژەم پێکر هەنگاوی TRTشەش هەنگاوێکی گرنگ بوو، دووەم شت ئەوە ئەم حکومەتەی ئێستا بایەخێکی زۆر بە باشوور و باشووری ڕۆژهەڵات دەدات و خزمەتێکی باشی بۆ ئەو ناوە تەرخان کردووە، بەمەش لە پێکەوە گونجانی دەوڵەت و میللەت خزمەتێکی کێشەی کوردی کردووە، ئەگەر حاڵی حازر تورکیا پەیوەندییەکانی لەگەڵ هەرێمی کوردستانی عێراق بەشێوەیەکی دۆستانە و ڕێکوپێك بەرەو پێش ببات ئەوا کێشەی PKKەش ئاسانتر چارەسەر دەکرێت، چونکە ئەوکات ئەوەی پاراستنی هێزی خۆی تەئمین کردبوو نامێنێت، ئەو تەئميناتە نامێنێت، خەڵکیش بە هیچ شێوەیەك شەڕو پێکدادانیان ناوێت، یانی ئێستا بۆ نموونە لە ئەوروپا داهاتی هەر تاکێك دەبێت ٢٥-٣٠ هەزار دۆلار بێت لە ساڵێکدا، دەبێت هاووڵاتییانی تورکیاش بگەنە ئەم ئاستە، بەڵام نزیکەی ٥٠-٦٠ ساڵ لە دواوەین، ئەم شەڕانە خۆ هیچ شتێك بەرهەم ناهێنن، بۆیە پێویستە بایەخ بە لایەنی ناوخۆ و دیموکراسی و تەئمین کردن بدەین و چەندین هەنگاوی بۆ هەڵبگرین بۆ ئەوەی باری ئابووری بەرەو پێشتر بچێت، هەروەها لایەنی زانست و تەکنەلۆژیا پێویستە پەرەی پێ بدرێت کە بۆ ئەمەش پێویستە چالاکییەکانی بواری پەروەردە وفێرکردن بەرەوپێشببردرێت، بۆ نمونە ١٥ساڵ بەر لەئەمڕۆ لای ئێوە قوتابخانەی تورکی کرایەوە و ئەمڕۆ نەخۆشخانەی تورکیش هەیە کە ئەمەش خزمەتێکی برایەتی کورد و تورك دەکات، یانی لە لایەنی ئابووری و سۆشیالی و کولتوری بەرەوپێشبردن چارەسەری کێشەیPKK ئاسانتر دەکات و کێشەی باوەڕ بە یەککردنیش بەم شێوەیە چارەسەر دەبێت.

• ســەردانی گــەورە بەرپرســانی تورکیا بــۆ هەرێمی کوردســتان و کۆبونەوەیان لەگەڵ بەرپرســانی هەرێمی کوردســتان، فاکتەرێکی دیکەی لیکتێگەیشتنە لە نێوان هەردوولادا، ئایا مەزندەی ئەوە دەکرێت ئەمە ســەرەتایەك بێت بۆ هەنگاوی زیاتر ؟

- کۆبوونــەوەی ئەبانت لە هەولێر زۆر بە گرنگ لە قەڵەم دەدەم، چونکــە بــۆ یەکەمجار بــوو کۆبوونەوەیەکی لەو جۆرە بکرێت و هەرکەس زۆر بە راشــکاوانە راو بۆچوونی خۆی بخاتە روو، کێشــەکان هەموویان بە وردی باسکران، چارەسەری ئەم کێشانەش بە شــێوەیەکی زۆر دۆستانە و واقیعانە باســکرا، ئینشاللە کۆبوونەوەی ئەبانت لە هەولێر دەرگایەك دەبێت بۆ بارودۆخی داهاتوویەکی نزیك، هەروەها زۆر لەوباوەڕەدام ســەرۆك کۆمارمان سەردانی بەغداد و هەولێر بە یەکــەوە بکات، پێش ئەویش گەشبینیشــم بە سەردانی وەزیری دەرەوەمان بۆ هەولێر، چونکە کۆبوونەوەی ئەبانت بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لە تورکیا گرنگی تایبەتی هەیە، لەگەڵ ئەمەش کوردەکانی عێراق یەکێکن لە دراوسێیە هەرە گرنگەکانمان، چونکە هەرێمی فیدرالی کوردســتان بۆ عێــراق چەند گرنگ بێــت بۆ تورکیاش بە هەمان شــێوە گرنگە، حاڵی حــازر تورکیا زۆر زیاتر پەیوەنــدی لەگەڵ رۆژهەڵاتی ناوەڕاســت هەیە، پێموایە وەك بەرەوپێشــبردنی پەیوەندییەکان لەگەڵ سوریا و عێراق و ئێــران ئەم پەیوەندییانەش بەرەو پێــش دەچن و بەردەوام دەبن، من زۆر گەشبینم بەمەو لەوباوەڕەدانیم بەرەو دوواوە بگەڕێینەوە.

• ئایا ئەگەر تورکیا هۆکارێك بێت بۆ سەرخســتنی ئەم ئەزموونەی هەرێمی کوردســتان، رۆڵێکی کاریگەرتر لە ناوچەکە ناگێڕێت ؟

- بێ گومان دەیگێڕێت، چونکە ئێستا کێشەی دیموکراسی لەناوچەکەدا وەك کێشــەیەکی بەرچاو بە هەڵواســراوی ماوەتــەوە، تورکیا لەم دواییەدا لە بارەی دیموکراســی و مافەکانی مــرۆڤ چەندین هەنــگاوی بڕیوە، بەڵام لە هەمانکاتدا لە بواری دروستکردنی باوەڕ لە نێوان یەکتر و بە گوێرەی خواستی خەڵك ناتوانین بڵێین دیموکراسی تەواو پێشــکەوتووە لەمەشــدا بۆ بوونە ئەندامییەتی تورکیا لە یەکێتی ئەورووپا ئەم مەسەلەیە زۆر گرنگە، بۆ دراوسێکانی تورکیــا زۆر گرنگ دەبێت، یانی بــۆ ئیدارەی باکووری عێراق دراوســێکەی ئەندام بێت لــە یەکێتی ئەورووپا زۆر کاریگەری دەبێت، کە خۆی لە خۆیدا بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی ئابووری و مافی مرۆڤ زۆر پێویست دەبێت، پێویســتە تورکیا نمونەیی بێت بۆ ئــەوەی بتوانێت ببێتە ئەندام و بە بوونــە ئەندامێتی دەبێتە نمونەیەکی جوانتر و کاردانەوەی لەسەر دراوسێکانیشی دەبێت.

• حکومەتی هەرێمی کوردستان کە بەڕێز نێچرڤان بارزانی ســەرۆکایەتی دەکات، لەو کاتەی سوپای تورکیا هێرشی دەکردە سەر هەرێمی کوردستان دەستی ئاشتی و دیالۆگی بۆ تورکیــا درێژ دەکرد و داوای دەکرد کە کێشــەکان بە چارەسەری سەربازی چارەسەر ناکرێن، ئایا ئەگەر ئێستاش تورکیا بە ئیجابییانە وەڵامی ئەم بانگێشەی بەڕێز نێچیرڤان بارزانــی بداتەوە، کولتووری ئاشــتی جێگەی کولتووری شەڕ ناگرێتەوە؟

- بێگومان دەبێت کولتووری ئاشــتی جێگای کولتووری شەڕ بگرێتەوە، بەڵام ئەمە پێویستی بە تۆزێك کات هەیە، چونکە لە تورکیا ئەوەی PKK لەو ماوەیەدا کردوویەتی گوشــاری رای گشــتی بەرزکردۆتەوە و، بەڵام ئەگەر مەســەلەی تیرۆر بنبڕبکرێت ئەوا چەسپاندنی کولتووری ئاشــتی زۆر ئاسانتر دەبێت، یانی ئێستا تورکیا چۆتە ناو هەڵمەتی هەڵبژاردن، بەڵام لە دیاربەکر حیزبی کۆمەڵگەی دیموکراتــی (دەتەپە) خۆپیشــاندانی بەرچاو دەکات و لەوانەیە ئاژاوەیەك دروست بکات کاتێك ئاژاوە دروست ببێت، ئەوا رای گشتی پشتگیری لە ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان دەکات، مــن لێرەدا نازانم بۆ ئــاوای لێدێت، بەڵام ئەگەر PKK بیەوێت کێشــەی کورد لە تورکیا چارەسەر بکات ئەوا نابێت کار بۆ AKP ئەســتەمتر بکات، چونکە ئەوە AKP کەناڵــی کوردی بۆ کوردەکان کردەوەو یارمەتی و خزمەتی باش بۆ باشــووری رۆژهەڵات دابینکراوە، بەڵام ئەگــەر ئەمە درێژە بخایەنێت دووبارە ئــاژاوە دەکەوێتەوە رۆژانەی دیاربەکــر، کە ئەمەش DTP و ئەحمەد تورك لێی بەرپرسیار دەبن، چونکە ئەوەی بۆ دیموکراسی دەیکەن زەرەر بە دیموکراســییەتییەکە دەگەیێنێت، بۆیە پێویســتە دەستبەرداری ئەم جۆرە جوڵانەوانە بین.

• بەڵام AKP نزیکەی ٧٠ پەرلەمانتاری کوردی هەیە، ئەوانیش پشتگیری لە سیاسەتی حکومەت دەکەن بۆ ئەوەی کێشــەی کورد چارەسەربکرێت و پەیوەندی تورکیا لەگەڵ هەرێمی کوردســتانی عێراق ئاسایی بکرێتەوە، ئایا ئەگەر بەڕێز ئەردۆگان هەنگاوی زیاتر بۆ ئاســایکردنەوەی ئەم پەیوەندییانە هەڵبگرێت، لــە زۆر بواری ناوخۆ بەتایبەتی پشتگیری کورد بۆ AKP زیاتر نابێت ؟

- بەڵام وەك دەبینیــن هەندێك دەیانەوێت رێگا بە AKP بگرن، چونکــە AKP دژی لایەنگرانــی ئەرگەنەکۆن بەشێوەیەکی یاســایی رووبەروو بۆتەوە، ئێستاش لە کاتی هەڵبژاردنەکاندا هەندێك کەس کە دەبینن خەڵك پشتگیری لە حزبی دەســەڵات دەکەن هەســت بە نارەحەتی دەکەن، وەك ئەوەی لەگەڵ DTPبن و دژی AKP رابووەســتن و ئەمــەش هەوڵدانە بۆ دەرچوون لە بازنەی دیموکراســی بێگومان ئەمەش شتێکی بێ مانایە، بە واتایەکی تر

•••

لەمەودوا پەیوەندییەکانی تورکیا لەگەڵ هەرێمی فیدراڵی کوردستانی عێراق دێتە قۆناغێکی تازەو ئارامەوە، لەگەڵ کەمبوونەوەی هەڕەشەی PKK ئەو پەیوەندییە بەشێوەیەکی بەرچاو پێشدەکەوێت

•••

•••

فیکرەت بیلا بەڕێوەبەری نووسین لە رۆژنامەی میللییەتی تورکی لە نووسینێکیدا ئاماژە بەوە دەکات سوپای تورکیا دانی بە هەڵەکانیاندا ناوە، بڕیاریانداوە شەڕ لەگەڵ شاخەکان رابگرن و گەیشتنە ئەو قەناعەتەی کە ئەم کێشەیە بە چەك چارەسەر ناکرێت

•••

کۆبوونەوەی ئەبانت لە هەولێر دەرگایەک دەبێت بۆ بارودۆخی داهاتوویەکی نزیک، گەشبینیشم بە سەردانی وەزیری دەرەوەمان بۆ هەولێر

پرسـیار ئەوەیە ئایا پارتی DTP ئێستا لە تورکیا ئاو بۆ کێ دەکێشـێت؟ (دەیەوێـت یارمەتی کێ بدات و چی بکات؟) ئەمە یەکێکە لە پرسـیارە سەرەکییەکان و دەبێت دەتەپە وەڵامی بداتەوە.

• زۆر مەترسـی ئەوە هەیە دوای کشـانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا لە عێراق دەسـەڵات لە عێراق بکەوێتە دەستی حزبێکی ئیسلامی سـەر بە ئێران، ئەمەش مانای ئەوەیە زەمینە خۆش دەبێت بۆ باڵادەستی ئێران لە عێراقدا، ئەوەی دەمێنێتەوە هەرێمی کوردسـتان دەبێت لە باکووری عێراق، بۆیە ئەگەر تورکیا بایەخ بەم هەرێمە نەدات، لەوانەیە ئێران رۆڵی تورکیاش لەم هەرێمە بگێڕێت، پرسـیار ئەوەیە ئایا تورکیا چۆن وادەکات رۆڵی لەم هەرێمەدا بمێنێت ؟

- ئێستا ئێران لە ناوچەکە رۆڵی بەرچاوی هەیە، بەڵام لە هەمانکاتدا ئێران لە میانەی ئەنجامدانی ئەوانەی باسـی دەکەیت پێموایـە چاو بە هێز و توانـاو پێگەی تورکیادا دەخشـێنێتەوە و حیسـابێك بۆ تورکیاش دەکات، چونکە خەڵکی ئیدارەی باکووری عێراق لەگەڵ باشوورو باشووری رۆژهەڵاتی تورکیا هاو رەگەزن کە ئەمەش ئەم مەسەلەیە لای تورکیا گرنگتر دەکات و لە مەسەلەی چارەسەرکردنی کێشەی کورد لە تورکیادا، تورکیا حاکمییەتی ئێران لە عێراق یاخود ئیستغلالکردنی عێراق لە لایەن هیچ لایەنێکەوە قبوڵ ناکات و بە هیچ شـێوەیەك چانس بە شتی وا نادات، من لێرەدا پێموایە ئێران بە سیاسەتێکی دروستەوە هەڵسوکەوت دەکات، تورکیاش حسـابێکی جیا بۆ پەیوەندییەکانی ئێران لەگەڵ ئیدارەی باکووری عێراق دەکات سەبارەت بەوەی کە پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئەم ئیدارەیە بەرەوپێشتر بەرێت.

• بەپێی دەسـتووری عێراقی هەرێمی کوردستانی عێراق ئەو مافەی هەیە کە بـەدوای دۆزینەوەی نەوت بگەرێت و نەوتەکـەش بنێرێتـە دەرەوە، واتە ئـەم هەرێمە خاوەنی سـەرچاوەیەکی گەورەی نەوت وگازی سروشتییە و تەنیا رێگەشی بۆ ناردنە دەرەوەی ئەم نەوت وگازە تورکیایە، ئایا تورکیا چۆن دەتوانێت ئـەم بەرژەوەندییە لەگەڵ هەرێمی کوردستان رێکبخات؟

مێژووی ئەم دواییە ئەوەمان پێدەڵێت، کە هەموو ئەو شەڕو ناکۆکی و ئاژاوەییەی لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاسـتدا روویداوە هەمووی دەگەڕێتەوە بۆ نەوت لە ناوچەکە، چونکە نەوت سـامانێکی زۆر بەنرخی ژێر زەوییـە، بۆیە لە گەڕان بە دوای نەوتدا پێویستە زۆر ئاگاداربن، زۆر حکومەت و زۆر حکومڕانی لەسەر نەوت رووخاون و هەڵوەشاون و زۆر دەوڵەت لەسـەر نەوت پارچە پارچەبوون، بۆیە پێموایە بەڕێوبەرانی ئیدارەی کوردی لە گەڕان بەدوای نەوتدا ئەگەر لە بەغدا جیـا ببنەوە زۆر هەڵە دەکـەن، بێگومان تورکیا یارمەتیان دەدات، چونکـە ئەمە نابێـت لای حکومەتی هەرێم بێت و پێویستە لەلایەن حکومەتی مەرکەزییەوە ئەنجامبدرێت، چونکە راستە کوردستان حکومەتێکی فیدرالی هەیە بەڵام سـامانی بەنرخی ژێر خاکی کوردسـتان هەر هی خاکی کوردسـتانی عێراقیش نییە؟، بۆیە پێویسـتە حکومەتی کوردستان ئەم مەسەلەیە لەگەڵ حکومەتی بەغداد بەڕێوە ببات، ئەگەر نا وەك ئاماژەم پێکرد لەسـەر نەوت چەندین ئیدارە لە ناوچوون.

ئەگەر مەسەلەی تیرۆر بنبڕکرێت ئەوا چەسپاندنی کولتووری ئاشتی زۆر ئاسانتر دەبێت، بەڵام لە دیاربەکر حیزبی کۆمەڵگەی دیمۆکراتی (دەتەپە) خۆپیشاندانی بەرچاو دەکات و لەوانەیە ئاژاوەیەک دروست بکات کاتێک ئاژاوە دروست ببێت، ئەوا رای گشتی پشتگیری لە ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکان دەکات